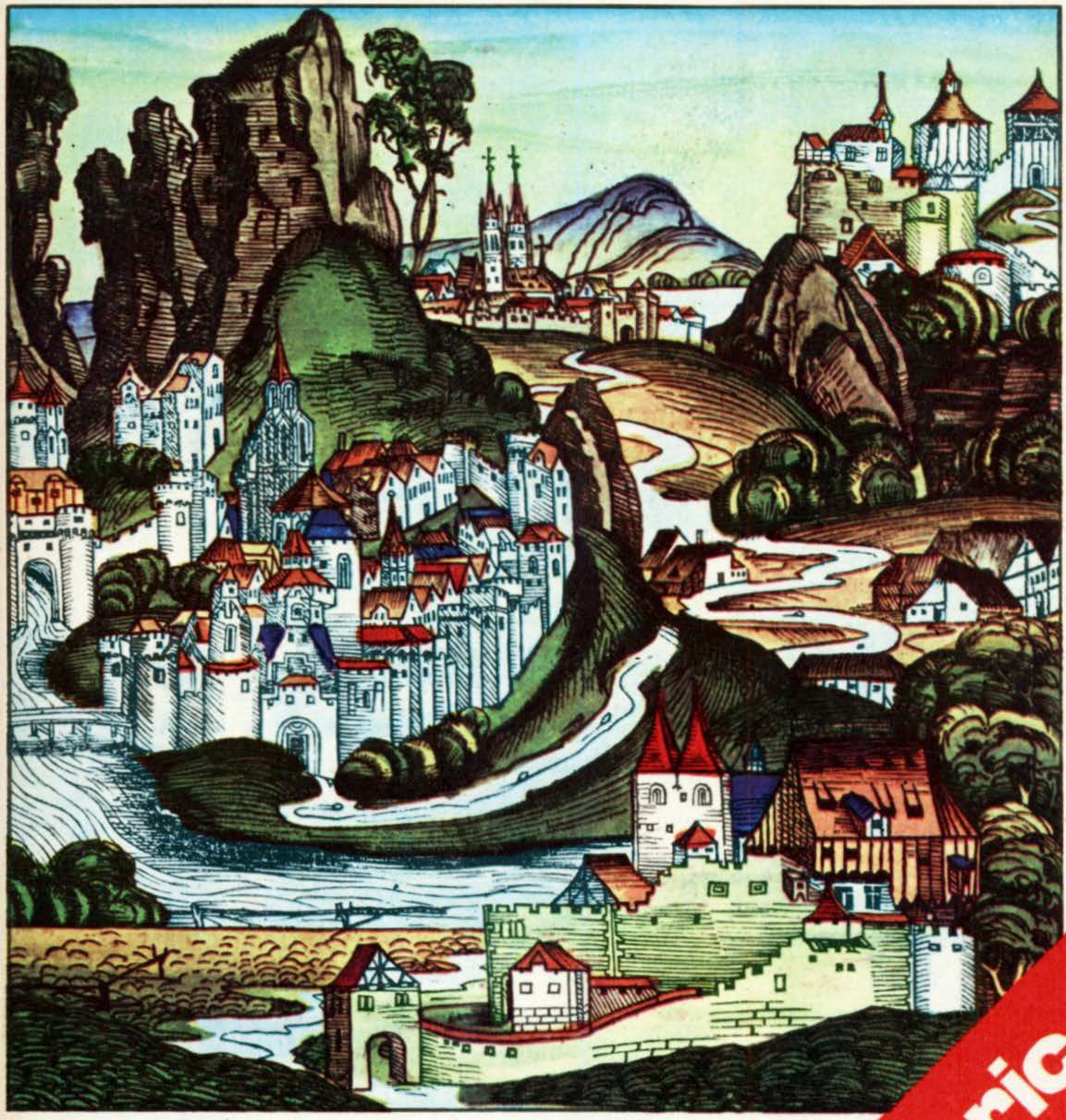

Ualachia per quã lata regio ẽ a transſiluanis incipiens vſq; in Eurinus protenſa
tota ꝛ aquaꝝ indigua. cuius meridiẽ biſter fluuius excipit. Septentrionem
etas ruthenos appellat ꝛ verſus fluuiũ thiram nomades ſcithaꝝ genus quos
hanc terrã incoluere quondã getbe. qui ꝛ dariũ hiſtaſpis filiũ turpi fuga rep
bus affecerit. poſtremo romanis armis ſubacti ac delen ſũt ꝛ colonia rõ
ducta duce quodã flacco a quo flacna nuncupata. Exinde lõgo tpis tra
dicta ꝛ pro flaccis valachi appellati. Sermo adhuc genti romanus
mini italico vix intelligibilis. Inter valachas tempeſtate nra duc
gulaꝝ. ſed hȳ cũ danis impares eſſent atq; ab illis multifariã o
armis adiuti danos pene ad interminonẽ deleuerũt. Danis
opẽ ferẽs nõ tã illos reſtituit q̃s ſibi ipi claritetẽ ꝛ opes a
ru ereptos ꝛ ſibi ꝛ poſteris perpetua poſſeſſiõe retinẽd
peucen inſulam apud veteres fama notam. Et in tra
pars hungaris paret. nõ me latet difficilimam eſſ
tari oportet non ſolũ vary verũ etiam inter ſe
nites pro diuantiũ auctate ac potẽtia ſepe n

magazin istoric
ANUL XI Nr. 4 (121) APRILIE 1977

Dorobanț

Flotilă -
ținută de serviciu

Subtocotenent de dorobanți
mică ținută

Locotenent de roșiori -
mare ținută

Călăraș -
mare ținută

Flotilă
mare ținută

General de brigadă
mică ținută

Infanterie de linie -
mare ținută

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul XI - Nr. 4 (121)
aprilie 1977

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU
Redactor şef adjunct
NICOLAE MINEI
Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CĂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DIMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

COPERTELE NOASTRE

① ② ③ ④

① „Valahia este o regiune foarte vastă, care, începînd de la [hotarele] Transilvaniei, se întinde pînă la Marea Neagră... Acest pămînt a fost locuit odinioară de geţi, care l-au pus pe fugă ruşinoasă pe Darius, fiul lui Histaspes". Aşa glăsuieşte o cronică germană apărută în 1493 la Nürnberg, din care reproducem o gravură **(Conceptul de independenţă,** p. 4)

② Uniforme ale armatei române la 1877.

③ Reconstituiri grafice de Adrian Silvan Ionescu **(Calendar bucureştean,** p. 20)

④ Statueta unei zeităţi romane, datînd din sec. II-III e.n., descoperită la Sucidava (Celei, jud. Olt) şi aflată azi la Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România **(O ţară vestită cu numele Dacia,** p. 28)

sumar

Eroică şi încercată istorie!: CRISTIAN POPIŞTEANU 2
Conceptul de independenţă la români: VIRGIL CÂNDEA..... 4
În apărarea drepturilor şi independenţei noastre..... 9
Curierul diplomatic al Independenţei. „Tari prin dreptul nostru şi justeţea cauzei noastre": GEORGE MACOVESCU 10
Eroii de la Griviţa şi de la Smîrdan: FLORIAN TUCĂ 16
Septembrie 1876. O misiune diplomatică română în Crimeea: VASILE NETEA.. 17
1877 — Calendar bucureştean. „Ne vom rezema pe patriotismul tuturor românilor": BEATRICE MARINESCU, ŞERBAN RĂDULESCU-ZONER..... 20
Lucruri văzute şi trăite: GRIGORE CANTILLI..... 23
Mărturii turceşti despre trecutul poporului nostru. O ţară vestită cu numele Dacia: MACID GÜLER 28
Neamuri şi triburi tracice. Tyrageţii, Cotensii : CONSTANTIN PREDA 33
1939-1940. În România printre refugiaţii polonezi: A. KAREŢKI, L. EŞANU..... 34
Dovezi ale prieteniei: THEODOR HOLBAN..... 37
Ruperea cercului de fier: I. I. FEDIUNINSKI 38
Pagini din istoria Renaşterii. Veneţia de la botez la înmormîntare: P. G. MOLMENTI 43
Misiunea „doctorului" Kersten: JOSEPH KESSEL 50
Însemnări politice: ARMAND CĂLINESCU 54

● **Cărţi sosite la redacţie...32** ● **Concursul** Magazin istoric, **ediţia 1977... 48**
● **Poşta** Magazin istoric**...62**

„Vrem să subliniem că întărirea independenței și suveranității fiecărei națiuni constituie o condiție pentru a învinge orice greutăți și a asigura dezvoltarea continuă, pentru a înlătura orice urmări negative datorate climei sau unei catastrofe".

NICOLAE CEAUȘESCU

EROICĂ ȘI ÎNCERCATĂ ISTORIE!

În atît de zbuciumata și eroica istorie a patriei noastre, furia și perfidia naturii a ținut să mai marcheze, la 4 martie 1977, un tragic semn.

Dintotdeauna adevărata măsură a tăriei morale a poporului nostru au evidențiat-o confruntările cu marile încercări ale destinului său pe aceste pămînturi. Dintotdeauna ceea ce a prevalat în istoria românilor, a urmașilor celor mai viteji și mai drepți dintre traci și a vrednicilor romani a fost robustețea de caracter, optimismul creator de neînfrînt, tenacitatea și inventivitatea prin care și-au durat propria civilizație, parte integrantă a civilizației europene și mondiale. Din zorii istoriei sale și pînă în evul socialist, poporul român s-a menținut pe sine, și-a păstrat ființa statală și națională, a urcat pe treptele progresului social istoric trecînd prin încercări fără număr, învingîndu-le, depășindu-le și depășindu-se, mergînd mereu înainte, în vatra străbună. Fie că avea de făcut față vicisitudinilor năvălirilor și războaielor, fie că-l loveau stihiile dezlănțuite ale firii, poporul nostru, avînd în frunte înțelepți și neînfricați cîrmuitori ca Burebista și Decebal, Mircea cel Bătrîn și Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare și Neagoe Basarab, Mihai Viteazul și Dimitrie Cantemir, Iancu de Hunedoara și Vlad Țepeș, Petru Rareș și Constantin Brîncoveanu, Vasile Lupu și Matei Basarab, Tudor Vladimirescu și Nicolae Bălcescu, Alexandru Ioan Cuza, atîția și atîția din lungul șir al legendarelor figuri, s-a ridicat la înălțimea momentelor istorice trăite.

Secolele și mileniile de istorie i-au văzut pe oamenii din cîmpiile și din munții noștri, din satele și din tîrgurile noastre, din toate părțile țării după drumurile de bejenie și zilele de restriște trecînd fără șovăire la zidirea caselor lor și a întregii vetre strămoșești. Din vechimea vremilor venea caracterul românesc pe care ni-l zugrăvea cronicarul Grigore Ureche: „Unde-l biruia alții nu pierdea nădejdea că știindu-se căzut gios să rădica deasupra biruitorilor".

Curajul și dîrzenia, spiritul de jertfă și stăpînirea de sine, omenia și încrederea s-au impus de-a lungul timpurilor în toate încercările și luptele acestui popor al nostru, ajutîndu-l să-și păstreze țara, limba și credința, să-și afirme aspirațiile de dreptate socială și națională, de libertate, neatîrnare și progres, să-și împlinească hotărîrea fermă de deplină independență și suveranitate. Prin asemenea trăsături s-a făcut cunoscut poporul român popoarelor din imediata sa vecinătate, de care s-a legat cu adîncă solidaritate, ca și celorlalte popoare mai îndepărtate, de care l-au apropiat sentimente de respect și prietenie. Cercetarea unui întreg trecut de eroism și încercări al acestui popor al nostru îl îndemna pe Nicolae Iorga să-și declare „încrederea nezguduită pe care o am în însușirile poporului românesc. Însușirile acestea — formează baza de siguranță a prezentului și viitorului nostru".

Asemenea unui gigantic revelator la scara întregii noastre națiuni socialiste, zilele și săptămînile care au urmat cutremurului din 4 martie 1977 ne-au arătat nouă și lumii, au arătat istoriei, fizionomia morală a omului constructor al unei vieți noi. Dacă toate însușirile poporului nostru erau bine știute din șirul încercărilor cărora le-a făcut față, dacă efectele dezastruoase ale catastrofei au fost resimțite în viața a numeroase familii, colective, ca și în ansamblul vieții social-economice naționale, modul exemplar în care s-a comportat poporul român înfrățit cu naționalitățile conlocuitoare la examenul atît de cumplit pe multiple planuri, dar trecut cu succes de societatea noastră socialistă devine orientare de referință în orice aprecieri viitoare privind civilizația românească. Cronica acestor zile neînchipuit de grele ale lunii martie 1977 — cronică însumînd o pagină dintre cele mai eroice din viața României socialiste — va păstra înalta apreciere dată de Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R. la 9 martie 1977 „seriozității profunde, simțului de răspundere cu totul ieșit din comun, stăpînirii de sine, disciplinei, voinței și tenacității pe care le-a manifestat poporul nostru în aceste momente tragice cînd, trecînd peste legitimele sentimente de durere și îngrijorare, a acționat ca un singur om, sub conducerea partidului, pentru a-și face datoria pînă la capăt, pentru a readuce țara pe făgașul normal al activității de edificare a societății socialiste".

În aspra încercare cu natura dezlănțuită, poporul român s-a dovedit, ca în atîtea rînduri în trecut, hotărît să facă față tuturor

greutăților. Strîngîndu-și și mai mult rîndurile în jurul Partidului Comunist Român, dînd dovadă de o profundă maturitate politică, de o înaltă ținută cetățenească, de un adînc umanism și abnegație, de o nelimitată solidaritate între fiii acestui popor, toți oamenii muncii din patria noastră au răspuns chemării secretarului general al partidului, președintele Republicii, comandantul suprem al forțelor armate, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de a nu precupeți nimic pentru înlăturarea grabnică și totală a ravagiilor materiale ale catastrofei, de a face totul pentru a asigura o dezvoltare mai rapidă a țării.

Valul manifestărilor de solidaritate cu poporul nostru, solidaritate care a îmbrăcat multiple forme, a ilustrat o dată mai mult spiritul prieteniei și colaborării internaționale, ca pe un imperativ istoric al epocii noastre.

Fundamentală sub raport istoric în ceea ce privește marea bătălie în care s-a angajat poporul nostru pentru refacerea națională imediat după gravul seism din 4 martie este concluzia esențială relevată de președintele Nicolae Ceaușescu la Conferința de presă din 10 martie 1977: „construcția societății socialiste a dus nu numai la dezvoltarea bazei economice, dar și la dezvoltarea unei conștiințe noi, a spiritului de solidaritate între cetățeni. Întregul popor este convins că tot ceea ce se face în România este îndreptat spre ridicarea bunăstării și fericirii sale, că întreaga politică internă și externă a României servește dezvoltării generale a țării, asigurării unor condiții tot mai bune de viață pentru oamenii muncii, din toate punctele de vedere. Întregul nostru popor s-a convins că Partidul Comunist Român este singurul partid din istoria țării care a făcut și face totul pentru a da României demnitatea și independența, pentru a asigura poporului român o viață demnă, liberă și îmbelșugată. Acesta a dat și dă poporului nostru forța necesară învingerii oricăror greutăți".

Totodată nu poate exista nici o îndoială că dacă România nu și-ar fi cîștigat independența, dacă nu ar fi obținut Eliberarea sa la 23 August 1944, dacă nu ar fi construit socialismul și dacă nu ar fi astăzi un stat liber și independent, nu ar fi putut face față cu atîta promptitudine greutăților provocate ca urmare a acestei catastrofe naturale căreia cu greu i se poate găsi asemănare în istoria întregului continent.

În toată această configurație istorică și contemporană care a inspirat poporului român bărbăția și eroismul demonstrate și cu ocazia sinistrului de la 4 martie 1977, se reliefează ca atotpilduitoare neobosita activitate desfășurată ziua și noaptea la cel mai înalt post de comandă al activității generale a partidului și statului, a întregii națiuni de tovarășul Nicolae Ceaușescu. Toată țara, fiecare om al muncii a văzut și simțit în aceste zile cum a condus tovarășul Nicolae Ceaușescu întreaga muncă de soluționare a problemelor grave create de cutremur și activitatea de reconstrucție. Aflat în permanență — împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, cu ceilalți tovarăși din conducerea partidului și statului — în mijlocul maselor, președintele Republicii a devenit întruchiparea însăși a simbiozei dintre partidul comunist și poporul român, a unității și încrederii cu care poporul nostru își privește viitorul.

Oamenii liberi, demni și stăpîni pe această țară, oameni cărora socialismul le-a forjat la înalta tensiune a prefacerilor revoluționare o nouă conștiință, oamenii cărora societatea socialistă le-a demonstrat prin fapte, și după tragica încercare, ca și în alte momente grele, ce înseamnă umanismul noii orînduiri, oamenii aceștia strîngîndu-și morții, netezindu-și ruinele, reconstruindu-și tot ceea ce este de reconstruit își continuă nebiruiți istoria, eroica și încercata istorie a poporului român, popor constructor al civilizației socialiste și comuniste.

Pentru că „eroismul nu e în împrejurări; în noi îl avem".

Cristian POPIȘTEANU

CONCEPTUL DE INDEPENDENȚĂ LA ROMÂNI

Prof. dr. VIRGIL CÂNDEA

Restaurată de un secol, independența de stat a României continuă să preocupe și azi conștiința românească, nu numai pentru desăvîrșirea ei sub auspiciile biruinței socialismului—prin libera acțiune și dezvoltare a societății — dar și pentru limpedea recapitulare a genezei, afirmării și realizării acestui concept fundamental.

Fiecare epocă a trecutului românesc a avut o imagine a neatîrnării și a folosit un sistem complex de mijloace politice, economice, diplomatice, culturale sau militare pentru a-și asigura un mod de viață cît mai conform aspirațiilor naționale și cît mai puțin limitat de ingerințe din afară. O incursiune pe verticală în istoria ideilor, de felul celei de față, are ca scop tocmai să pună în lumină modul în care gîndirea politică românească a evoluat spre acel concept de independență care a dobîndit incontestabil, în zilele noastre, cea mai bogată, mai profundă și mai nuanțată accepțiune a lui.

Cîteva precizări sînt preliminar necesare. Independența **este un termen corelativ — starea contrarie** dependenței **— dar nu unul absolut. De la voința de a nu depinde de o autoritate exterioară și pînă la realizarea acestui ideal sînt trepte condiționate de capacitatea de a acționa liber, de a respinge orice intervenție din afară, de a-ți menține această situație, dar, mai ales, de a-ți face în așa fel recunoscută independența, încît continua ei apărare să nu devină un factor negativ, de natură să-ți blocheze energiile creatoare în sectorul apărării. Aspirația popoarelor contemporaneității către o nouă ordine internațională din care să fie exclusă amenințarea cu forța, în care statele, indiferent de întinderea, populația sau puterea lor economică și militară, să se bucure de drepturi egale, o lume în care să nu decidă puterea armelor, ci principiile dreptului și voința colaborării — operă în care România este atît de profund angajată — înseamnă tocmai triumful independenței depline, egale și pentru toate națiunile. Dar independența înseamnă în același timp libertate deplină în idealuri, opțiuni și mijloace de a le realiza, în condiții care permit unei națiuni angajarea tuturor energiilor sale, în împlinirea acestor idealuri, fără continua preocupare de eliminare a unor piedici venite din afara ei.**

Să încercăm, deci, să deslușim cum și-au conceput românii, în diferitele etape ale istoriei lor, formațiile politice pe care și le-au întemeiat, ce gîndeau ei despre suveranitatea și statutul acestor formații politice în raport cu comunitățile umane din vecinătatea lor. Și, implicit, să răspundem la întrebarea: cum și-au înțeles, dintotdeauna, românii starea de independență raportată la relațiile lor cu alte popoare?

Prezența politică a autohtonilor

Continuitatea voinței de neatîrnare a înaintașilor noștri, progresul concepției lor despre această condiție a viețuirii sociale, dorința de a-și perfecționa și întări comunitățile astfel încît să le poată asigura o dezvoltare cît mai liberă, pot fi descifrate în evoluția treptată a formațiilor lor politice. Conștienți de avantajul unirii celor cu aceeași limbă, aceleași forme de viață, aceleași obiceiuri, și aceleași credințe, locuitorii Daciei antice s-au organizat politic la începuturile evului mediu în cnezate și voievodate. O impunea necesitatea rezistenței în fața atacurilor exterioare, dar pentru consolidarea acestor formații politice, pentru crearea suprastructurilor lor instituționale, juridice, culturale, erau necesare răstimpuri de pace. Ele au fost aflate în perioadele în care comunitățile locuitorilor vechii Dacii au viețuit singure și s-au putut dezvolta libere.

Ideea că, după retragerea armatei și funcționarilor romani la sud de Dunăre, puterea politică în Dacia ar fi fost asumată neîntrerupt de migratori, pe întreg cuprinsul țării, corespunde unei viziuni simplist generalizatoare. În realitate, mai toate zonele din provincia părăsită de administrația și armata (firește, nu de populația) romană, au beneficiat, în epoca migrațiilor, de perioade de deplină libertate: ceea ce părea a fi un **vid de autoritate politică,** creat prin absența imperiului, sau prin plecarea triburilor războinice ce exercitaseră o dominație temporară, îngăduia de fapt o hotărîtoare **prezență politică,** cea a autohtonilor.

Momentul retragerii administrației și armatei romane din Dacia este fixat între

271-275, pentru nuanțarea corectă a acestei „retrageri", care nu putea în nici un caz însemna părăsirea provinciei de întreaga, numeroasa ei populație. Dar în tot cursul mileniului întîi și în primele trei secole ale celui de-al doilea, Dacia a mai fost în cîteva rînduri „părăsită" de dominatorii ei efemeri — goții (376), hunii (454), gepizii (înfrînți de avari în 567 și asimilați apoi de autohtoni), avarii (la începutul sec. IX), cumanii (la jumătatea sec. XIII). De altfel, dominația migratorilor nu se exercita pe întreg teritoriul țării, ci numai în unele zone, după interesele economice sau militare ale noilor veniți și este sigur că în unele regiuni inaccesibile, apărate de munți sau de întinsele păduri, comunitățile românești au putut viețui nesupărate de triburile străine.

Aceste comunități au sporit treptat ca populație, au stăpînit un teritoriu mereu mai larg, organizarea lor socială, instituțională și militară devenind mai complexă. Vechile documente le numesc — după așezarea lor — „țări" sau — după conducerea lor — cnezate și voievodate. Astfel, diploma[1] acordată de regele Bela IV al Ungariei la 2 iunie 1247 cavalerilor-călugări ai Ordinului Sf. Ioan de Ierusalim — așa-numiții ioaniți sau ospitalieri — înfățișează destul de bine situația formațiilor politice din viitoarea Țară Românească anume cnezatele lui Ioan și Farcaș, pe care regele le „dăruia" Ordinului, și „Țara Litua" (a lui Litovoi voievod) și voievodatul lui Seneslau, „lăsate" românilor după cum le stăpîniseră anterior. Aceste formații se aflau sub suzeranitatea — strict nominală — a lui Bela, preocupat pe atunci să

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 4/1976.

România independentă.
Detaliu dintr-o gravură de epocă dedicată Corpurilor legiuitoare, care au proclamat la 9 mai 1877 neatîrnarea țării

refacă Ungaria pustiită de marea invazie tătară din 1241. Dar „ţările" menţionate în diplomă aveau cîrmuire politică proprie, cnejii, voievozii şi boierii deţineau sate şi pămînturi cultivate de o ţărănime dependentă care plătea dijmă, iar oştirile locale colaborau cu ioaniţii la apărarea zonei de tătari. Raporturile cu coroana maghiară stabilite în termenii obişnuiţi ordinii feudale a timpului, însemnau şi o recunoaştere a formaţiilor româneşti ca entităţi politice separate, cu cîrmuire şi instituţii proprii.

Către 1310, Basarab I a unificat voievodatele şi cnezatele din dreapta şi stînga Oltului, întemeind statul feudal Ţara Românească, stabilind relaţii cu bulgarii, luptînd alături de ei, în 1323, împotriva bizantinilor. În 1330, învingînd la Posada[1] pe regele Carol Robert, voievodul a dobîndit **independenţa Ţării Româneşti.** De o sporită semnificaţie pentru istoria conducerii independente a românilor este faptul că **formaţiile de stat româneşti au apărut din iniţiative locale.** Geneza acestor state n-a cunoscut, ca la alte popoare sud-est europene, cauze determinante — cel mult condiţii favorabile! — exterioare. Organizîndu-se politic, românii au apelat desigur şi la experienţa instituţională a statelor vecine, dar au adaptat-o la situaţiile specifice lor. Prezenţa în această organizare iniţială a unor modele bizantine, maghiare sau poloneze, este aşadar un fenomen de adaptare organică.

„Cazul românesc" în configuraţia medievală

Românii au creat **voievodate** şi suveranii lor au purtat titlul de **voievod, domn,** iar în unele titulaturi pe acelea de **autocrator** şi **despot.** Analiza acestor titluri permite izolarea conceptului de suveranitate care sta la temelia formaţiilor politice româneşti medievale.

Domnul român are toate atributele unui suveran deplin: puterea sa este **ex gratia Dei** şi el se intitulează „mare voievod şi domn [...] din mila lui Dumnezeu"; el poartă coroană şi foloseşte purpura în costumul de ceremonial; are virtuţile împărăteşti ale dărniciei, generozităţii, indulgenţei ; este legislator şi judecător suprem; actele sale au caracter viager. Aceste atribute vădesc suveranitate şi independenţă: stăpînul suprem al unei ţări româneşti nu are, în cele mai vechi accepţiuni ale acestor concepte, ca origine a puterii sale politice decît divinitatea, iar nu vreo autoritate politică din afara statului. **Independenţa este, aşadar, pentru gîndirea din statele româneşti medievale, un concept politic fundamental, născut din realităţi interne ale societăţii noastre şi din voinţa de a impune aceste realităţi în relaţiile cu statele vecine.** O serie de fapte atestă că independenţa acestor ţări era nu numai recunoscută, dar şi respectată.Titlurile de **mare voievod** şi **autocrator** ale domnilor români au fost folosite de cronici străine — rusă, sîrbească — şi în actele Patriarhiei din Constantinopol care, prin înfiinţarea mitropoliilor locale, îndată după întemeierea Ţării Româneşti şi a Moldovei, adusese, cum s-a observat „consacrarea religioasă a independenţei statului". Voievozii români au încheiat tratate în condiţii de egalitate cu suveranii statelor vecine. Mircea cel Bătrîn a intervenit, în anii 1409-1411, în succesiunea la tron a sultanilor otomani, sprijinind pe pretendentul Musa[2]. Noua realitate a prezenţei politice otomane în Balcani era înfruntată de români, rezistenţa lor izvorînd din atitudinea unui popor independent care se opune cu forţa militară tentativelor de încălcare teritorială şi negociază diplomatic raporturile cu adversarul. Consecinţele politice au fost, cum se ştie, durabile şi salutare: otomanii au acceptat realitatea unor ţări române cu suverani, administraţie, instituţii, legiuiri şi mod de viaţă proprii, aceste ţări constituind singurele excepţii pe care le-au practicat în raporturile cu popoarele din Europa de Sud-Est în epoca de cucerire şi care s-au soldat cu un regim de „Capitulaţii"[3], de o însemnătate fundamentală pentru întreaga evoluţie a poporului român pînă la formarea statului naţional modern, în 1859.

„Cazul românesc" în configuraţia politică medievală sud-est europeană permite însă şi observaţii privind ansamblul cugetării şi atitudinilor politice specifice poporului nostru.

Era, la începuturile vieţii noastre de stat, o dovadă de înţelepciune politică, dar şi manifestarea acelui mod de cugetare specific românilor pe care unii autori l-au definit ca o **forma mentis** românească (Sextil Puşcariu), **„măsură"** (Lucian Blaga), iar noi înşine, într-un studiu anterior, o gîndire **pragmatică** ascultînd de bunul simţ, de experienţă, de nevoia soluţionării problemelor fundamentale ale individului şi societăţii. Negreşit, această înţelepciune (relevată pe alte planuri de cultură — creaţia lui C. Brâncuşi — ca o „cumînţenie a pămîntului") explică de ce românii n-au cunoscut, în istoria lor politică, pendularea între statutul de împărăţie şi acela de aservire totală, pînă la pierderea statului, ca atîtea popoare sud-est europene, ci şi-au menţinut, cu sacrificii, desigur, formaţiile statale, cu tot ce decurgea de aci pe plan politic, social, economic şi spiritual.

Raporturile mereu mai aspre cu Poarta, începînd din a doua jumătate a sec. XV, cînd otomanii, stăpîni din 1453 pe Constantinopol, au exercitat o presiune mereu mai puternică asupra Europei Centrale, ar fi trebuit să ducă

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 1/1971.

[2–3] Vezi **Magazin istoric,** nr. 1/1973; 3/1975.

la modificarea conceptului de independenţă potrivit noii situaţii politice a ţărilor române. Analiza izvoarelor documentare sau narative demonstrează tocmai contrariul: pînă în pragul epocii moderne, românii au gîndit independenţa ca pe un drept al ţării, încălcat prin abuz, dar nu dispărut. Existenţa acestui drept a legitimat nu numai rezistenţa faţă de orice încercare de a-l diminua, dar şi folosirea oricărei conjuncturi politice favorabile pentru restaurarea independenţei. În epoca de maximă expansiune otomană a lui Selim I, cînd Peninsula Balcanică, Orientul Apropiat, Africa de Nord şi Mediterana erau dominate de Semilună, în ajunul noii ofensive spre Europa Centrală, care urma să aducă armatele de invazie pînă în inima Austriei, un om politic şi un gînditor român — voievodul Ţării Româneşti — codifica în **Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie**[1] modul de a trata, sau de a rezista Porţii, într-o perfectă atitudine de demnitate şi realism, de conştiinţă a posibilităţilor ca şi a drepturilor ţării sale.

În acest climat, după cum s-a observat, consolidarea suzeranităţii otomane nu a exclus, în sec. XVI, folosirea titulaturii de „singur stăpînitor"; domnitori ca Radu cel Mare, Vlad cel Tînăr, Neagoe Basarab, Radu de la Afumaţi, în Ţara Românească, au invocat-o in actele lor oficiale. În secolul următor, el a apărut, la fel, în titulaturile domneşti ale lui Leon Tomşa şi Matei Basarab sau în negocierile cu puteri europene ale lui Mihai Viteazul[2] şi Şerban Cantacuzino[3]. Dimitrie Cantemir îşi reclama aceeaşi calitate în Tratatul de la Luţk cu Petru cel Mare (1711)[4].

Suzeranitatea otomană era rezultatul unor relaţii contractuale cu Poarta, consacrate prin acte formale, nu efectul unei cuceriri teritoriale şi unei substituiri a suveranităţii politice. Autonomia politică şi teritorială a ţărilor române confirmă această viziune despre statutul lor internaţional: aceste ţări aveau frontiera cu Imperiul otoman şi celelalte state; ele plăteau tribut, făceau „daruri" şi contribuiau la aprovizionarea armatelor otomane, dar erau reprezentate la Poartă prin capuchehaiele, care aveau funcţii diplomatice, chiar dacă formal nu li se recunoştea această calitate. Reşedinţa capuchehaiei transilvănene la Istanbul (Erdel-han) se bucura de drept de azil, iar principele acestei ţări purta în ceremonialul otoman (pînă în a doua jumătate a sec. XVII) titlul de **crai** (aşadar, de rege).

Paşii rebeli din Şkodra, Ianina şi Vidin, în sec. XVIII, doreau să capete statutul domnilor români, după cum în 1791, în ajunul păcii de la Sviştov, delegaţii sîrbi se adresau împăratului austriac Leopold II cu rugămintea de a asigura conaţionalilor lor statutul „Ţării Româneşti, aşa încît să dăm sultanului un tribut potrivit, stabilit prin tratat şi ca turcii să nu se mai amestece să ne judece [...], şi cu învoirea poporului întreg, să alegem dintre mai marii noştri un şef pentru toţi, după cum a fost în Vlahia Bogdan-bey (sic!)". La fel, în 1807, Rusia s-a străduit să obţină pentru Serbia statutul ţărilor române.

[1–5] Vezi **Magazin istoric**, nr. 7-8/1968, 10/1971, 2, 10/1972; 1/1968, 10/1971, 5/1975; 11/1976; 10/1973; 8/1973.

Semnificaţia europeană a libertăţii românilor

Românii înşişi considerau însă acest statut nesatisfăcător, revendicînd restaurarea deplină a neatîrnării lor. Conceptul de independenţă nu dispăruse aşadar niciodată din gîndirea politică românească ci, dimpotrivă, cum arătam, el era acum explicit afirmat, formînd o doctrină întemeiată, de astă dată, şi pe argumente istorice.

Caracteristică pentru noul mod de a gîndi independenţa românească este opera stolnicului Constantin Cantacuzino. Modelul propus de acest cărturar, umanist prin erudiţie şi convingeri, dar şi excelent cunoscător al unei epoci în care a activat cîteva decenii, ca diplomat şi dregător, rămîne, după trei secole, valabil. Şi, negreşit, sub influenţa directă a operei sale, trebuie considerată şi viziunea despre independenţă, care inaugurează gîndirea românească a sec. XVIII, prin Dimitrie Cantemir[5]. Străduindu-se să-i aşeze pe români în istoria universală, principele cărturar înfăţişează independenţa primelor formaţii politice româneşti în raporturile lor cu statele migratorilor. Ţările române au fost „descălecate" de romani şi, „precum au început romanii din descălecătura lor de la Traian împărat prin toată Dachiia, aşea au şi ţinut". Cantemir considera independenţa poporului român ca un statut politic firesc, moştenit odată cu întreaga sa civilizaţie, de la romani. De fapt dacă ne raportăm în acest context la istoria veche este natural să amintim şi exemplul strălucit de devotament pentru cauza libertăţii şi neatîrnării pe care ni l-au lăsat moştenire ceilalţi strămoşi, dinspre partea tracilor, geto-dacii lui Burebista şi Decebal şi apoi dacii liberi.

Libertatea românilor avea pentru Cantemir, ca şi pentru Constantin Cantacuzino, semnificaţie europeană. Îmbogăţirea reflecţiei asupra trecutului, explicitarea continuă a conceptului de independenţă a deplasat treptat doctrina libertăţii statului de la temeiurile de fapt la acelea de drept. Timpul în care voievozii îşi puteau apăra suveranitatea, „de sine stăpînirea", numai cu sabia, era departe.

Argumentele gînditorilor români din sec. XVII-XVIII au căpătat acum consistenţă juridică. Nu era vorba încă, după cum s-a observat, de referinţe la un „drept natural" al popoarelor la libertate, ci de dreptul pe care îl conferea istoria, vechimea unui popor aşezat în vatra sa. Astfel, cînd pretendentul Ştefan Petriceicu dorea să vină din Polonia cu mercenari străini să ocupe Moldova, Miron Costin îl îmbărbăta astfel pe Duca-vodă: „Ce putere au ei să vie asupra mării tali? Să nu dăm locul, că **pămîntul acesta este frămîntat cu sîngele moşilor şi a strămoşilor noştri".** [**subl. ns.**].

Doctrina independenţei s-a amplificat în sec. XVII, în gîndirea românească, prin argumente istorice întemeiate pe erudiţie şi demonstraţie logică. În sprijinul acestei doctrine de redobîndire a libertăţii a apărut o literatură antiotomană de mare curaj. Şcoala ardeleană a dezvoltat erudiţia, tezele din **Hronicul vechimii a româno-moldo-vlahilor,** sub influenţa ideilor iluministe şi a revoluţiei franceze, pregătind, odată cu triumful conştiinţei naţionale, programul politic care a condus, în veacul următor, la prima victorie a statului naţional unitar (1859) apoi la independenţa lui (1877).

Conceptul de independenţă se desprinde clar din programele revoluţiei de la 1848. În primul articol, al **Proclamaţiei de la Islaz,** se prevedea independenţa administrativă şi legislativă a ţării şi neamestecul nici unei puteri străine în afacerile interne, trimiţînd pentru relaţiile cu Poarta, la vechile tratate (Capitulaţii). Era un nou pas spre independenţa deplină, dar, firește, în conjunctura internaţională a timpului, neatîrnarea nu putea fi revendicată în aceşti termeni. Europa se afla încă sub regimul Sfintei Alianţe, adversara luptelor pentru libertate şi unire a naţiunilor. Iată de ce atitudinea oamenilor politici angajaţi în cucerirea unui nou statut al ţărilor române, de liberă conducere politică şi dezvoltare socială, economică şi culturală, era atît de nuanţată, iată de ce ei dădeau Porţii asigurări de fidelitate, de recunoaştere a unei suzeranităţi pe care în practică o respingeau. Gîndirea şi acţiunea politică românească din anii 40-70 ai secolului XIX au fost dominate, în ce priveşte problema statului şi a suveranităţii, de ideile unităţii şi independenţei, considerate drept puncte complementare, realizabile succesiv, ale aceluiaşi program. Odată cu înfăptuirea statului român unitar, în 1859[1], eforturile au fost concentrate asupra obţinerii recunoaşterii internaţionale a unirii principatelor, obiectiv atins în 1862[2], apoi asupra transformării autonomiei politice a noului stat în independenţă naţională prin dobîndirea suveranităţii depline. Această operă politică şi diplomatică a fost întreprinsă cu tenacitate şi abilitate şi, în mai puţin de două decenii, independenţa României, cucerită cu armele, a obţinut largă recunoaştere internaţională.

Cînd Congresul de la Berlin, din 1878, (trei decenii după revoluţia paşoptistă din Ţara Românească, Moldova şi Transilvania) sancţiona pe plan internaţional independenţa de stat a României, conceptul ca atare evolua deja în gîndirea politică românească. Rămăsese de soluţionat independenţa **tuturor** românilor, deci şi a celor din provinciile care continuau să se afle sub dominaţie străină, problemă capitală care şi-a aflat dezlegarea în 1918[3], prin desăvîrşirea unităţii de stat a României, la sfîrşitul unei lupte care, încă o dată, a asociat sacrificiile ostaşilor şi tenacitatea diplomaţilor. Dar condiţiile statului român unitar puseseră în lumină, şi după 1878, şi după 1918, distanţa care separă statutul de suveranitate şi independenţă recunoscut prin tratate, de independenţa reală, constînd în libertatea deplină de acţiune a unui popor, potrivit idealurilor şi nevoilor sale, situaţie pe care o asigură, în primul rînd, gîndirea, voinţa şi eforturile poporului însuşi.

Concepţia contemporană românească despre independenţă este definită de gîndirea şi Programul Partidului Comunist Român. Independenţa statului este exprimată prin principiile de politică externă ale României şi anume: promovarea în relaţiile interstatale a egalităţii în drepturi, respectului independenţei şi suveranităţii naţionale, neamestecului în treburile interne şi avantajului reciproc. În concepţia românească, convieţuirea internaţională presupune, firește, relaţii de interdependenţă.

Într-un interviu acordat în 1973[4], preşedintele Nicolae Ceauşescu nuanţa accepţiunea acestui concept: „Între toate statele există o interdependenţă şi aş putea spune că, în perspectivă, aceasta se va accentua ca rezultat al intensificării colaborării economice, ştiinţifice, culturale. Dar această interdependenţă, pe care o consider necesară, nu trebuie să ducă la dependenţă; ea trebuie să se exprime în posibilitatea fiecărei ţări — deci şi a ţărilor mici şi mijlocii — de a participa, în formele pe care le consideră utile, la diferitele acţiuni de cooperare cu alte state, de a-şi hotărî de sine stătător dezvoltarea. Limita este deci acolo unde interdependenţa se poate transforma în dependenţă, ceea ce înseamnă, de fapt, pierderea independenţei naţionale".

Militînd cu o exemplară consecvenţă pentru aplicarea acestor principii în practica vieţii internaţionale, România este fidelă întregii sale acţiuni istorice desfăşurate de-a lungul vremurilor pentru a-şi afirma independenţa şi suveranitatea. Dar această operă ar fi imperfectă fără efortul uriaş desfăşurat de poporul român pentru dezvoltarea sa socialistă multilaterală, garanţie trainică şi de nezdruncinat a cuceririlor sale istorice.

[1–3] Vezi **Magazin istoric,** nr. 5/1973, 1-2-3/1976; 5/1973, 4/1976; 11/1968, 2/1976.

[4] Interviu acordat ziaristului Jehan Kuypers, 21 februarie 1973, în **România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate,** vol. 8, Bucureşti, 1973.

ÎN APĂRAREA DREPTURILOR ȘI INDEPENDENȚEI NOASTRE

Prezentă în gîndirea și acțiunea românească de-a lungul veacurilor, ideea independenței și-a găsit o largă reflectare și în documente de epocă, cuvîntări, scrieri, acte politice și diplomatice. Iată cîteva extrase care dezvăluie ardoarea cu care această mare aspirație a românilor s-a configurat în documente din secolul XIX.

● *Iată în esență, domnule ministru, răspunsul și opinia celor doi miniștri: unirea celor două Principate Valahia și Moldova într-unul singur — organizarea unei puteri unice și ereditare — ar slăbi legăturile care mai există încă între aceste provincii și Turcia; acest lucru ar însemna, într-adevăr, a pune bazele unui stat în toate condițiile care constituie suveranitatea și independența; acest lucru ar însemna, în consecință, a dezmembra imperiul și a săvîrși separarea, care a făcut obiectul permanent al tuturor eforturilor Rusiei. Noi nu am putea să ne facem nici o iluzie asupra consecințelor unei asemenea combinații; care vor fi tendințele și aspirațiile acestei puteri noi și permanente? Evident, independența absolută și eliberarea definitivă.*

(Din raportul însărcinatului cu Afaceri Externe al Franței la Constantinopol către ministrul francez al Afacerilor Externe. Pera, 25 martie 1855)

● *Cum că Principatele Române au exercitat întotdeauna, chiar și în cele mai nefericite zile ale istoriei lor și pînă astăzi deplina suveranitate din lăuntru, dovedesc toate legiuirile și așezămintele lor, din care cele mai multe și astăzi încă au putere legală, fără să se fi supus vreodată încuviințării sau confirmării Înaltei Porți. Din nenumărabilul număr al actelor care dovedesc deplina suveranitate din lăuntru, voi cita numai legiuirea pentru dezrobirea vecinilor, votată de o adunare mare în Sf. Mănăstire a Trei-Ierarhilor, în 6 aprilie 1749.*

Cum că Principatele Române au exercitat și deplina suveranitate din afară, în curgere de mai multe sute de ani, după încheierea Capitulațiilor cu Înalta Poartă mărturisesc o mulțime de războaie ce au avut principatele [...]; mărturisesc o mulțime de tratate de alianță, de pace, de comerț ș.a. ce ele au încheiat atît între sine, cît și cu alte staturi suverane (Polonia, Ungaria, Transilvania, Anglia și Rusia). Spre mai mare dovadă voi cita aici numai tratatul de comerț încheiat între domnul Petru Șchiopul, suveranul Moldovei și Elisabeta, regina Angliei, în anul 1588, așadar șaptezeci și șapte de ani după încheierea Capitulației lui Bogdan cu Baiazid II. Cum că Capitulațiile Principatelor Române nu numai n-au oprit, ci nici au mărginit suveranitatea lor din afară dovedesc și nenumărabilele solii ce suveranii Moldovei și ai Valahiei au trimis altor staturi suverane sau au primit de la ele în curgere de mai multe sute de ani după încheierea Capitulațiilor cu Înalta Poartă.

(Din cuvîntarea lui C. Hurmuzaki, la 7 octombrie 1857, în D. A. Sturdza și C. Colescu-Vartic, Acte și documente relative la istoria renașterii României, vol. VI)

● *Poporul român păstrează încă înțelepciunea și energia care în timp de secole a inspirat pe strămoșii noștri și i-au făcut a păstra o patrie liberă, în mijlocul celor mai teribile cataclisme.*

Cînd războiul între Rusia și Turcia a izbucnit și cînd nimic nu ne poate asigura despre consecințele acestei teribile convulsiuni pentru Peninsula Balcanică; cînd, înainte chiar de a fi sigură că va ieși victorioasă din acest război, din teribila criză politică și socială pe care o străbate, Turcia, în circulara sa către puteri, ne croiește, prin capriciul urgiei sale, o soartă care nu este conformă nici cu drepturile, nici cu dorințele noastre; cînd programa din acea circulară este deja pusă în executare, prin faptul tratării agentului nostru de la Constantinopol ca un simplu funcționar otoman; cînd orașele și satele noastre deschise, unde nu erau nici trupe rusești nici chiar trupe românești, sînt, nu ocupate ca puncte strategice, dar zilnic bombardate, incendiate și jefuite, cînd cîmpiile și holdele noastre sînt pustiite și arse, cînd santinelele noastre de-a lungul Dunării sînt ucise [...] cînd, într-un cuvînt, vedem patria noastră amenințată de toate ororile invaziunilor sălbatice din secolele trecute, același simțămînt de prudență și de înțelepciune care ne-a condus totdeauna ne impune astăzi datoria de a ne ridica cu toții, de a ține piept pericolului, spre a salva individualitatea politică a statului român. Trecutul nostru a putut, credem, asigura deja pe toate puterile garante asupra scopului ce urmărim; faptele noastre în evenimentele prezente le vor dovedi la toate, și mai ales puternicilor noștri vecini, [...] că politica noastră este numai o politică de conservațiune și că dacă ne deslipim astăzi cu totul și pentru totdeauna de Turcia este ca să nu mai resimțim efectele convulsiunilor sale; dacă luăm armele, este ca să răspundem agresiunilor ei, să le punem o stavilă puternică și să facem astfel ca ele să nu se mai poată repeți în viitor.

Puterile se vor convinge că, puși precum sîntem între două mari puteri și puternice imperii, simțimîntul de conservațiune însuși ne interzice orice alte aspirațiuni aventuroase, care ar putea pune în pericol existența noastră chiar.

În marginile dară ale României actuale, care de fapt și de drept public european este patrimoniul nostru, credem că nu vom demerita [nu ne vom dovedi nevrednici] de solicitudinea și protecțiunea puterilor garante, dacă ne vedem siliți astăzi a lupta și a lupta pînă la extrem pentru apărarea drepturilor și independenței noastre.

(Din discursul rostit de I. C. Brătianu în Adunarea deputaților, la 10 mai 1877, în I. C. Brătianu: Acte și cuvîntări, București, 1930, pp. 22-23).

„TARI PRIN DREPTUL NOSTRU ȘI JUSTEȚEA CAUZEI NOASTRE"

Prof. univ. GEORGE MACOVESCU

Spre sfîrșitul verii anului 1876, trupele otomane erau pe cale să înăbușe rezistența eroică a Serbiei. În ciuda acțiunilor întreprinse de cabinetele marilor puteri occidentale, se profila tot mai clar un conflict militar ruso-turc. Evenimentele au creat o stare de neliniște în România, unde opinia publică urmărea cu profundă simpatie lupta popoarelor balcanice pentru independența națională.

Ca o măsură preventivă, menită a asigura integritatea teritorială a statului, în luna septembrie, guvernul român a dispus concentrarea celor patru divizii împreună cu rezervele lor. În aceeași perioadă, mai exact la 29 septembrie/11 octombrie, a avut loc întrevederea româno-rusă de la Livadia, în timpul căreia delegația română a acceptat, în principiu, trecerea armatei ruse pe teritoriul României, în drumul său spre teatrul de operații din sudul Dunării. Condițiile în care urma să se facă această trecere trebuiau să formeze obiectul unei convenții semnate între cele două guverne.

În luna noiembrie s-au purtat noi tratative, de astă dată între premierul român I. C. Brătianu și contele Nelidov, după care negocierile au continuat cu baronul Stuart, agentul diplomatic al Rusiei la București, fără a se ajunge însă la finalizarea concretă.

În cursul Conferinței de la Constantinopol, guvernul român a încercat să obțină independența statului român prin formula neutralității garantate de cele șapte mari puteri[1]. Neîmplinirea acestei tentative și precipitarea evenimentelor internaționale au determinat o orientare tot mai evidentă a cercurilor politice românești spre formula obținerii independenței prin participarea la război alături de Rusia. Ca o expresie a acestei orientări sprijinită pe adeziunea maselor largi populare, la 3/15 aprilie 1877, Mihail Kogălniceanu a fost numit din nou la conducerea Ministerului Afacerilor Externe. În această calitate, a doua zi a semnat Convenția româno-rusă, sancționată de Camera deputaților (la 16/28 aprilie) și Senat (17/29 aprilie).

În Articolul 1 al convenției se preciza că guvernul român „asigură armatei ruse care va fi chemată a merge în Turcia, libera trecere prin teritoriul României și tratamentul rezervat armatelor amice", în timp ce, în conformitate cu Articolul 2, guvernul imperial de la Petersburg se obliga „a menține și a face a se respecta drepturile politice ale statului român, astfel cum rezultă din legile interioare și tractatele existente, precum și a menține și apăra integritatea actuală a României".

O convenție specială, cuprinzînd 26 articole și semnată tot de ministrul Afacerilor Străine al României și de agentul diplomatic al Rusiei la București, aprobată concomitent cu precedenta, preciza detaliile relative la trecerea și staționarea trupelor imperiale ruse pe teritoriul țării noastre.

Deși convenția nu prevedea obligații militare pentru România, semnarea ei și trecerea armatelor rusești pe teritoriul românesc au fost considerate de Poarta otomană ca acte de ostilitate.

Bombardarea de către forțele otomane a orașelor și satelor de pe malul românesc al

[1] Vezi Magazin istoric, nr. 3/1977.

Dunării, condamnarea de către opinia publică din România a acestor acte și cererile insistente adresate guvernului de a lua grabnic o hotărîre, în sensul de a răspunde „la forță prin forță", au avut ca rezultat mobilizarea armatei române și strîngerea colaborării cu Rusia în vederea obținerii independenței. La 11/23 aprilie 1877, trupele ruse au trecut frontiera României, iar a doua zi, la 12/24 aprilie, Rusia a declarat război Turciei.

În aceeași zi, Mihail Kogălniceanu a adus la cunoștința reprezentanților diplomatici ai României, acreditați la Paris, Viena, Roma, Petersburg și Constantinopol, că primele unități rusești și-au făcut intrarea în țară, iar trupele române de la frontiera de sud au fost retrase în interior și populația de pe malul Dunării a primit indicații să se evacueze, pentru a se pune la adăpost de represaliile otomane.

Sesiunea extraordinară a Corpurilor legiuitoare, deschisă la 14/26 aprilie, a dezbătut pe larg problema Convenției româno-ruse. În mesajul prezentat, după ce se motiva linia politică pe care se angajase România, se făcea un călduros apel la membrii Corpurilor legiuitoare să sprijine guvernul cu mijloacele necesare pentru a putea face față greutăților războiului, pentru a apăra drepturile și interesele României. După ce a ascultat explicațiile date de Mihail Kogălniceanu, Camera deputaților a votat o moțiune prin care recunoștea că „starea de război este impusă României de guvernul otoman însuși" și autoriza guvernul „să facă toate eforturile și să ia toate măsurile pentru a apăra și asigura existența statului român în așa fel ca, la încheierea păcii, România să poată avea o poziție politică bine definită și națiunea de sine stătătoare să-și poată îndeplini misiunea sa istorică". A doua zi, o moțiune asemănătoare a fost prezentată și adoptată de Senat.

Atitudinea guvernului român și linia politică adoptată de cabinetul de la București au fost aduse la cunoștința reprezentanților diplomatici ai României acreditați pe lîngă puterile garante printr-o notă circulară la 2/14 mai 1877. După ce se subliniau eforturile, rămase fără rezultat, de a obține o recunoaștere internațională a neutralității României, se arăta că guvernul român, dînd urmare propunerii primite din partea Rusiei, a încheiat Convenția din 4/16 aprilie, care a asigurat țării „respectul individualității și instituțiilor sale, în același timp cu garantarea formală a menținerii limitelor sale teritoriale. Oricît de modestă ar fi, România avea dreptul de a se preocupa de conservațiunea sa, deoarece, prin poziționea sa geografică, ea se afla, oarecum, în centrul unui război care devenise inevitabil".

În continuare, Mihail Kogălniceanu se referea la nota adresată de ministrul Afacerilor Externe al Porții, Savfet-pașa, reprezentanților guvernului otoman pe lîngă puterile garante, la amenințările cuprinse în această notă la adresa României, amenințări urmate de un bombardament general al întregului mal românesc al Dunării, ceea ce nu mai lăsa nici o îndoială că țara noastră se afla în război cu Poarta și că acest război ni s-a declarat de însăși Înalta Poartă. În încheiere, șeful diplomației românești sintetiza astfel poziția adoptată de guvernul său în împrejurările date: „Sîntem siliți a lua măsuri chiar de azi, astfel precum le cere situațiunea creată chiar de Turcia, pentru a respinge cu forța actele de agresiune la care este expusă România din partea armatelor otomane. Tari prin dreptul nostru și justețea cauzei noastre și încrezători în sprijinul puterilor garante, vom face tot ce ne impune datoria noastră către țară, pentru a-i apăra teritoriul, pentru a-i proteja instituțiunile și pentru a asigura existența noastră politică".

Publicăm în continuare, după originalele aflate în Arhiva Ministerului Afacerilor Străine, respectînd stilul epocii, Convenția româno-rusă semnată la București la 4/16 aprilie și Convenția specială anexată la convenția propriu-zisă, relativă la trecerea trupelor imperiale ruse pe teritoriul țării noastre și raporturile lor cu autoritățile locale.

I

CONVENȚIUNILE ÎNCHEIATE ÎNTRE RUSIA ȘI ROMÂNIA LA 4/16 APRILIE 1877

CAROL I

...În urma raportului ministrului nostru secretar de Stat la Departamentul Afacerilor Străine, sub nr. 4186;

Văzînd votul Adunării deputaților din ședința sa de la 16 aprilie curent și pe cel al Senatului din 17 ale acestei luni;

În virtutea art. 93 și 123 din Constituție,

Am sancționat și sancționăm,

Am promulgat și promulgăm ce urmează:

LEGE

ARTICOLUL UNIC — Convențiunile încheiate între România și Rusia în vederea trecerii armatei ruse prin România sînt aprobate.

Această lege, împreună cu convențiunile anexate la dînsa, s-a votat de Adunarea deputaților în ședința de la 16 aprilie 1877 și s-a adoptat cu majoritate de șaptezeci și nouă voturi, contra a douăzeci și cinci.

Secretar
I. CARABATESCU

Președinte,
C. A. ROSETTI

Această lege, împreună cu condițiile anexate la dînsa, s-a votat de Senat în ședința din 17 aprilie 1877 și s-a adoptat cu majoritate de patruzeci voturi, contra a zece.

Secretar
G. LECCA

Vicepreședinte,
D. BRĂTIANU

Lucrînd de acord cu celelalte mari puteri pentru a ameliora condițiunile de existență ale creștinilor supuși dominațiunii sultanului, guvernul imperial al Rusiei a atras atențiunea cabinetelor garante asupra necesității de a asigura într-un mod eficace executarea reformelor cerute de la Poartă.

Pentru că excitarea musulmanilor și slăbiciunea învederată a guvernului otoman nu lasă a se spera măsuri serioase de executare din partea autorităților turce, o intervențiune militară din afară poate deveni necesară. În cazul cînd dezvoltarea ulterioară a afacerilor politice în Orient ar sili pe Rusia a asuma această sarcină și a dirija armata sa în partea Turciei din Europa, guvernul imperial, dorind a respecta inviolabilitatea teritorială a statului român, a convenit de a încheia cu guvernul Alteței Sale domnul Carol I o convențiune specială relativă la trecerea trupelor ruse prin România.

Prin urmare, au fost desemnați ca plenipotențiari:

Din partea Maiestății-Sale imperatorul tuturor rușilor, baronul Dimitri Stuart, consilier de Stat, agent di-

plomatic și consul general al Rusiei în România, cavaler al ordinului Sf. Vladimir clasa III, al Sf. Ana clasa II, al Sf. Stanislas clasa II și al ordinelor străine: Leul și Soarele clasa II cu placă, Medjidie clasa III, Muntenegru clasa II cu placă și al Crucii de ofițer al Mîntuitorului;

Din partea Alteței Sale domnul României, D. M. Kogălniceanu, ministrul său al Afacerilor Străine, Mare Cruce a ordinului Sf. Ana clasa I, a Coroanei de Fier clasa I, a Vulturului Roșu clasa I, a Medjidie clasa I etc.

Care, după ce s-au preschimbat deplinele lor puteri, găsite în bună și regulată formă, s-au învoit asupra articolelor următoare:

ARTICOLUL I — Guvernul Alteței Sale domnul României, Carol I, asigură armatei ruse care va fi chemată a merge în Turcia, libera trecere prin teritoriul României și tratamentul rezervat armatelor amice.

Toate cheltuielile care ar putea fi ocazionate de trebuințele armatei ruse, de transportul său, precum și pentru satisfacerea tuturor trebuințelor sale, cad naturalmente în sarcina guvernului imperial.

ARTICOLUL II — Pentru ca nici un inconvenient sau pericol să nu rezulte pentru România din faptul trecerii trupelor ruse pe teritoriul său, guvernul Maiestății Sale imperatorul tuturor rușilor se obligă a menține și a face să respecte drepturile politice ale statului român, astfel cum rezultă din legile interioare și tractatele existente, precum și a menține și a apăra integritatea actuală a României.

ARTICOLUL III — Toate detaliile relative la trecerea trupelor ruse, la relațiunile lor cu autoritățile locale, precum și toate învoielile care ar trebui să fie luate pentru acest sfîrșit vor fi consemnate într-o convențiune specială care va fi încheiată de delegații ambelor guverne și ratificată în același timp ca și cea de față și va intra în lucrare deodată.

ARTICOLUL IV — Guvernul Alteței Sale domnul României se obligă a obține pentru convențiunea de față, precum și pentru cea menționată la articolul precedent, ratificarea cerută de legile române și a face imediat executorii stipulațiunile cuprinse într-însa.

Drept aceea, plenipotențiarii respectivi au pus pe convențiunea de față semnăturile lor și sigiliul armelor lor.

Făcut în București la 4 (16) aprilie anul grației una mie opt sute șaptezeci și șapte.

Baron
DIMITRI STUART

KOGĂLNICEANU

Pentru executarea Articolului III al Convențiunii încheiată astăzi, subsemnații plenipotențiari au convenit de a regula prin convențiunea specială de față învoielile relative la trecerea trupelor imperiale ruse, precum și raporturile lor cu autoritățile locale.

ARTICOLUL I — Guvernul român acordă armatei ruse uzul căilor ferate, comunicațiunilor fluviale, drumurilor, poștelor și telegrafelor României și pune la dispoziționea sa resursele materiale ale țării pentru necesitățile de aprovizionament, de furaje și de transport după modul și condițiunile stipulate în articolele ce urmează.

ARTICOLUL II — Relațiunile autorităților militare ruse cu autoritățile locale se vor face prin mijlocirea comisarilor speciali români numiți spre acest sfîrșit. Un comisar general român va fi delegat pe lîngă comandantul-cap al trupelor ruse pentru toată durata trecerii lor prin România.

ARTICOLUL III — Comisarii români vor fi căpuiți [încunoștiințați] de toate datele (données) relative la resursele materiale (precum furaje, aprovizionamente, cărăușie, paie, încălzit etc.) ce poate procura țara în parcursul trupelor ruse, atît în lungul liniilor căilor ferate, cît și pe țărmurile Prutului și Dunării, cu indicațiunea prețurilor aproximative a acestor obiecte la punctele unde vor trebui a fi predate, a cantităților ce ar putea fi date și a epocilor la care predarea lor ar putea fi cu putință.

ARTICOLUL IV — Autoritățile militare ruse, după ce vor lua cunoștință de datele menționate în articolul precedent și vor decide cantitățile de produse ce le vor fi necesare și punctele unde vor trebui a fi predate, se vor înțelege cu comisarii români asupra modului de predare. Prin urmare, aprovizionamentele se vor face pentru comptul armatei ruse, sau de către autoritățile române cu prețurile convenite, sau cu concursul lor, prin sumisionamente, comisiune, cumpărare directă etc.

ARTICOLUL V — Se va proceda tot astfel pentru toate achiziționile care ar fi necesare pentru campament, bivuac, transportul trupelor, bagajelor lor, materialului și munițiunilor de rezbel, precum și pentru furniturile spitalelor, ambulanțelor și farmaciilor. Autoritățile române vor înlesni satisfacerea acestor trebuințe.

ARTICOLUL VI — Guvernul român pune la dispoziționea armatei ruse toate liniile ferate ale țării pentru transportul său, acel al materialului, al bagajelor și aprovizionamentelor ce o însoțesc, precum și acelora al căror transport ar putea fi necesar mai tîrziu. Pentru aceste transporturi, armata imperială va fi pe deplin asimilată armatei princiare și se va bucura de aceleași drepturi și prerogative ca aceasta din urmă în tot ce privește obligațiunile companiilor drumurilor de fier în privința trupelor și a altor condițiuni și detalii stipulate, pentru transporturile militare, prin caietele de însărcinări ale companiilor și legile și regulamentele în vigoare în România. Cît pentru tarifele de transport, guvernul român se obligă a priori pentru o reducțiune de patruzeci la sută asupra tarifelor ordinare și se rezervă de a regula detaliile acestei chestiuni prin o înțelegere ulterioară cu companiile.

În ceea ce privește însă cheltuielile și plățile adiționale, precum înregistrări, manipulațiuni și altele, se va proceda după cum se practică pentru transporturile militare române.

ARTICOLUL VII — Ministrul Lucrărilor Publice al României va da, asupra [curs] cererii șefului comunicațiunilor militare ruse, ordinele și instrucțiunile necesare administrațiunilor căilor ferate române, pentru a asigura cu cel mai mare succes și celeritate posibilă transportul armatei imperiale cu materialul, bagajele, aprovizionamente etc., după un plan ce va trebui a fi hotărît mai dinainte, precum se va stipula mai la vale. Trenurile militare vor avea prioritatea asupra tuturor celorlalte trenuri, exceptîndu-se trenul-poștă și fără prejudicii pentru transporturile trupelor române. La trebuință, numărul trenurilor ordinare de călători va putea fi provizoriu redus și circulațiunea trenurilor de mărfuri chiar pe deplin oprită în caz de necesitate.

ARTICOLUL VIII — Pentru transportul trupelor imperiale și al materialului lor pe linia Iași-Ungheni, care are aceeași lărgime ca drumurile de fier ruse, o unitate și continuitate a condițiunilor tehnice a mișcării se vor stabili în urma unei înțelegeri între ambele administrațiuni, pentru a se evita orice întîrziere sau transbordament la frontieră.

ARTICOLUL IX — Pentru a se obține unitatea necesară în serviciul liniilor române spre asigurarea transportului celui mai grabnic și celui mai regulat al armatei ruse cu bagajele ei, muniționi, material de rezbel și aprovizionamente de orice fel, se va institui, sub direcțiunea Ministerului Lucrărilor Publice, un consiliu central compus de delegații diferitelor companii care posedă părți din rețeaua română. Un comisar numit de șeful comunicațiunilor militare al armatei imperiale va fi delegat pe lîngă Ministerul Lucrărilor Publice pentru a facilita raporturile cu autoritățile militare ruse.

Mișcarea și serviciul pe toate liniile rețelei române se vor face provizoriu sub direcțiunea imediată a consiliului central, ale cărui dispoziționi ministrul Lucrărilor Publice le va face a concorda cu exigențele și trebuințele ce-i vor fi exprimate de șeful comunicațiunilor militare în privința transporturilor în cestiune.

ARTICOLUL X — Direcțiunea superioară și privegherea transporturilor armatei imperiale vor aparține șefului comunicațiunilor militare al acestei armate. Pentru a asigura regularitatea și continuitatea serviciului acestor transporturi, el va lucra prin mijlocirea comisarului român delegat ad-hoc pe lîngă dînsul și va provoca prin organul său toate măsurile necesare pentru acest sfîrșit.

ARTICOLUL XI — Șeful comunicațiilor militare va avea facultatea de a cere, prin mijlocirea comisarului român delegat pe lîngă dînsul sau prin propriul său delegat pe lîngă consiliul central, executarea tuturor lucrărilor necesare pentru sporirea și securitatea mișcării atît pe linii, cît și în gări, și materialul rulant, precum platforme, rampe, căi de garaj, îmbrașamente auxiliare, gare provizorii, apropiațiuni de vagoane, de mărfuri și trucuri pentru transportul oamenilor, cailor și materialului etc. Toate cheltuielile ocazionate prin aceste lucrări vor fi în sarcina armatei ruse; modul executării lor va fi regulat între ministrul Lucrărilor Publice și șeful comunicațiunilor militare al armatei ruse.

ARTICOLUL XII — În caz de urgență, șeful comunicațiunilor militare va avea facultatea, în urma unei înțelegeri prealabile cu comisarul român, a înlocui prin mijloacele de care dispune tot ceea ce ar lipsi și ar amenința să împiedice miș-

carea armatei ruse. Va putea face de a se suspenda imediat de către comisarul român și cere de la ministrul Lucrărilor Publice depărtarea impiegaților și agenților subalterni a căror rea-voință ar putea da temeri de primejdii.

ARTICOLUL XIII — Dacă trebuințele de comunicațiune ale armatei ruse ar face necesare construirea pe teritoriul român a unui nou tronson (tronchon) sau ambrașament de cale ferată, lucrările vor fi executate prin îngrijirea autorităților militare ruse, cu cheltuiala guvernului imperial. Guvernul român va înlesni aceste lucrări și se va însărcina cu îngrijirile necesare pentru a asigura armatei ruse dreptul de a se bucura temporar de terenurile indispensabile pentru instalarea acestor tronsoane sau ambrașamente pe bazele adoptate în România pentru lucrările de utilitate publică. Cînd aceste linii vor deveni inutile, materialele mobile întrebuințate la construirea lor vor fi la dispoziținea guvernului rus, iar lucrările executate vor deveni proprietatea guvernului român fără nici o remunerațiune.

ARTICOLUL XIV — Exploatarea rețelei române se va face de către companiile și administrațiunile existente, sub direcțiunea consiliului menționat la articolul IX al convenținnii de față. Companiile vor fi îndemnizate pentru toate transporturile efectuate după tariful care se va stabili conform articolului VI. Aceste companii vor fi asemenea despăgubite pentru toate stricăciunile care ar putea fi comise în materialul lor prin greșeala trupelor ruse.

ARTICOLUL XV — Planul transportului trupelor, livretele de mersul trenurilor militare, formele și detaliile rechiziținnilor de transport, documentele de comptabilitate și de control, termenele și modul plății, precum și raporturile de stabilit în timpul transportului între trupele ruse și agenții locali ai căilor ferate române vor fi regulate imediat după încheierea convenținnii de față de către comisari ad-hoc. Companiile și administrațiunile căilor ferate vor fi datoare de a le procura toate documentele și materialele necesare pentru compunerea acestui plan, a livretelor de mers și detaliilor de serviciu și de a le da cel mai mare concurs. Toate chestiunile de detaliu, regulate de către acești comisari și consemnate într-o instrucțiune specială care va fi aprobată de șeful comunicațiunilor militare al armatei imperiale și de comisarul român delegat pe lîngă dînsul, vor fi obligatorii atît pentru trupele ruse, cît și pentru impiegații căilor ferate.

ARTICOLUL XVI — În timpul pasajului [trecerii] armatei imperiale, toate crimele și delictele care ar fi comise de impiegații căilor ferate cu intenținnea de a împiedica sau de a opri transportul trupelor sau de a pune în pericol securitatea trenurilor militare vor fi pedepsite după legile române existente și cu aceeași rigoare cum ar fi dirijate contra armatei române.

ARTICOLUL XVII — Guvernul român acordă armatei ruse uzul poștelor și telegrafelor statului și companiilor căilor ferate cu același titlu cu care se bucură autoritățile române ale căror cheltuieli nu sînt trecute în bugetul statului. Prin urmare, depeșele oficiale ruse vor avea prioritatea asupra corespondenței private.

Pentru a nu împiedica serviciul ordinar al telegrafelor, armata rusă va avea facultatea, oriunde trebuința se va simți, de a lega cu cheltuiala sa de stîlpii telegrafici ai statului și ai companiilor un fir telegrafic al ei și de a așeza aparaturi pentru uzul său particular. Aceste fire vor fi păzite și conservate după cum sînt firele române și fără altă cheltuială particulară pentru armata rusă, în sarcina căreia însă vor rămîne reparațiunile.

ARTICOLUL XVIII — Se va stabili în spatele armatei ruse o linie și puncte de etape (étapes) exceptîndu-se orașul București, unde nu vor fi trupe ruse. Este bineînțeles că trupele nu se vor opri decît acolo unde vor fi silite de trebuințele odihnei sau de obstacole independente de voința lor și numai pentru timpul strict necesar spre acest sfîrșit. În lungul liniei și punctelor de etape, precum și pe linia mișcării trupelor se vor putea așeza magazii și depozite de hrană, furaje, aprovizionamente de orice natură, cuptoare pentru pîine și pesmeți, bucătării pentru preparațiunea hranei trupelor etc. Locurile necesare pentru acest sfîrșit, vor fi angajate de comisarii armatei ruse cu concursul comisarilor români, cu aceleași condițiuni ca și pentru trebuințele statului. Se va proceda tot astfel în ceea ce privește achiziținnea materialelor necesare pentru construirea și instalarea zișelor stabilimente.

ARTICOLUL XIX — Bolnavii și răniții armatei ruse vor fi tratați și îngrijiți în stabilimente sanitare organizate pentru acest sfîrșit pe linia de comunicațiune și de etape oriunde comandantul-cap rus va găsi indispensabil, afară de orașul București, și pe cît se va putea afară de centrele mari de populațiune, exceptîndu-se spitalele pentru răniți. Autoritățile române vor da concursul lor și vor acorda toate înlesnirile pentru instalarea stabilimentelor sanitare, precum și pentru încheierea edificiilor necesare pentru asemenea întrebuințare. În localitățile unde nu s-ar găsi spitale ruse, bolnavii vor putea fi admiși provizoriu, în marginile posibilului, în stabilimentele sanitare române, plătindu-se cheltuielile de întreținere și de tratament.

ARTICOLUL XX — În localitățile unde o oprire s-ar recunoaște necesară în timpul trecerii trupelor ruse, în condițiunile stipulate prin articolul XVIII, aceste trupe se vor bucura de înlesnirile de locuință și campament ce li se vor procura prin îngrijirile autorităților locale. Dacă prin acest fapt ar deveni necesare retribuțiuni, ele vor fi regulate printr-o înțelegere între comisarii respectivi.

ARTICOLUL XXI — Pe linia de comunicațiune a armatei imperiale, în localitățile unde necesitățile militare ar reclama numirea de comandanți de etape ruse, acești comandanți vor comunica cu autoritățile locale prin mijlocirea comisarilor români, prevăzuți la articolul II.

ARTICOLUL XXII — Armata rusă va avea facultatea de a stabili poduri și comunicațiuni fluviale la punctele unde se va recunoaște necesar și de a face lucrările indispensabile pentru a asigura și proteja aceste treceri. Guvernul român va pune, pentru acest sfîrșit, la dispoziținea armatei ruse bărcile, batelurile etc., ce-și va putea procura și pe cît trebuințele armatei sale îi vor permite, precum și cantitatea necesară de lemne de construcțiune și alte materiale cu retribuțiune echitabilă.

ARTICOLUL XXIII — Toate plățile de efectuat cu ocaziunea trecerii trupelor ruse prin România atît guvernului princiar, cît și companiilor căilor ferate și particularilor vor fi calculate pe baza unității monetare române sau franceze. Se vor putea face sau în numărătoare sau prin bonuri în regulă emanînd de la comandantul armatei imperiale și plătibile de casele acestei armate în termen de două luni cel mult. Forma bonurilor, termenii, modul și locurile de plată și de control vor fi regulate și aduse la cunoștința publicului în urma unei înțelegeri între comandantul-cap al armatei ruse și comisarul general român.

ARTICOLUL XXIV — Guvernul român acordă guvernului rus pentru durata ședерii trupelor imperiale în România și dincolo de Dunăre libera importațiune pe teritoriul său, fără plată de drepturi, și liberul tranzit al tuturor articolelor și obiectelor de aprovizionament, de furnitură, de material și de muniținni de rezbel destinate uzului armatei imperiale și chiar acelora a căror intrare în România s-ar găsi prohibită prin regulamentele române.

ARTICOLUL XXV — Dacă s-ar întîmpla dezertări din trupele ruse în timpul trecerii lor prin România, autoritățile princiare vor da concursul lor pentru dovedirea și arestarea culpabililor asupra indicațiunilor ce li. se vor da de autoritățile militare ruse. Dezartorii arestați vor fi predați în mîinile comandanților militari ruși cei mai apropiați de locul unde arestarea a fost efectuată.

ARTICOLUL XXVI — Toate cazurile și diferendele care s-ar putea ivi cu ocaziunea trecerii trupelor ruse prin România și care n-ar fi prevăzute prin convenținnea de față vor fi regulate într-un comun acord prin comisarii numiți ad-hoc de comandantul-cap al trupelor ruse și comisarul general român.

Drept aceea plenipotențiarii respectivi au pus pe convenținnea suplimentară de față semnăturile lor și sigiliile armelor lor.

Făcută în dublu exemplar, în București, la 4/16 aprilie anul grației una mie opt sute șeptezeci și șepte.

(Semnat)
Baron D. STUART
Agent diplomatic și Consul general al Rusiei în România

(Semnat)
M. KOGĂLNICEANU
Ministrul Afacerilor Străine în România

În momentul de a proceda la semnătura şi la preschimbarea exemplarelor convenţiunii speciale, regulînd învoielile relative la trecerea trupelor imperiale ruse prin România, subsemnaţii plenipotenţiari: al Maiestăţii-Sale imperatorului tuturor Rusiilor şi al Alteţei-Sale domnului României, declară prin prezentul că scutirile acordate prin art. XXIV guvernului Rusiei nu se vor putea întinde asupra tutunurilor şi tabacurilor, al căror monopol în România este concedat unei companii străine. Prin urmare, dacă guvernul rus doreşte ca trupele imperiale, cu ocazia trecerii lor prin principat, să se bucure de favoruri excepţionale pentru tutunuri şi tabacuri, autorităţile ruse se vor înţelege direct cu regia tutunurilor, pentru ca această administraţiune să nu poată formula contra guvernului român nici o cerere de daune şi interese bazată pe violarea drepturilor de monopol ce-i este concedat. Făcut în îndoit exemplar, în Bucureşti, la 4/16 aprilie anul graţiei una mie opt sute şeptezeci şi şepte.

(Semnat)

Baron STUART

(Semnat)

M. KOGĂLNICEANU

Ordonăm ca legea de faţă să fie învestită cu sigiliul statului şi publicată prin **Monitorul oficial.**

Dată în Bucureşti, la 21 aprilie 1877

CAROL

Ministru secretar de Stat la Departamentul Afacerilor Străine
M. KOGĂLNICEANU

Ministru secretar de Stat la Departamentul Justiţiei
I. CÂMPINEANU

No. 899

CAROL I,

... Asupra raportului ministrului nostru secretar de Stat la Departamentul Afacerilor Străine, sub nr. 4186.

Facem cunoscut şi încredinţăm prin cuprinsul celor de faţă, la toţi şi la fiecine pe care-i priveşte, că D. Mihail Kogălniceanu, ministru al Afacerilor Străine, este autorizat a ratifica, în numele nostru, convenţiunile încheiate la 4/16 aprilie 1877, în vederea trecerii trupelor ruse prin România, între plenipotenţiarul nostru şi plenipotenţiarul Maiestăţii-Sale împăratul tuturor Rusiilor.

Drept aceea, am subscris cu mîna noastră această plenipotenţă şi am poruncit să se întărească aplicîndu-i-se sigiliul nostru.

Dat în Bucureşti, în a douăzeci şi una zi a lunii aprilie 1877 şi al unsprezecelea an al domniei noastre.

CAROL

Nr. 900

Ministru secretar de stat la Departamentul Afacerilor Străine
M. KOGĂLNICEANU

II

MINISTRUL AFACERILOR STRĂINE

către agenţii diplomatici ai României în străinătate

Nr. 69

TELEGRAMĂ CIRCULARĂ

Bucureşti, 17/29 aprilie 1877

După cum v-am informat, abandonaţi de puterile garante în ceea ce priveşte ajutorul şi chiar sfaturile, am trebuit în faţa intrării iminente a armatei ruse, să căutăm în noi înşine forţa morală necesară pentru a înfrunta pericolele situaţiei. Am trebuit deci să ne înţelegem cu guvernul imperial rus pentru a salva ceea ce posedăm, adică individualitatea noastră politică, instituţiile şi frontierele noastre, aşa cum ne sînt ele garantate de Tratatul de la Paris. În acelaşi timp s-au stabilit relaţii între trupele ruse şi autorităţile noastre şi populaţie. Toate acestea au fost reglementate prin două proiecte de convenţii elaborate la 4 aprilie, stil vechi, şi supuse ieri aprobării Parlamentului. Într-o şedinţă de noapte, care a durat pînă la ora trei după miezul nopţii, Camera deputaţilor a aprobat aceste convenţii cu 79 voturi pentru şi 25 contra. Aceste convenţii vor fi discutate şi votate azi de către Senat.

Aceste convenţii nu au nici un alt caracter politic decît acela de a ne garanta, pe durata războiului, statu-quo-ul nostru politic actual. Nu este vorba nici de independenţă faţă de Turcia, nici de rezilierea vreunei legături actuale cu această putere; nici de o cooperare a armatei române cu armatele ruse; nici de o alianţă împotriva Turciei.

Pentru conduita dvs. şi pentru a vă permite să explicaţi faptele celor în drept, vă reproduc mai jos conţinutul esenţial al celor 4 articole pe care le conţine prima convenţie, cea de-a doua privind doar reglementarea sarcinilor care ne sînt impuse de către trecerea unei numeroase armate. Prin poşta de astăzi veţi primi o expunere de motive şi textul în limba română a convenţiilor. Textul francez vă va fi expediat mîine.

„Art. I. Guvernul român asigură armatei ruse care va trebui să ajungă în Turcia, libera trecere pe teritoriul României. Toate cheltuielile ocazionate de nevoile armatei ruse cad în sarcina guvernului imperial.

Art. II. Pentru ca nici un neajuns sau pericol să rezulte pentru România ca urmare a trecerii trupelor ruse pe teritoriul său, guvernul Maiestăţii Sale împăratul tuturor ruşilor se angajează să păstreze şi să respecte drepturile politice ale statului român, aşa cum rezultă ele din legile interne şi tractatele existente, precum şi să păstreze şi să apere integritatea actuală a României.

Art. III. Toate amănuntele cu privire la trecerea trupelor ruse, relaţiile acestora cu autorităţile locale vor fi consemnate într-o convenţie specială care va fi încheiată în acelaşi timp cu prezenta.

Art. IV. Guvernul principelui României se angajează să obţină pentru prezenta, precum şi pentru cea menţionată în articolul precedent, ratificarea cerută de legile române".

(semnat)

KOGĂLNICEANU

III

NOTA CIRCULARĂ:

Bălăceanu	— Viena	No 4934
Callimaki-Catargi	— Paris	No 4933
Degré	— Berlin	No 4935
Obedenaru	— Roma	No 4936
Em. Ghica	— Petersburg	No 4937
General Ghica	— Petersburg (în misiune)	No 4938

Bucureşti, 2/14 mai 1877

DOMNULE AGENT,

Publicarea în **Monitorul oficial** a convenţiilor încheiate între guvernul imperial al Rusiei şi guvernul domnesc, şi protestul Sublimei Porţi adresat la 2 mai reprezentanţilor săi pe lîngă puterile străine, v-au pus la curent cu situaţia noastră actuală. Îmi pare, aşadar, potrivit momentul de a consemna aci cauzele determinante ale atitudinii care ne-a fost prescrisă de împrejurările excepţionale în care ne aflăm.

Nu vă este necunoscut, domnule agent, că încă de la începutul răscoalei populaţiilor din Herţegovina, Bosnia şi Bulgaria, după cum şi a luptei întreprinsă de Serbia şi Muntenegru împotriva Turciei, guvernul Alteţei Sale Serenissime, ascultînd sfaturile puterilor garante, a acceptat obligaţiile impuse de neutralitatea cea mai absolută; cu toate acestea, dacă o astfel de atitudine nu putea fi acceptată decît în detrimentul relaţiilor noastre morale şi materiale cu populaţiile de pe malul drept, ne era îngăduit să sperăm că atitudinea noastră va fi răsplătită cu o reglementare definitivă a neutralităţii noastre.

Aşadar, cînd recent războiul dintre Rusia şi Turcia a constituit o eventualitate iminentă, marile puteri şi Sublima Poartă au fost sesizate de noi în legătură cu chestiunea oportunităţii transformării şi ridicării la nivel de drept formal al obligaţiilor care decurg pentru noi dintr-o neutralitate necesară tuturor şi pe care o observasem de fapt, fără vreun avantaj pentru România. Totuşi, fie în mod izolat, fie întrunite la Conferinţa de la Constantinopole, marile puteri, invocînd insuficienţa stipulaţiilor relative la această importantă chestiune şi neţinînd seama nici de gravitatea situaţiei, nici de nedumerirea noastră justificată, ne-au refuzat reglementarea unei cereri pe care evenimentele ulterioare aveau să o justifice pe deplin.

Iar Sublima Poartă, întrebuinţînd un sistem de amînare pe care propriile sale interese ar fi trebuit s-o determine să-l părăsească de multă vreme, s-a obişnuit să nu reglementeze chestiunile în litigiu de zeci de ani între guvernul imperial şi guvernul domnesc. Vă voi cita ca un act care ne-a frapat în atitudinea sa faţă de noi că, în momentul precis în care interesul său reclama o înţele-

gere cu țara noastră, ea a continuat să-i refuze recunoașterea titlului de România, care primise cu toate acestea sancțiunea din partea puterilor garante.

Abandonați în felul acesta propriei noastre sorți, fără direcție, ca și fără sprijin, aveam să ne aflăm în scurtă vreme în fața necesității unor pregătiri pe care un război necesar le lăsase să se întrevadă, și pe care atitudinea indiferentă a marilor puteri era de natură s-o autorizeze. Rusia ne-a propus în chip loial să tratăm cu ea relativ la traversarea teritoriului nostru de armatele imperiale. Limbajul pe care-l folosea era acela al unei puteri care, după ce sprijinise edificarea statului român și participase la garantarea existenței sale politice, nu înțelegea să-și desmintă opera prin violarea drepturilor sale. De altfel, Rusia se prezenta în fața noastră ca mandatara morală a marilor puteri pentru îndeplinirea unei misiuni deliberate și stabilite în mod solemn de însăși Europa în hotărîrile publice și colective. Iar dacă, disprețuind sentimentul legitim al conservării noastre și nesocotind caracterul înalt al propunerilor care ni se făceau, le-am fi opus un refuz nechibzuit și lipsit, dealtfel, de orice sprijin, România s-ar fi expus, ea însăși, violării fatale a teritoriului ei, a drepturilor și a intereselor ei celor mai scumpe.

Nu voi mai insista, domnule agent, asupra considerațiilor care ne-au impus în mod necesar să acceptăm propunerile guvernului imperial al Rusiei, și voi lăsa pe seama convențiilor încheiate la 4/16 aprilie grija de a demonstra în ce măsură intențiile loiale ale Cabinetului din Petersburg și îndreptățitele noastre precauțiuni s-au aflat în acord pentru a asigura țării noastre, odată cu grija cea mai scrupuloasă față de interesele noastre materiale, garantarea fără rezervă a drepturilor noastre ca Națiune.

Primele stipulări ale convențiilor încheiate includ în mod clar mobilurile declarate în chip loial de cei doi contractanți și nu dau ocazie la vreun echivoc. Într-adevăr, dacă în fața unei situații absolut precise și recunoscute, dacă nu în mod oficial, cel puțin tacit, România a crezut că trebuie să accepte propunerile guvernului imperial al Rusiei, guvernul domnesc speră nu numai că a cruțat România de pericolul unei ocupații militare forțate, dar și că i-a asigurat respectul individualității și instituțiilor sale, în același timp cu garantarea formală a menținerii limitelor sale teritoriale. Oricît de modestă ar fi, România avea dreptul de a se preocupa de grija conservării sale, deoarece, prin poziția sa geografică ea se afla, oarecum, în centrul unui război care devenise inevitabil. Noi credem că ne-am ajuns acest scop, impus de necesitățile existenței sale, și vrem să sperăm că nimeni nu-i va contesta caracterul legitim.

Prin încheierea convențiilor din 4/16 aprilie credem că am înlăturat orice incertitudine cu privire la atitudinea noastră în conflictul oriental. Caracterul acestor stipulații și, îndrăznesc să spun, sobrietatea care le distinge erau de natură să înlăture cea mai mică îndoială privitoare la loialitatea intențiilor noastre în privința raporturilor cu Turcia, legături consfințite prin tratatele europene care sînt menționate în convențiile noastre cu Rusia.

Raporturile noastre cu Sublima Poartă nu trebuiau, îmi pare, să fie stabilite printr-o înțelegere diplomatică asemănătoare celei din 4/16 aprilie, așa cum s-ar fi dorit să încheiem și cu Turcia. Preocupați în primul rînd, poate, de importanța relațiilor cu aceasta, este evident că inspiratorii unei astfel de politici nu-și dădeau seama de urmările periculoase pe care ea le-ar fi avut pentru România. De altfel, încă mai preocupați, cu drept cuvînt, de securitatea noastră și de menținerea acestei neutralități a cărei răspundere ne era lăsată în exclusivitate, noi nu am fi putut adera la o astfel de convenție fără să deplasăm implicit și în mod conștient teatrul operațiilor de război în România.

Într-adevăr, în condițiile în care am dus tratative cu guvernul imperial al Rusiei, puteam cel puțin spera că România va fi apărată de consecințele dezastruoase ale unui război de care am fi dorit atît de mult să rămînem străini. Dar cine nu înțelege că lăsînd liber teritoriul nostru în fața armatelor sultanului, am fi atras în mod fatal la noi războiul, cu toate ororile lui? Nu voi aminti aici excesele care încă înaintea ruperii relațiilor dintre Rusia și Turcia, și fără vreo provocare din partea noastră, au fost comise pe teritoriul nostru de avangărzile nedisciplinate ale trupelor otomane de pe țărmul Dunării. Ajunge să menționăm asemenea fărădelegi pentru a arăta primejdiile la care România s-ar fi expus dacă războiul ar fi fost dus pe teritoriul ei.

N-am putea fi acuzați, prin urmare, nici pentru intențiile, nici pentru prudența cu care am acționat astfel. Sîntem, dimpotrivă, convinși că am contribuit în măsura mijloacelor noastre la localizarea războiului și la înlăturarea lui de pe teritoriul nostru.

După cele de mai sus, îmi pare de prisos să subliniez caracterul imprudent al unor propuneri, potrivit cărora trupele române erau chemate să conducă armata otomană împotriva armatei ruse. O propunere de asemenea natură include respingerea ei, cu atît mai mult cu cît ea nu ne-a fost făcută decît în ajunul intrării armatelor rusești în România.

După ce am explicat în felul acesta atitudinea noastră, nu voi ezita să afirm aici, în numele guvernului Alteței Sale Serenissime, prințul Carol I, că intențiile noastre au fost în toate privințele conforme îndatoririlor noastre. Dacă, pe de-o parte, am urmărit prin convențiile noastre să ne luăm măsuri de apărare contra pericolelor generate de o situație înconjurată de neprevăzut, pe de altă parte, nu intra nicidecum în intențiile noastre să rupem legăturile cu Imperiul otoman, nici să căutăm să profităm de împrejurările favorabile care ar putea să se ivească.

Acestea erau principiile care au dictat atitudinea noastră. Încă de la început noi luasem hotărîrea fermă să perseverăm, afară de cazul cînd România ar fi fost provocată de Turcia însăși. Cu excepția acestui caz, nu intenționam cîtuși de puțin să admitem ca România să devină parte beligerantă alături de Rusia, împotriva Imperiului otoman. Misiunea armatei române decurgea în mod firesc din declarațiile anterioare pe care le-am făcut de repetate ori față de Sublima Poartă și de toate cabinetele străine.

Din nefericire, continuarea în mijlocul populațiilor noastre inofensive, a incursiunilor pustiitoare care s-au extins pe o scară din ce în ce mai mare, capturarea a mai mult de 200 nave și a încărcăturii lor — capturare care s-a efectuat pînă în porturile noastre, ba chiar în interior, pe rîuri ca Jiul, Ialomița și Olt — întrebuințarea petrolului pentru incendierea și distrugerea navelor care nu voiau să urmeze cuirasatele turcești și, în sfîrșit, bombardarea de către acestea din urmă și de către bateriile de pe malul drept al Dunării a orașelor și satelor noastre care nu erau pregătite nici **pentru apărare,** nici **pentru atac,** și în care nu se afla nici un soldat rus sau român, ne lăsa puțină speranță că ne-ar fi posibil să păstrăm o atitudine la care nu am fi dorit totuși să renunțăm cu nici un preț. Două împrejurări de ultimă oră au survenit pentru a împrăștia complet această speranță, și a pune în discuție securitatea noastră politică: ne referim, în primul rînd, la insulta care ni s-a adus prin **liberarea din funcție** a agentului nostru la Constantinopol, ca și cum agentul diplomatic al României era un funcționar turc și nu se bucura de imunitățile acordate de dreptul ginților reprezentanților străini. Apoi, a fost expediată scrisoarea pe care Excelența Sa Savfet-pașa a adresat-o la 2 mai a.c. reprezentanților Turciei pe lîngă puterile garante.

Atitudinea ostilă față de noi, pe care Sublima Poartă o manifestă în această scrisoare, amenințările pe care le cuprinde la adresa țării noastre și a instituțiilor ei, amenințări care au fost urmate de un bombardament general al întregului nostru țărm, nu ne mai lasă nici o îndoială că sîntem în război cu Turcia, și că acest război ne-a fost declarat de Sublima Poartă însăși.

În fața acestei atitudini a guvernului otoman, și a actelor lui de ostilitate evidentă față de noi care, conform principiilor de drept public, constituie o stare de război manifestă, guvernul român își face o datorie din a stabili în mod clar în fața puterilor garante și în fața opiniei publice din întreaga Europă că însăși Sublima Poartă a rupt relațiile cu România, și că, prin urmare, nu putem decît să declinăm răspunderea pe care încearcă să o arunce asupra noastră prin scrisoarea sa din 2 mai.

În prezența tuturor acestor fapte, a căror gravitate nu poate scăpa judecății drepte și luminate a cabinetului..., guvernul Alteței Sale prințul Carol I nu ar putea rămîne impasibil. Ne vedem obligați să luăm, începînd de astăzi, măsuri corespunzătoare situației create chiar de Turcia, pentru a respinge cu forța actele de agresiune la care România este expusă din partea armatelor otomane.

Tari prin dreptul nostru și prin justețea cauzei noastre și încrezători în sprijinul puterilor garante, vom face tot ce ne impune datoria noastră față de țară, pentru a-i apăra teritoriul, pentru a-i proteja instituțiile și pentru a asigura existența noastră politică.

Binevoiți să dați spre lectură și să prezentați o copie după această notă Excelenței Sale domnului ministru al Afacerilor Externe.

M. KOGĂLNICEANU

CRONICI ÎN PIATRĂ ALE INDEPENDENȚEI

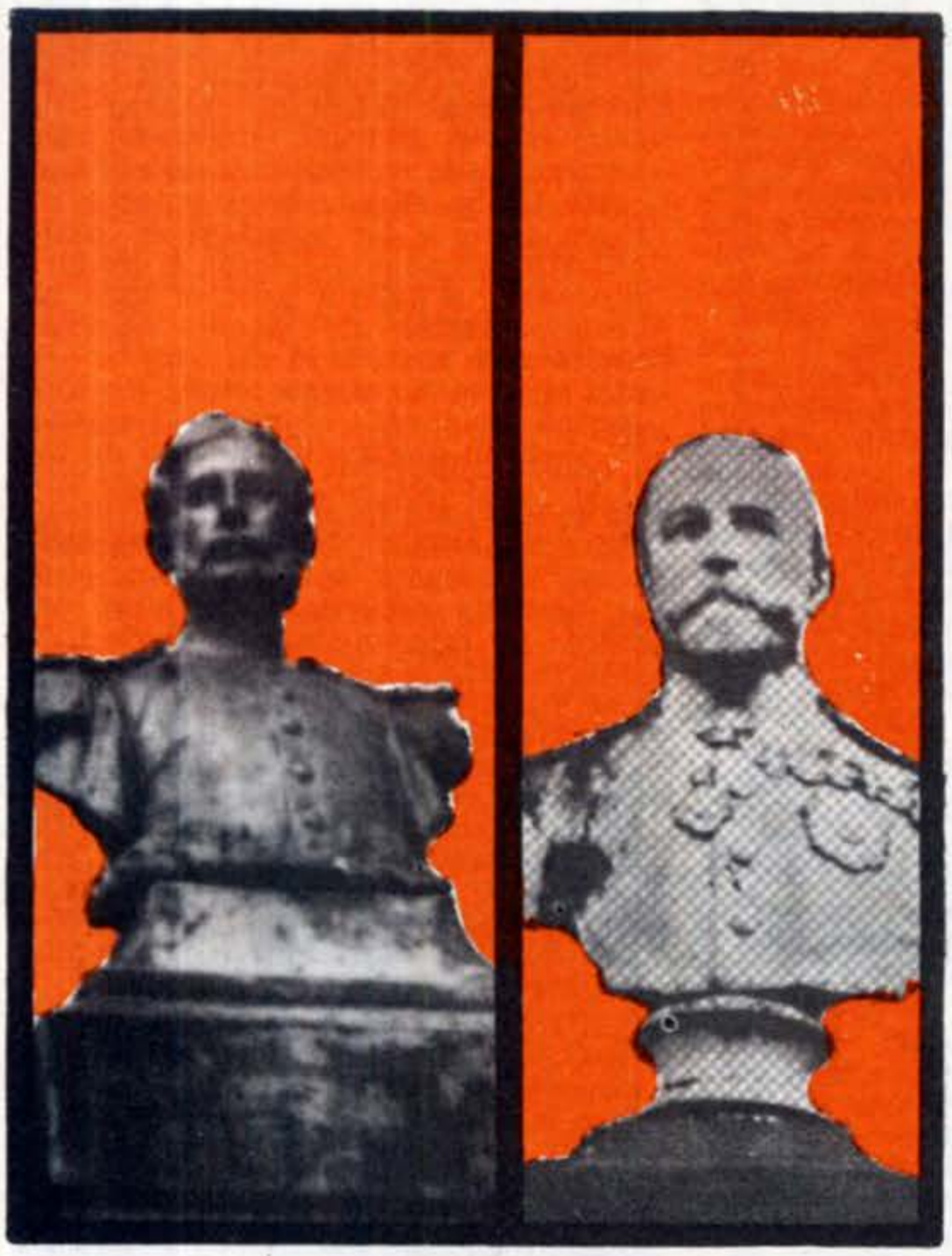

Eroii de la Griviţa...

Dr. FLORIAN TUCĂ

Valter Mărăcineanu s-a numărat printre primii în coloana eroilor de la 1877. A fost mereu în fruntea Batalionului 1, din Regimentul 10 dorobanţi, în timpul asaltului asupra redutei Griviţa 1, şi a căzut la datorie, cu tricolorul într-o mînă şi cu sabia în cealaltă.

Prezentînd faptele acestui erou, ziarul **Războiul** scria: „Acest brav s-a născut în anul 1842. A intrat în serviciul militar în 1858 [...] Odată cu obţinerea gradului de sublocotenent a trecut în infanterie, unde a înaintat pînă la gradul de căpitan. La 30 august a.c., cu ocazia asalturilor date redutelor de la Plevna, Valter comanda un batalion. În momentul cînd a înfipt pe redută steagul batalionului său, el a căzut lovit de mai multe gloanţe".

În seara dinaintea asaltului, prevăzînd greul luptei, căpitanul Valter Mărăcineanu a aşternut pe hîrtie cuvinte calde pentru mama sa. A chemat apoi la el pe soldatul de ordonanţă şi i-a zis: „Îţi încredinţez această scrisoare, cu rugămintea de a o înmîna măicuţei mele în caz că eu mîine voi cădea în timpul atacului:«... În momentul cînd vei primi această ultimă scrisoare, să ştii că eu am încetat a mai exista. Mi-am dat viaţa pentru iubita mea patrie. Soarta a voit aşa; nu trebuie să ne plîngem, eu unul mulţumesc soartei de favoarea ce mi-a făcut-o. Am murit liniştit, făcîndu-mi datoria pentru patrie»".

În memoria eroului de la Griviţa au fost ridicate mai multe monumente. Unul dintre acestea — un bust — se află în oraşul Dorohoi. Pe soclul său au fost înscrise următoarele cuvinte: **„Valter Mărăcineanu. Griviţa 30 august 1977. Pildă nouă!".**

... şi de la Smîrdan

Oraşul Huşi i-a dedicat lui Gheorghe Teleman, originar de aici, două monumente: un bust amplasat în parcul acestei vechi aşezări moldovene, iar altul aflat pe o alee din cimitirul localităţii. Pe soclul celui dintîi, o inscripţie glăsuieşte: **„... Generalul de divizie Gheorghe Teleman, născut în 1838. Maior în campania anilor 1877-1878, unde a luat parte la asaltul de la Smîrdan...".**

Cel care cercetează arhivele, îi întîlneşte adesea numele în rapoartele, relatările şi dările de seamă privitoare la desfăşurarea luptelor. Maiorul Teleman comanda Regimentul 4 linie, care s-a acoperit de glorie în ofensiva asupra Smîrdanului.

...Era în ziua de 12 ianuarie 1878. O ceaţă deasă întuneca zarea. La ora 14 şi 20 minute s-a dat semnalul de atac asupra întăriturilor duşmane. Ostaşii noştri au ieşit fulgerător din şanţurile în care erau adăpostiţi. Coloana de manevră a maiorului Teleman a atacat flancul redutei, croindu-şi drum prin apărarea duşmană şi a pătruns în Smîrdan, alungînd pe inamic.

O zi mai tîrziu, unitatea, în rînd cu alte regimente, a respins, fără a da un pas înapoi, contraatacurile turceşti. Aliniamentele cucerite cu atîta trudă şi sacrificiu, nu puteau, nu trebuiau să fie cedate. Un ordin de zi elogia astfel aceste fapte de arme: „Ofiţeri, subofiţeri, caporali şi soldaţi din al 4-lea şi al 6-lea de linie şi al 9-lea de dorobanţi şi din Escadronul de călăraşi Suceava, în ziua de 12 ianuarie aţi gonit din poziţiile întărite un duşman tot atîta de numeros ca şi voi, aţi luat prizonieri, tunuri, arme şi muniţii, aţi ajuns la porţile cetăţii care se credea că nu se poate lua prin vitejia voastră; aţi respins la 13, pe acel duşman ce credea că voi nu ştiţi a păstra ce aţi luat. Să trăiască în inimile voastre cît vom trăi, amintirea bravilor ce au căzut pe cîmpul de luptă. Să trăiţi voi ca să arătaţi fraţilor, fiilor voştri ce este vitejia".

SEPTEMBRIE 1876:

O MISIUNE DIPLOMATICĂ ROMÂNĂ ÎN CRIMEEA

VASILE NETEA

Răscoalele bulgarilor, sîrbilor şi muntenegrenilor împotriva stăpînirii otomane, începute în 1875 şi continuate în primăvara anului 1876, au creat pretutindeni certitudinea unei intervenţii ruseşti, menită să se transforme într-un nou război ruso-turc. Chiar de la începutul acestor mişcări, guvernul de la Petersburg le-a acordat un însemnat sprijin, constînd din armament şi voluntari care treceau pe teritoriul ţării noastre. Dar, în ciuda ajutorului primit, şi deşi însufleţite de un înflăcărat patriotism şi de un necontestat curaj, forţele răsculaţilor au fost, rînd pe rînd, învinse, guvernul otoman ordonînd împotriva lor represalii dintre cele mai crunte.

În toamna anului 1876, intervenţia directă a Rusiei în conflict părea iminentă, guvernul ţarist desfăşurînd între timp o intensă activitate diplomatică pentru a obţine consimţămîntul celorlalte mari puteri europene şi îndeosebi al Angliei, Austro-Ungariei şi Germaniei.

La 26 iunie[1] în castelul de la Reichstadt, în Boemia, a avut loc întîlnirea dintre ţarul Alexandru II şi împăratul Franz Iosef. Cei doi autocraţi, însoţiţi de cancelarii lor, Alexandru Gorceakov şi Gyula Andrássy, au ajuns la un acord secret, în virtutea căruia în cazul unui război al Rusiei contra Turciei, Austro-Ungaria se angaja să rămînă neutră. La sfîrşitul războiului, Rusia urma să reintre în hotarele avute înainte de înfrîngerea suferită în războiul Crimeei în 1856, iar Austro-Ungaria primea Bosnia şi Herţegovina.

Situaţia din Balcani, ca şi întîlnirea dintre cei doi împăraţi au determinat guvernul român, prezidat de Ion C.Brătianu, să caute a se fixa cît mai temeinic asupra atitudinii de urmat, scopul său final fiind proclamarea şi recunoaşterea independenţei absolute de stat a României. Importante din acest punct de vedere erau îndeosebi raporturile cu marii săi vecini: Austro-Ungaria şi Rusia.

Pe lîngă activitatea desfăşurată în acea perioadă de ministrul de Externe, profesorul Nicolae Ionescu — un partizan hotărît al neutralităţii — şi de agenţii noştri diplomatici din capitalele europene[2], primul ministru a luat asupra sa contactele cu cei doi împăraţi. La 31 august 1876, în înţelegere cu domnitorul Carol I, el a profitat de vizita făcută la Sibiu de împăratul Franz Iosef, însoţit de cancelarul Gyula Andrássy, şi sub pretextul de a-l saluta în numele domnitorului şi guvernului român, a solicitat o audienţă în decursul căreia i-a înfăţişat dorinţa României de a deveni independentă.

Cancelarul Andrássy, cu care s-a întîlnit de asemenea, i-a dat sfatul de a nu se grăbi, dar de a urmări cu tenacitate şi luciditate evenimentele în curs, care ar putea aduce surprize.

I. C. Brătianu s-a hotărît să ia contact şi cu ţarul, de asemenea, în intenţia de a obţine recunoaşterea independenţei României. Prilejul i-a fost oferit, în toamna anului 1876, de o mai lungă şedere a lui Alexandru II în staţiunea climaterică Livadia, din sudul Crimeei, una din reşedinţele de vară ale ţarilor.

[1] Toate datele din acest articol sînt pe stil vechi—n.r.

[2] Vezi şi **Magazin istoric**, nr. 1/1977.

La 25 septembrie, Brătianu a plecat spre Livadia, fiind însoțit de ministrul de Război, colonelul Gheorghe Slăniceanu, de mareșalul curții domnești Teodor Văcărescu, fost agent diplomatic la Belgrad și de maiorul Singurov, aghiotant al domnitorului, care cunoștea limba rusă.

Primul ministru român intenționa să stabilească o înțelegere privind eventuala trecere a armatelor rusești pe teritoriul României spre Turcia. Deplasarea lui Brătianu și a colaboratorilor săi, s-a făcut pe itinerariul București-Galați-Odessa-Cherson-Ialta, sosirea la Livadia avînd loc în seara zilei de 28 septembrie.

Însoțit de întreaga familie, precum și de principalii săi colaboratori politici și militari, în frunte cu cancelarul Gorceakov, generalii Miliutin, ministrul de Război și Ignatiev, ambasadorul Rusiei la Constantinopol, Alexandru II hotărîse să țină aici un Consiliu de coroană, pentru a preciza atitudinea Rusiei în conflictul balcanic.

Pe lîngă demnitarii ruși, la invitația țarului se aflau la Livadia și unii din ambasadorii marilor puteri care urmau să participe, în curînd, la Conferința de la Constantinopol[1]. Alexandru II dorea modificarea dispozițiilor Tratatului de la Paris din 1856 care îndepărtau Rusia de la gurile Dunării și-i interziceau ieșirea flotei militare din Marea Neagră.

Cancelarul Alexandru Gorceakov, chemat la conducerea guvernului odată cu urcarea lui Alexandru pe tron (1855), era foarte bătrîn și, deși continua să se bucure de întreaga încredere a țarului, era privit cu mai puțină considerație de către diplomații tineri și îndeosebi de către ambasadorul Rusiei la Constantinopol, generalul conte Nikolai Ignatiev. Mulți dintre diplomații ruși și chiar dintre cei străini îl socoteau pe Ignatiev adevăratul conducător al politicii țariste în Balcani, el fiind un susținător înverșunat al războiului cu Turcia. Cei zece ani petrecuți ca ambasador la Constantinopol îi confereau o indiscutabilă autoritate.

În chestiunile militare, Alexandru II avea ca prim sfetnic pe fratele său, marele duce Nicolae, care avea să fie, de altfel, generalissim al armatelor rusești în războiul din 1877-1878.

Brătianu a sosit astfel la Livadia în toiul unor importante discuții politice, diplomatice și militare, care aveau să aibă o influență hotărîtoare asupra evenimentelor următoare.

La începutul lunii, guvernul de la Petersburg se interesase asiduu care avea să fie atitudinea României în cazul izbucnirii războiului cu Turcia, astfel încît vizita primului ministru român a fost interpretată la început ca o solicitare a unui sprijin în vederea dobîndirii independenței și, deci, implicit de necondiționată acceptare a trecerii armatelor rusești spre Balcani. Abia în audiențele ce au urmat în ziua de 29 septembrie la Gorceakov și apoi la Alexandru II, s-a putut vedea că Ion Brătianu se socotea reprezentant al unei țări care se considera stăpînă absolută pe teritoriul și soarta sa. În momentul în care Gorceakov i-a declarat că în caz de război armatele țariste vor pă-

[1] Vezi **Magazin istoric, nr. 5/1975.**

Două imagini semnificative din toamna anului 1876; pregătiri în tabăra rusă...

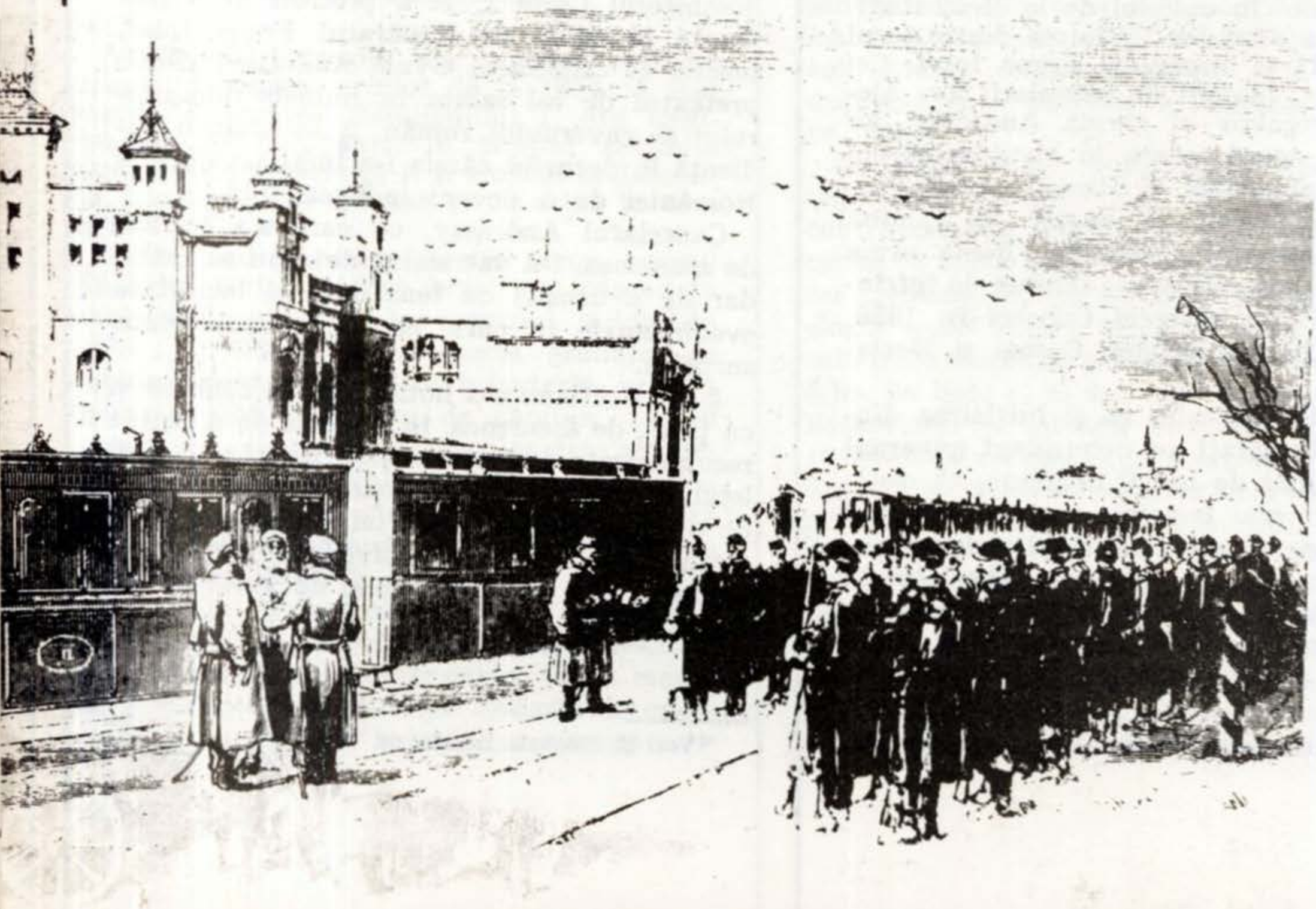

trunde pe teritoriul României pentru a trece Dunărea, Brătianu i-a răspuns cu fermitate că o asemenea trecere n-ar fi posibilă decît în virtutea unei convenţii încheiate ca un act diplomatic între două state egale, bazată pe respectarea integrităţii teritoriului ţării, a suveranităţii sale şi a ordinii existente.

În cursul vizitei primului ministru român la Livadia, procesul negocierilor a implicat un larg schimb de argumente şi explicaţii. Delegaţia română a ţinut să precizeze cu fermitate că România se angaja în tratative considerîndu-se un stat pe deplin independent, stăpîn pe destinele sale; atît discuţiile, cît şi convenţia la care s-ar fi ajuns trebuiau să corespundă formelor politice şi juridice internaţionale. De altfel, această poziţie şi-a găsit o reflectare expresă în articolul 2 al Convenţiei încheiată la 4/16 aprilie 1877: „Pentru ca nici un inconvenient sau pericol să nu rezulte pentru România din faptul trecerii trupelor ruse pe teritoriul său, guvernul Maiestăţii Sale imperatorul tuturor rușilor **se obligă a menţine şi a face să respecte drepturile politice ale statului român, astfel cum rezultă din legile interioare şi tractatele existente, precum şi a menţine şi a apăra integritatea actuală a României**“ [**subl. ns.**].

În urma discuţiilor avute atmosfera convorbirii s-a limpezit, Gorceakov declarînd că, la urma urmelor, dacă va începe războiul „tot o să ne înţelegem“. Generalul Ignatiev, care asistase la discuţii, i-a făcut apoi imediat o vizită personală premierului român, asigurîndu-l că „totul se va aranja“.

Aceeaşi declaraţie avea să i-o facă la întrevederea următoare, desigur la stăruinţa lui Ignatiev, însuşi Gorceakov, aşa încît discuţiile au continuat într-o atmosferă destinsă, convenţia propusă de Brătianu urmînd să fie acceptată.

Brătianu a fost primit apoi de către ţar şi, în sfîrşit, de către ţareviciul Alexandru, viitorul Alexandru III. Ţarul a invitat, totodată, pe primul ministru român şi însoţitorii săi, la un dineu, la care au mai luat parte împărăteasa Maria Alexandrovna, ţareviciul, marii duci, precum şi cancelarul Gorceakov şi ambasadorul Rusiei la Constantinopol, Ignatiev.

În ziua de 30 septembrie delegaţia română, urmînd acelaşi itinerar, a plecat spre ţară, ajungînd la Bucureşti în 4 octombrie. În aceeaşi zi, Consiliul de Miniştri al Rusiei ţinut sub prezidenţia ţarului, a luat hotărîrea că „înainte de trecerea frontierei trebuie încheiată o convenţie cu România“.

Convenţia avea să fie semnată la Bucureşti, la 4 aprilie 1877.

Ea era rezultatul amplelor, complexelor şi laborioaselor tratative politico-diplomatice, care consacrau deplina egalitate a părţilor angajate în procesul negocierilor. Era, în acelaşi timp, un succes al diplomaţiei româneşti, căci semnînd convenţia, implicit, Rusia recunoştea statului român unul din atributele fundamentale ale independenţei: dreptul de a încheia tratate internaţionale.

... şi concentrări de trupe la Constantinopol

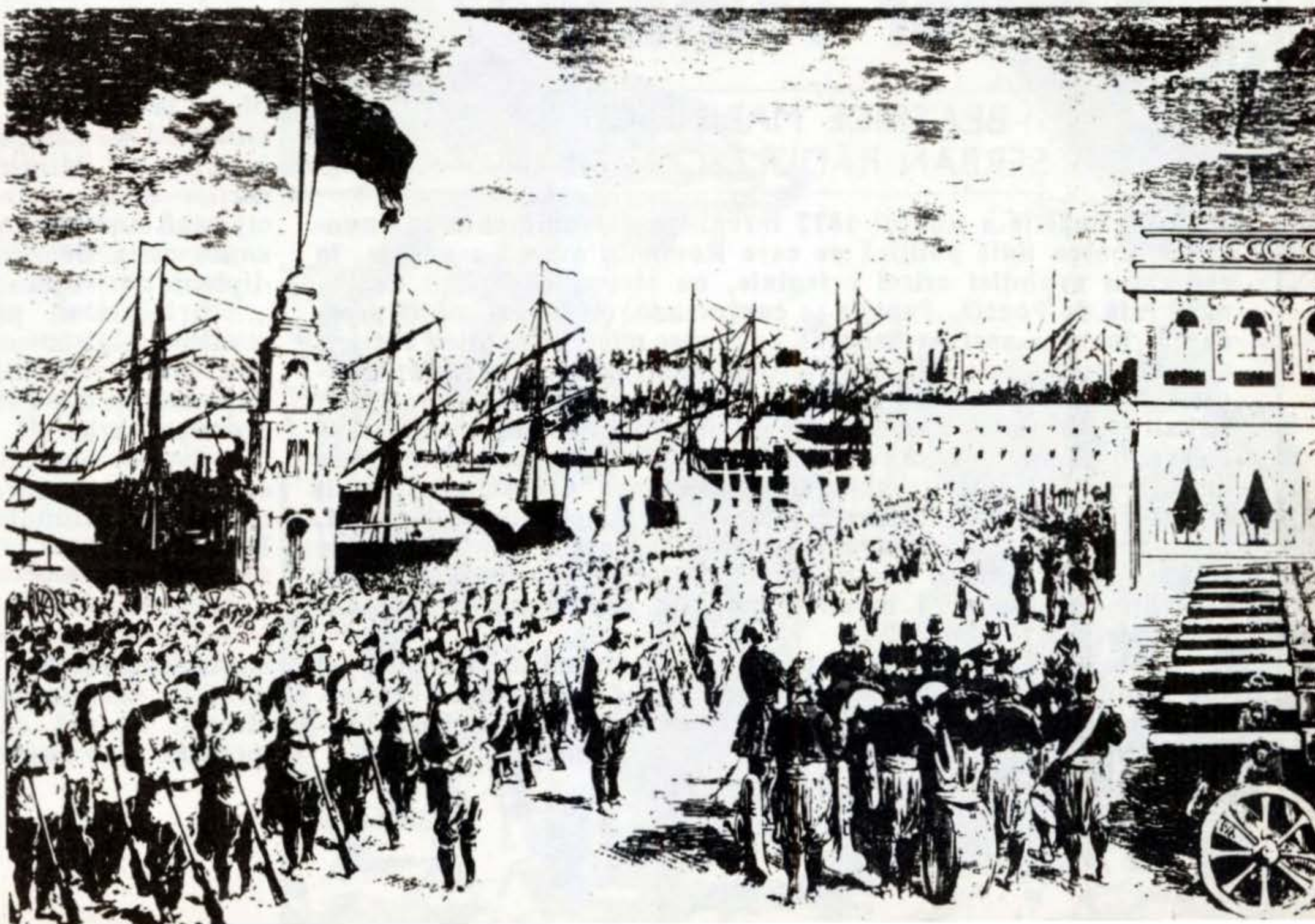

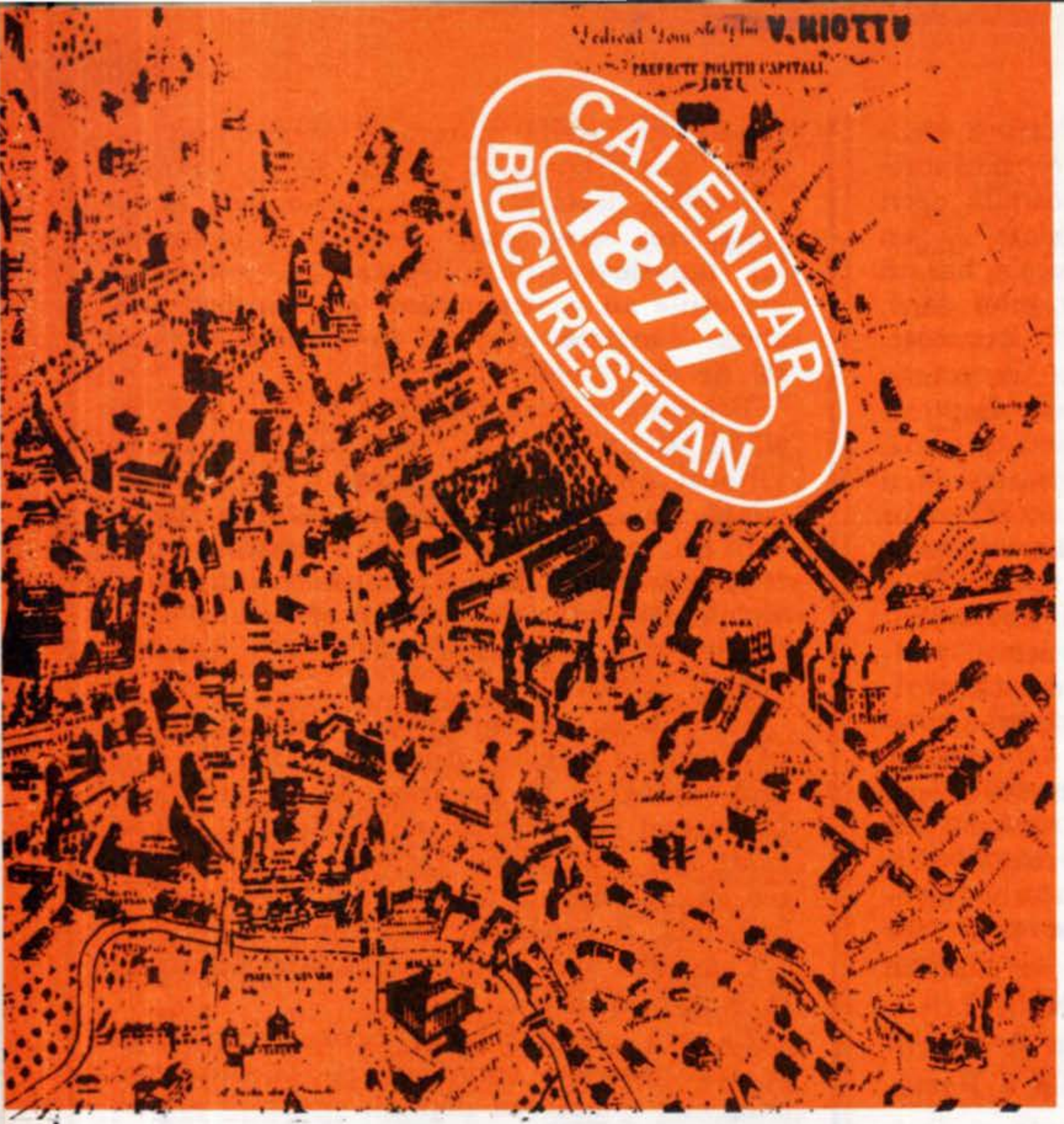

„Ne vom rezema pe patriotismul tuturor românilor"

BEATRICE MARINESCU,
ȘERBAN RĂDULESCU-ZONER

Luna martie a anului 1877 înregistrase evenimente ce anunțau viitoarea linie politică pe care România avea s-o adopte, în contextul evoluției crizei orientale, cu scopul dobîndirii neatîrnării față de Poartă. Faptele se conturează cu și mai multă pregnanță în luna aprilie: Senatul, ce făcuse opoziție politicii externe a guvernului, este dizolvat, procedîndu-se la noi alegeri; contactele între specialiștii militari români și ruși se intensifică; Mihail Kogălniceanu este numit ministru de Externe și semnează Convenția româno-rusă, ce constituise obiectul unor numeroase discuții și comentarii; generalul Alexandru Cernat este numit ministru de Război; în sfîrșit, se decretează mobilizarea generală, concomitent cu luarea unor măsuri de apărare a frontierei de pe Dunăre și a Capitalei. Toate acestea au loc în împrejurările unui puternic entuziasm al maselor populare pentru cauza independenței depline a statului.

Răsfoind în continuare presa bucureșteană a timpului și file din arhiva diplomatică, să încercăm să reconstituim atmosfera în Capitala țării de-a lungul ultimei luni premergătoare actului istoric al proclamării independenței României.

Martie — aprilie 1877

21 MARTIE /2 APRILIE:

sosește la București colonelul rus Bobrikov, care urmează să discute cu domnitorul Carol I măsurile necesare pentru apărarea Calafatului și a podului de peste Siret de la Barboși; în același timp, generalul rus Cataley are convorbiri la Direcția generală a căilor ferate, privind organizarea viitorului transport prin țară al trupelor ruse; nu se încheie un acord, Convenția româno-rusă nefiind încă definitivată.

23 MARTIE /4 APRILIE:

Senatul, a cărui majoritate se opune semnării unei convenții cu Rusia, este dizolvat; conform comentariilor de presă; știrea „s-a răspîndit în Capitală cu repeziciunea fulgerului".

24 MARTIE /5 APRILIE:

consulul general al Franței la București, Fr. Debains, comunică guvernului francez că demisia ministrului de Externe, N. Ionescu, s-ar datora divergențelor de opinie ale acestuia cu primul ministru, I. C. Brătianu și cu C. A. Rosetti, „adevăratul lider al cabinetului", în privința încheierii unei alianțe cu Rusia, preconizată de ultimii doi; pînă la numirea unui nou titular, I. I. Câmpineanu preia interimatul Ministerului Afacerilor Străine; în urma precipitării evenimentelor se transmite, din București, agentului diplomatic român la Poartă: „... fiți gata să părăsiți Constantinopolul la primul ordin, fără nici o formalitate [...], împachetați cu cea mai mare discreție arhivele politice în lăzi și cele ale cancelariei, pe care le veți trimite la un nou ordin pe drumul Galați, la București".

25 MARTIE /6 APRILIE:

ziarul conservator **Pressa,** reluînd o telegramă a Agenției Havas, anunță că protocolul încheiat de marile puteri la

Londra, în martie, care conținea aceleași recomandări pentru Poartă pe care le făcuse și Conferința din Constantinopol[1] este prezentat Porții; conform unei alte știri sosite de la Constantinopol, Turcia nu ar intenționa să demobilizeze, urmînd să trimită o circulară în acest sens cabinetelor europene; în coloanele aceluiași ziar apare articolul: **Răspuns la opusculul „O cugetare politică“,** ce pledează în favoarea unei alianțe cu Rusia; cu aprobarea domnitorului, delegația de ofițeri ruși prezenți în Capitală, pleacă să viziteze lucrările întreprinse pentru apărarea Calafatului.

29 MARTIE /10 APRILIE:

primul ministru român cere prin baronul Stuart, agentul diplomatic al Rusiei la București, ca Rusia să efectueze, în aur, plățile tuturor cheltuielilor ocazionate de viitoarea trecere a trupelor rusești prin România; comentînd probabilul refuz al Porții de a accepta protocolul de la Londra, ziarul **Românul** scrie: „Pace sau resbel? Europa veni din nou la dureroasa situațiune d-a face în toate diminețile această întrebare“.

31 MARTIE /12 APRILIE:

baronul Stuart insistă asupra semnării convenției; premierul român cere din nou stabilirea în prealabil a modului de efectuare a plăților legate de trecerea trupelor ruse prin țară.

1/13 APRILIE:

potrivit unei telegrame a Agenției de presă Havas, guvernul din Petersburg dezminte știrea unei apropiate declarări de război Turciei; aceeași agenție transmite informații asupra pregătirilor armatei turcești de la Rusciuc, Vidin și Varna; comentînd știrile contradictorii sosite în Capitală, ziarul **Românul** conchide: „Resbelul amenință foarte tare Orientele și Europa“, în timp ce **Pressa** se întreabă: „Ce are de gînd să întreprindă guvernul în această gravă situație?“; Consiliul de Miniștri, sub președinția domnitorului și cu participarea foștilor președinți de consiliu, se întrunește pentru a stabili linia de conduită a României în cazul izbucnirii unei confruntări militare între cele două puteri; M. Kogălniceanu și C.A. Rosetti se pronunță pentru o alianță cu Rusia; baronul Stuart, primit în audiență la Palat, declară că Marele Cartier General rus va da guvernului român concursul său în problemele militare; pentru aceasta sosesc în Capitală ofițeri din Statul major rus; guvernul de la Petersburg consimte să plătească în aur toate furniturile ocazionate de trecerea prin țară a armatei sale; generalul A. Cernat este numit ministru de Război în locul colonelului G. Slăniceanu, care devine șeful Statului Major General.

2/14 APRILIE:

ziarele publică știrea potrivit căreia Poarta refuză să accepte protocolul de la Londra, preferînd „resbelul decît niște condițiuni pe care le-ar primi numai o națiune învinsă“; colonelul C. Barozzi și căpitanul C. Brătianu, de la Statul Major General, pleacă la Chișinău, din însărcinarea domnitorului, pentru a lua legătura cu Cartierul general al trupelor țariste; în seara acelei zile, domnitorul Carol primește în audiență pe colonelul Bobricov și pe căpitanul Popov, aghiotantul marelui duce Nicolae, care pledează în favoarea unei viitoare cooperări a armatei române cu cea rusă; domnitorul îi însărcinează să comunice marelui duce Nicolae dorința ca trupele române să fie masate în Oltenia pentru a forma aripa dreaptă a viitorului front; după audiență cei doi ofițeri părăsesc de urgență Capitala, îndreptîndu-se spre Chișinău; consulul Austro-Ungariei la București, remarcă în raportul adresat ministrului de Externe, contele Andrássy, „că în ultimele zile negociatorii ruși desfășoară din nou aici o vie activitate, că baronul Stuart, agentul diplomatic și consulul general al Rusiei, au fost în continuu contact cu miniștri români“.

3/15 APRILIE:

M. Kogălniceanu acceptă, la propunerea primului ministru I. C. Brătianu, funcția de ministru al Afacerilor Străine; luînd în considerare „momentele supreme actuale“, cînd sînt puse în discuție „interese mari naționale, unde însăși țara are dreptul și datoria a-și zice hotărîtorul său cuvînt“, guvernul cere domnitorului

Ostași români îndreptîndu-se spre viitorul teatru de luptă

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 2, 3/1977.

semnarea decretului în vederea convocării cît mai grabnice a corpului electoral pentru alegerea noului senat; conform decretului domnesc cu aceeași dată, alegerile sînt fixate pentru zilele de 9/21 (colegiul I), 11/23 (colegiul II) și 13/25 aprilie (colegiul Universităților din București și Iași)

4/16 APRILIE:

M. Kogălniceanu și baronul D. Stuart semnează Convenția româno-rusă, prin care se permite armatelor rusești trecerea pe teritoriul României spre Balcani; în același timp, guvernul rus se obligă să mențină și să apere integritatea teritorială a țării și să respecte drepturile politice ale statului român; seara, generalul I. Ghica, numit agent diplomatic la Petersburg, pleacă cu documentul respectiv în capitala Rusiei; circulă știri despre masarea trupelor turcești pe Dunăre, despre o eventuală incursiune a turcilor asupra Capitalei, situată la o depărtare de numai 60 km de Dunăre; se spune chiar că trupe otomane s-ar afla în marș spre București; peste cîteva zile, ziarul **Românul** dezminte aceste știri; Regimentul 6 linie și Batalionul 1 vînători părăsesc Capitala, îndreptîndu-se cu trenul spre Craiova, de unde vor porni la Calafat.

5/17 APRILIE:

ședință a Consiliului de război, în care se dezbat măsurile necesare pentru întărirea garnizoanelor de la Giurgiu și Oltenița; o telegramă de presă anunță mutarea Marelui Cartier General rus de la Chișinău la Ungheni-Sculeni; conform aceleiași depeșe, unitățile se deplasează în direcția Dunării, iar cele de artilerie spre Ungheni.

6/18 APRILIE:

Agenția Havas transmite: „Campania diplomatică e terminată, țarul va pleca probabil la 19 aprilie (st. n.) la armata sa de la sud"; conform altor telegrame de presă, „mișcarea militară [a Rusiei] e impunătoare; ea întrece pe cea din 1853".

7/19 APRILIE:

opinia publică este în fierbere, așteptînd cu nerăbdare convocarea Corpurilor legiuitoare ce urmează să decidă asupra atitudinii României „în mijlocul marelui conflict ce se prepară"; apare **Seakidnevnii Novinar** („Ziarul cotidian"), organ de presă al emigrației bulgare din București; ziarul **Unirea democratică** dă ca certă știrea despre trecerea delegaților muntenegreni prin București, venind de la Chișinău, unde au avut o întrevedere cu țarul Alexandru II.

8/20 APRILIE:

pe străzi este afișat decretul de mobilizare generală a armatei (apărut în **Monitorul oficial,** din 6/18 aprilie); pe Podul Mogoșoaiei, Calea Tîrgoviștei, Calea Șerban Vodă, trec, în zilele următoare, în ținută de război, regimentele din București îndreptîndu-se spre gări, spre a se îmbarca; apărarea Capitalei și a regiunii Giurgiu-Oltenița, amenințată de o eventuală acțiune a trupelor turcești este încredințată Corpului 2 armată, cu sediul comandamentului la Jilava; Divizia 3 este amplasată pe valea Sabarului, între Oltenița și Giurgiu, iar Divizia 4 în împrejurimile Bucureștilor și parțial în direcția Oltenița; **Monitorul oficial** publică decretul pentru convocarea Corpurilor legiuitoare în ziua de 14/26 aprilie 1877 și cel pentru acordarea unui credit de 1 088 000 lei Ministerului de Război; în ziarul **Pressa** apare o telegramă de la Londra, despre declarația făcută în Camera Comunelor de subsecretarul de Stat de la Foreign Office, Burke, că neutralitatea României nu este garantată de vreun tratat; comentînd știrea despre atitudinea nefavorabilă României, manifestată de Cabinetul britanic, același ziar scrie: „Chestiunea neutralității perpetue a unor state, așezate între puterile cele mari, e o chestiune de primul ordin și Europa ar trebui să se ocupe serios de ea".

9/21 APRILIE:

în atmosfera creată de mobilizarea armatei, un grup de cunoscuți medici, „nevoind a rămîne spectatori sacrificiilor ce trebuie să facă fiecare cetățean", fac cunoscut guvernului că se pun „chiar de astăzi, gratis" la dispoziție „pentru a face serviciu în spitalele militare din Capitală, precum și a tuturor corpurilor ce ar rămîne în București"; semnează doctorii: Marcovici, Kalinderu, Felix, Fialla, Sergiu, Măldărescu, Romniceanu, Drăghiescu, Danielopolu, Kernbach ș.a.

10/22 APRILIE:

ziarul **Românul** consideră „cu deosebire exagerate știrile despre puterile turcilor și temerile despre incursiunile lor", adăugînd că, „țărmul stîng al Dunării începe a fi foarte bine păzit".

11/23 APRILIE:

guvernul primește din partea Porții „invitația" de a coopera cu comandantul trupelor otomane de la Dunăre împotriva unei iminente campanii a armatei țariste; în aceeași zi sosesc știri de la prefecții județelor de frontieră, despre intrarea pe teritoriul României a trupelor ruse.

14/26 APRILIE:

la ora 12 se deschid lucrările Corpurilor legiuitoare; în mesajul tronului se spune printre altele: „Consultînd interesele națiunii, povățuindu-ne de tradițiunile strămoșești ne vom rezema pe patriotismul tuturor românilor"; ziarele publică apelul Comitetului Central al Crucii Roșii din România, prin care se cere concursul publicului, prin subscripții „pentru dezvoltarea acestei instituții umanitare"; listele de subscripție se găsesc la sediul Eforiei Spitalelor Civile din București.

(Continuare în p. 42)

LUCRURI VĂZUTE ȘI TRĂITE (II)

GRIGORE CANTILLI

În noaptea de 27 spre 28 noiembrie 1877, Osman paşa a încercat să rupă blocada efectuată de trupele române în jurul Plevnei. Acţiunea sa a fost zădărnicită şi vestitul comandant otoman nevoit să capituleze împreună cu întreaga sa garnizoană. Se consuma astfel cel mai important episod al războiului din 1877-1878.

Imediat după căderea Plevnei, forţele ruse au primit ordin să înainteze spre Sofia şi Edirne (Adrianopol). Pentru a asigura spatele şi flancul acestor unităţi, armatei române i-a fost încredinţată misiunea de a ocupa cetăţile Vidin şi Belogradgic. În vederea îndeplinirii acestei misiuni, s-a creat Corpul de vest, pus sub comanda generalului N. Haralambie, în componenţa căruia intrau Diviziile 1 şi 4 infanterie (comandate de colonelul D. Lecca şi, respectiv, generalul George Anghelescu) şi Divizia de rezervă, aflată pe malul stîng al Dunării şi pusă sub comanda colonelului G. Slăniceanu. Pe măsură ce Divizia 2 infanterie, comandată de generalul Mihail Cerchez, devenea disponibilă (pentru moment rămînea la Plevna), ea trebuia să se deplaseze spre Vidin şi Belogradgic, spre a întări Divizia 4.

Prin acţiuni hotărîte, trupele române au reuşit să izoleze garnizoanele otomane din cele două centre fortificate şi le-au supus unui viguros asediu. Brigada 1 din Divizia 2, comandată de colonelul Grigore Cantilli, a primit misiunea să ocupe Belogradgicul, înlocuind subunităţile Diviziei 4 care acţionaseră în această zonă. În faţa românilor se afla o garnizoană comandată de Soleiman efendi, compusă din 2 500 ostaşi şi dispunînd de 20 tunuri.

Cu această ultimă misiune, colonelul Cantilli şi-a încheiat de fapt participarea la război.

În Însemnările sale inedite, Cantilli ne-a lăsat pagini impresionante despre aceste zile de sfîrşit ale campaniei. Sînt observaţii despre locuri, împrejurări, dar mai ales despre oamenii pe care i-a întîlnit. Din rîndurile aşternute pe hîrtie, se degajă multă căldură înţelegătoare, un sincer respect pentru om şi demnitatea lui, mai cu seamă dacă acest om i-a fost adversar leal pînă ieri. Lui i se pare firesc să-şi „aducă aminte de turci, de cinstea lor personală, de bravura lor".

În redarea textului, publicat acum pentru întîia oară, s-au efectuat aceleaşi operaţii ortografice şi tehnice ca la fragmentul precedent (vezi Magazin istoric, nr. 3/1977). Titlurile şi subtitlurile aparţin redacţiei.

Marian ŞTEFAN, Vasile ŞIMANDAN

Brigada 1 în cetatea Belogradgicului

...Mă aflam în faţa Belogradgicului. De şase zile bombardam necontenit, ziua şi noaptea, cetatea, ca doar s-o pot hotărî să se predea fără a fi nevoit a o cuceri prin asalt, care ar fi costat multe vieţi de viteji, din care mulţi alţii rămăseseră în şanţurile Plevnei, sărmanii.

Turcii răspundeau aproape tun la tun, de la răsăritul şi pînă la apusul soarelui, iar noaptea nu trăgeau de fel. Tirul lor era foarte nesigur, dar proveneau [reuşeau] a trimite multe obuze în bateriile noastre, cu toate că tunurile lor erau de multe sisteme, chiar şi tunuri de cetate, de fontă, cu ghiulele sferice. Într-o dimineaţă mă aflam la secţia locotenentului Stroiescu, înainte de răsăritul soarelui, şi activam mereu focul. Îndată ce soarele se arătă după creasta muntelui din dosul cetăţii, turcii deschiseră şi ei focul şi întîia lovitură a lor aduse o ghiulea sferică de fontă la vreo doi metri de mine, care se înfipse în pămînt, iar ţărîna scoasă de dînsa mă stropi

întreg. Ghiuleaua aceasta o păstrez la panoplia mea [...].

Către sfîrşitul lunii lui decembrie 1877, luasem locul diviziei generalului George Anghelescu, dinaintea Belogradgicului, spre a tăia întîi comunicaţiile acestui punct întărit cu Vidinul şi a-l cuceri, de se va putea. Aveam sub comanda mea Brigada 1, din Divizia 2, comandată de generalul Cerkez (mutat fiind îndată după căderea Plevnei din Divizia 4 care se întorsese în ţară cu prizonierii luaţi la Plevna, în Divizia 2, destinată să meargă spre Vidin şi în interiorul Balcanilor). Regimentul 7 de infanterie, Regimentele 14 şi 16 de dorobanţi, comandate, cel dîntîiu de maiorul Pegu şi cele de-al doilea şi de-al treilea, de colonelul Fotti şi Boteanu Gheorghe — lt. colonel; apoi, două baterii de artilerie, comandate de căpitanii Lupaşcu George şi Stoica Nicolae, sub comanda ca divizionar a maiorului Alexandru Fălcoianu şi Regimentul 6 de călăraşi sub comanda colonelului Gheorghe Arion. Acesta fu retras mai în urmă şi înlocuit cu un escadron din Regimentul 5 de călăraşi, comandat de căpitanul Urziceanu.

Către finele lunii decembrie, îmi luasem cartierul în satul Borovița, iar în întîile zile ale lunii ianuarie [1878] îl mutai la satul Caluger, lîngă şoseaua ce duce de la Belogradgic la Vidin. În poziţiunea aceasta m-a găsit anunţarea armistiţiului dintre ruşi, români şi turci, în seara de 23 ianuarie 1878, notificată printr-un ordin special de la cartierul diviziei care era în faţa Vidinului.

A doua zi era ziua mea, Sf. Grigore; ofiţerii au venit cu toţii să-mi aducă felicitările lor, cînd, atunci, şi colonelul Boteanu mi-a făcut agreabila surprindere să-mi dea portretul meu pictat de dînsul după o fotografie, lucrat nu cu uleiu, în lipsa căruia însă îl lucrase cu untdelemn dintr-o cutie de sardele, portret ce păstrez ca o amintire din cele mai frumoase ale vieţii mele. Sărbătoarea mea [deci a fost] a doua zi după încheierea armistiţiului, care avea să ne conducă la încheierea păcii, pace din care speram să nască atîtea bunătăţi pentru scumpa noastră ţară [...]

În ziua de 25 ianuarie dar, am trimis parlamentar la Belogradgic, pe maiorul Fălcoianu, ca să anunţe armistiţiul comandantului cetăţii şi să-i fac cunoscută încetarea ostilităţilor din partea mea, cerînd reciprocitate. Drept probă a armistiţiului îi notificam că aveam să cobor chiar în ziua aceea din dealul de la Samovo bateria căpitanului Stoica şi că voi înceta cu totul focul în contra Belogradgicului, arătîndu-i în acelaşi timp dorinţa de a ne întîlni.

Soleiman efendi, comandantul cetăţii, a primit conform regulelor militare parlamentarul meu, mulţumi de noutatea cea bună şi îmi transmise ştirea că a doua zi avea să vie la Caluger, lucru ce se făcu. El veni însoţit de vreo zece ofiţeri şi mai mulţi călăreţi, dintre care un locotenent de artilerie, Hairi efendi, şi un căpitan de infanterie, grec de origină — al cărui nume îmi scapă — amîndoi foarte inteligenţi şi, cel dîntîi, ieşit din şcoala militară de la Constantinopol. Căpitanul ne servea de interpret din limba greacă, nici unul din ei neştiind altă limbă decît turceşte.

Convorbirea noastră a fost scurtă, ar fi zis cineva că turcul se temea de ceva şi avea grabă de a se întoarce înapoi. Soleiman era un bătrîn de vreo 70 de ani, dar verde de tot, n-ar fi zis cineva că are mai mult de 50. Cît a stat, conversaţia lui n-a fost decît spre a-şi arăta admiraţia pentru bravura şi omenia armatei noastre [...]

Îşi luă ziua bună şi ofiţerii cei mici, unul cîte unul, veniră să-mi atingă cu mîna pulpana tunicii pe care apoi o puneau la gură şi la frunte. Lui Soleiman îi dădui mîna, îmi întinse plecîndu-se pe a lui, ceilalţi ofiţeri găsind că ar fi îndrăzneală din partea lor să-mi atingă mîna. Plecară, cum veniseră, toţi călări, şi cînd au coborît în vale spre drum, Soleiman gesticula mereu, pe calul lui alb ce mergea în buiestru, puindu-şi necontenit mîna la gură, ca [şi] cum trimitea bezele cuiva ce nu [se] vedea. Fiecare din călăreţi îşi mişca calul în toate părţile, fiind siguri că făcuseră o adîncă impresie între ofiţerii noştri. Ce este drept, pentru o trupă aruncată în poalele Balcanilor, neplătită de atîta timp şi ieşită din iarnă cum a dat Dumnezeu, ofiţerii şi trupa ce veniseră cu Soleiman, făceau bună figură prin ţinuta lor curată şi înfăţişarea lor marţială. Nu este mai puţin adevărat însă că ofiţerii noştri n-au putut decît să-i impresioneze în bine, căci văzînd pe cei ce erau împrejurul meu, [Soleiman] se uita la mine şi făcea semne semnificative în bine şi plecînd capul cînd într-o parte cînd într-alta şi ducînd cele trei degete de la mîna dreaptă la gură.

Mirarea indignată a lui Soleiman

A doua zi i-am întors vizita, însoţit de colonelul Fotti şi de maiorul Fălcoianu, escortat de două plutoane de cavalerie sub comanda locotenentului Augustin. Am intrat în Belogradgic în sunetul clopoţeilor a patru cai înhămaţi la cupeu şi în tropotul a atîtor cai din escortă care făcuseră să iasă toată lumea la porţi spre a vedea un alai ce nu văzuseră niciodată. Am aflat în urmă că cupeul intrigase foarte mult locuitorii oraşului, care căutau să mă vadă călare înaintea escortei şi minunîndu-se pentru ce trăgeam după mine o cutie *pusă pe roate şi înhămată cu patru cai!...*

La conac, mă aşteptau în jurul scării, înşiraţi pe un rînd, Soleiman efendi cu mai mulţi ofiţeri şi cu caimacamul, un fel de prefect civil, şi cu hogea, apoi alţi funcţionăraşi mai mici, toţi cu mîinile la piept, cu capul plecat şi cu ochii în jos. Soleiman efendi a fost şi el surprins cînd m-a văzut ieşind din cutie; se uita înainte şi înapoi ca să mă vadă venind de altundeva. Cînd m-a văzut în faţa lui însă a făcut o închinăciune pînă la pămînt şi apoi a adus mîna la piept, la gură şi la cap, după care mi-a strîns mîna ce ţineam întinsă spre dînsul. Ceilalţi făcură aceeaşi închinăciune şi apoi Soleiman mă luă de braţul drept şi caimacamul de braţul stîng şi aşa mă urcară pe scările conacului în salonul de primire.

Salonul acesta era o cameră mare care de prin împrejur

avea sofale înalte de 20-30 centimetri şi late de 50-60, aşternute cu covoare şi velinţe de preţ. Mă puseră pe una din aceste sofale, cu faţa spre uşa de intrare şi apoi, unul cîte unul, lepădîndu-şi papucii la uşă, intrară în salon, înşirîndu-se pe laturile sofalelor, fără însă a se aşeza pe dînsele, ci stînd în picioare cu mîinile la piept şi cu ochii în jos. Lîngă mine se aşeză Soleiman, pe marginea sofalei, după ce mă împinse pe mine să stau cu spatele rezemat de zid, iar caimacamul se puse la stînga mea, şi hogea puţin mai departe. Colonelul Fotti şi maiorul Fălcoianu luară loc lîngă Soleiman efendi [...]

Între alte subiecte de conversaţie atinse: cu caimacamul despre administraţia civilă, cu hogea, despre partea judecătorească a lor — lucru ce i-a minunat, că cum putea un singur om să ştie şi militărie şi administraţie, şi organizaţie judecătorească a unei ţări şi i-au făcut să-şi manifeste mirarea prin aceea că ziceau că la Stambul, sultanul m-ar fi făcut deodată vizir. M-am întors iarăşi către Soleiman efendi ca să-i spui că am fost mirat că intrînd în Belogradgic n-am mai văzut nicăieri avanposturi sau gărzi de siguranţă spre apărarea oraşului de vreo surprindere. El atunci, foarte mirat la rîndul lui de întrebarea mea, mi-a răspuns prin căpitanul grec, interpretul lui, că:

— Pentru ce această întrebare, de vreme ce-i făcusem cunoscut că între noi încetaseră ostilităţile?

— Aşa este, adăugai eu, dar s-ar fi putut să fac o înşelăciune şi să viu apoi să iau Belogradgicul fără să dau un foc!

La traducerea spuselor mele, bătrînul s-a înfuriat. A devenit roşu, vorbea repede şi se lovea cu palma pe obraz, uitîndu-se necăjit la mine:

— Cum s-ar fi putut întîmpla aşa ceva, zicea el? Eu n-aveam obraz? Dacă aş fi făcut o asemenea mişelie aş mai fi fost demn să port numele de soldat? Doar nu eram başbuzuc, ci soldat regulat, dintr-o armată regulată, viteză. La aşa ceva nu s-ar fi aşteptat de la mine, nici s-o gîndesc, nu s-o fac! [...]

Este drept, cîteva zile după ce luasem poziţie în faţa Belogradgicului şi căutam să-l împresor şi să-l iau, crezînd că l-aş putea lua făcîndu-i o somaţie numai şi după ce cîteva zile în şir îl bombardasem cu vioiciune, am trimis pe maiorul Fălcoianu, ca parlamentar, cu o scrisoare din parte-mi, spre a-i cere să se predea cu onorurile războiului, în care-i arătam cuvintele ce mă sileau să-i cer aceasta, toate în interesul umanităţii şi al izolării în care se afla el, [mai] departe neavînd a mai aştepta vreun ajutor. Mi-a răspuns, tot în scris, după ce a primit cu multă amabilitate pe trimisul meu, că recunoaştea şi el poziţiunea lui, răul ce o luptă zilnică făcea trupelor sale, dar că padişahul, stăpînul lui, îi încredinţase cinstea de a apăra Belogradgicul şi că nu-l va părăsi decît mort. Şi maiorului Fălcoianu i-a spus şi din gură acelaşi lucru, cu un entuziasm şi o hotărîre nespuse [...]

Conştiinţa datoriei ce avea de împlinit şi revolta lui că un soldat ar putea minţi spre a surprinde buna credinţă a inamicului său îmi arătau caracterul acestui om, simplu de altminteri, şi ce poate cineva face cu asemenea oameni cînd sînt bine conduşi. Izbirea lui cu palma peste obraz şi indignarea comunicativă ce se citi deodată în figura tuturor celor de la conac mi-au plăcut foarte şi mi s-au întipărit atît în minte încît şi astăzi pare că văd scena aceasta [...]

À la turca!

Cu ocazia împresurării Belogradgicului am avut ocazia să văd cîteva obiceiuri la turci foarte curioase.

De la închiderea armistiţiului pînă la încheierea păcii definitive şi la intrarea mea ca să ocup Belogradgicul, au trecut aproape trei săptămîni, în care timp am fost găzduit într-o noapte de Soleiman efendi, comandantul cetăţii — relaţiile noastre fiind devenite foarte prieteneşti. Pe cînd îmi făcuse a doua vizită la Caluger mă întrebă dacă mîncasem la Constantinopol, unde îi spusesem că am fost, bogaci *— un fel de plăcintă cu carne şi cu brînză I-am răspuns afirmativ, exclamînd asupra plăcintei acesteia atît de gustoasă şi atît de renumită la Constantinopol. Turcul se oferi îndată să-mi facă una, cu condiţia însă să mă duc să petrec o noapte la Belogradgic la dînsul, cînd atunci îmi va da o masă turcească. Am convenit ziua şi cu un alai deosebit m-am dus însoţit de maiorul Fălcoianu, comandantul artileriei brigăzii mele. Ploconelile şi urările de bunăvenire făcute, trecurăm îndată în odaia în care era preparată masa cu mezeluri. Odaia aceasta era destul de mare, avînd de jur împrejur sofale, în mijlocul ei un vas mare de aramă sticlind de frecătură şi plin cu un jăratec aprins roşu. Altă sobă nu era. Într-un colţ al odăii, o masă mare rotundă şi joasă de picioare, încărcată cu tot soiul de aperitivuri: măsline, migdale, fisticuri, sardele şi de cîteva carafe poleite, pline cu mastică. În timpul cît şezurăm ghemuiţi pe perne cusute cu fir, ghemuiţi împrejurul mesei, noi doi şi Soleiman efendi, alţi turci ofiţeri, între care Hairi efendi grecul şi un altul, ne serveau de toate. Curiozitatea faptului a fost că*

Soleiman paşa — comandant învins şi gazdă ospitalieră

nu era nici un fel de furculiță, de cuțit sau de linguri și că fiecare a trebuit să luăm cu degetele ceea ce ni se oferea, rămînînd a ni le șterge pe niște șervete cusute cu fir, ce ni se întinsese pe picioare. Cu măslinele a mers cum a mers, dar la sardele lucrul a devenit mai tragic; a trebuit, cu toate acestea, să ne executăm, spre marea mulțumire a lui Soleiman, care la fiecare dată scotea un hohot de rîs, însoțit de un: à la turca! *Aperitivele acestea mîncate și băute, căpitanul grec luă un lighean de aramă cu un ibric cu gît subțire și lung și avînd un prosop lung brodat cu fir pe spate, ne prezenta ligheanul, ne turna apă să ne spălăm pe mîini și prosopul să ne ștergem, după care trecurăm în odaia cea mare, destinată primirii musafirilor, care și aceasta drept mobilier, n-avea alt[ceva] nimic decît sofale cu covoare de jur împrejurul pereților și avea, de asemenea, covoare pe jos.*

O jumătate de oră aproape după luarea aperitivelor, Hairi efendi veni de anunță că masa era gata și Soleiman făcîndu-mi semn să trec înainte, mă luai după Hairi efendi care ne arătă drumul și trecurăm iarăși în camera unde luasem aperitivele. Aci, dispăruse vasul cu jăratec din mijlocul casei, iar în locul lui era așezată o masă rotundă mare, acoperită cu o față de masă cusută cu fir și cu mătăsuri și pe care erau așezate mai multe farfurii cu diferite bucate pregătite turcește, un fel de prăjitură, iar în mijloc o tavă mare de aramă spoită cu cositor, plină cu o plăcintă rumenă pe care erau desenate tot soiul de arabescuri, cu o materie groasă albă, materie ce mă tot întrebam ce avea să fie.

Ne așezasem împrejurul mesei, noi trei — Soleiman, maiorul Fălcoianu și eu, grecește, pe niște perne brodate, și îndată căpitanul grec veni cu ligheanul, cu ibricul și cu un prosop curat, frumos brodat, de ne dete de spălat, lucru la care furăm invitați cu insistență de Soleiman. Este neapărat [nevoie] ca cineva să fie curat pe mîini cînd se pune la masă; la turci însă lucrul este și mai imperios cerut, căci se mănîncă cu mîinile, fără furculiță, fără cuțit.

Operația aceasta terminată, Soleiman îmi făcu o cuvîntare în turcește, din care n-am înțeles nimic, și apoi, întinzînd amîndouă mîinile spre tava cu plăcintă, îmi zise:

— Bogaciu!

Plăcinta părea foarte gustoasă și foarte reușită, judecînd după rumeneala cojii împodobită cu arabescuri albe, și așteptam cu nerăbdare să văd cum aș putea lua o bucățică, căci cuțit nu era. Dar, deodată, ridică plăcinta din o parte cu o mînă și rupse cu cealaltă o bucată mare pe care mi-o puse pe farfuria mea, exclamîndu-se asupra reușitei ei [...] Apoi se aduseră, unul după altul, patru feluri de bucate — din ce erau făcute, nu știu — și din care a trebuit să gust, luînd cu mîna, după care o întindeam [mîna] la spate căpitanului grec, ca să mi-o șterg-

Ultimul drum al ostașilor turci căzuți în luptă

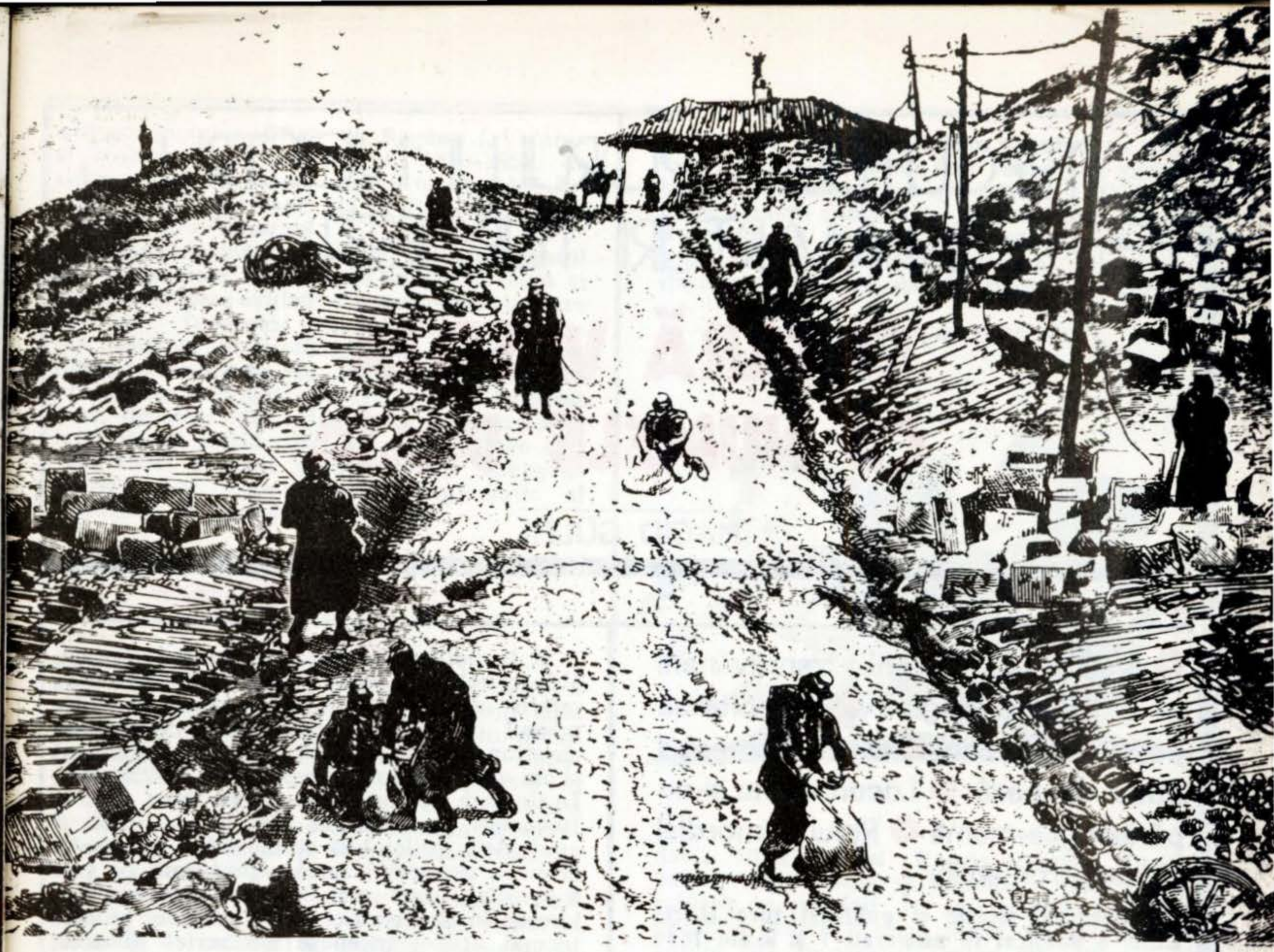

Pe șoseaua Plevna-Sofia, după ce garnizoana otomană a depus armele
(gravuri reproduse după revistele pariziene Le monde illustré *și* L'Illustration)

gă. Acestea sfîrșite, veni rîndul farfuriilor cu prăjituri, ce se aflau pe masă. În sfîrșit, ne-am sculat cu genunchii amorțiți după pernele noastre și trecînd pe dinaintea ligheanului căpitanului grec, ne-am spălat, ne-am șters pe mîini și am trecut iarăși în camera musafirilor, unde găsirăm vasul de aramă cu un jăratic roșu și o căldură binefăcătoare. Vasele acestea cu jeratic înlocuiesc sobele ce ei n-au; ar putea zice cineva că te poți asfixia, dar nu este nici o teamă, căci ele nu se aduc în casă decît după ce au fost aprinși cu desăvîrșire, cărbunii ne mai exalînd nici un gaz deleter [vătămător].

Peste o oră, veni timpul să ne culcăm, văzînd mai cu seamă că Soleiman moțăia de somn pe o sofa, deși nu băuse decît apă curată și șerbet de trandafiri la masă, vinul fiind prohibit de Coran; *căpitanul grec mă invită dar să trec în camera ce mi se destinase pentru aceasta și care nu era decît propria cameră de culcat a lui Soleiman.*

Într-un colț, o sofa mai lată puțin decît celelalte sofale din camerele ce văzusem, așternută cu un cearșaf alb, cusut pe margine cu fir și cu mătăsuri, deasupra căruia sta o plapomă de mătase verde, cusută iarăși cu fir și mătăsuri multicolore. La căpătîi, vreo patru perne de diferite mărimi, din care două brodate, ca și plapoma și cearșaful, iar două avînd fețe de pernă de stambă. Lîngă sofa, o masă mică pusă, puțin mai înaltă decît sofaoa și pe dînsa un sfeșnic de alamă galbenă frecat frumos, în care ardea o lumînare de ceară albă, o cutie de chibrituri sta alături de o chesea de șerbet de trandafiri. Vreo două măsuțe mici dinaintea celorlalte sofale dimprejurul camerei completau mobilierul ei și pe una din ele o cățuie pentru parfumat sau pentru cărbunii aprinși, la care se aprind țigările în loc de chibrituri, care acestea nu serveau decît pentru aprins lumînarea.

Camera aceasta avea două ferestre nu tocmai mari, cu un rînd de geamuri, apoi, pe o latură a ei, o ușă care conducea în odaia de baie. Soleiman o deschise, îmi arată că întrînsa pusese prosoape curate și în limba lui făcînd un semn de a bate în palme, îmi spuse că dacă voi vroi dimineața să iau baie, n-aveam decît să bat în palme, ca sluga lui să vie s-o încălzească. Baia consta dintr-o căldare pusă pe un cuptor, în care se încălzea apa de spălat, care, odată întrebuințată, se scurgea pe o gaură foarte aparentă făcută în zidul ce da înspre curte.

La trecerea mea în camera de culcat, mă însoțiră Fălcoianu, Soleiman, căpitanul grec și Hairi efendi, acesta din urmă fiind, după cum am înțeles, și adjutantul lui, deși Soleiman n-avea decît gradul de maior. O dată intrați, căpitanul și Hairi veniră de-mi atinseră pulpana tunicii cu mîna dreaptă, la un semn făcut de Soleiman, și se retraseră d-a-ndăratelea pe ușă, invitînd și pe maiorul Fălcoianu să treacă în camera destinată lui...

TRECUTUL POPORULUI NOSTRU ÎN MĂRTURII TURCEȘTI

O ȚARĂ VESTITĂ CU NUMELE DACIA

MACID GÜLER

● Valahi, moldoveni, transilvăneni — o singură origine ● Perenitatea poporului român ● Dacii, elementul etnic de bază ● Locuitorii nu și-au părăsit glia-mamă ● Rolul primordial al daco-romanilor

Cunoscutul istoric și publicist turc Macid Güler a publicat în numerele 7 și 8 din 1976 ale cunoscutei reviste Hayat tarih mecmuasi **(„Viața. Revistă de istorie") din Istanbul[1], un amplu articol consacrat istoriei poporului român și legăturilor sale cu vechile populații turce. Articolul — pe care-l reproducem într-o formă condensată — este ilustrativ pentru interesul de care se bucură istoria patriei noastre în rîndurile istoricilor și publicului cititor din Turcia. Titlul și subtitlurile aparțin redacției** Magazin istoric.

T. G.

Cele 12 volume ale lui Cevdet pașa

Originea, formarea poporului român sau, într-un cuvînt, „etnogeneza" este un fenomen complex, care nu poate fi studiat în mod științific decît printr-o cercetare a tuturor izvoarelor documentare interne [românești — **n.r.**] și externe. Binecunoscuții învățați — Grigore Ureche, Miron Costin, stolnicul Constantin Cantacuzino și, mai ales, primul turcolog român de valoare universală, renumitul Dimitrie Cantemir (menționat în izvoarele otomane sub numele de Kantemiroglu Demetrius) — au adus dovezi întemeiate asupra faptului că valahii, moldovenii, transilvănenii sau ardelenii care locuiesc de veacuri în ținuturile Carpaților și bazinului Dunării **au o origine comună,** adică latină.

Și la noi au existat unii istorici, precum Müneccimbași Ahmed (1631-1702), care s-au referit la problema originii românilor, dar primul care s-a ocupat serios de această chestiune a fost cunoscutul istoric, diplomat și om de stat Ahmet Cevdet pașa (1822-1891). În tinerețe Cevdet l-a însoțit pe Fuad pașa la București, în 1848, în timpul revoluției. A avut, deci, prilejul să studieze la fața locului originea poporului român, problemă pe care a abordat-o într-unul din capitolele unei valoroase lucrări istorice în 12 volume, pe care tocmai atunci începuse s-o scrie. În acest capitol, intitulat **În privința Țării Românești și Moldovei,** autorul scrie că primii locuitori ai acestor pămînturi, dacii, au avut o țară „vestită, cu numele Dacia". „Datorită neîntreruptelor incursiuni pe care aceștia le organizau în provinciile Imperiului roman, unul dintre cei mai renumiți împărați, Traian, cu o armată numeroasă, a supus acest popor. După mari eforturi, el le-a ocupat pămînturile, legîndu-le de provinciile Imperiului roman. A stabilit cîteva unități militare printre ei și a dat fiecăreia cîte un loc pentru așezare. Ostașii romani s-au amestecat treptat cu localnicii și astfel au apărut cei care trăiesc azi în provinciile Valahia, Moldova, Basarabia, Bucovina și Transilvania. Așa cum se poate înțelege, de altfel, și din limba pe care o vorbește, poporul cunoscut sub numele de români a apărut în urma amestecului dintre romani și daci. Multă vreme românii au fost legați de conducerea centrală de la Istanbul [Constantinopol — **n.r.**] a Imperiului roman [de Răsărit — **n.r.**], apoi au suferit, cîteva sute de ani, atacurile avarilor, bulgarilor, maghiarilor și ale celorlalte neamuri turco-tătare. După ce au trecut aceste zile negre, poporul român, care se refugiase în locurile cele mai înalte ale Munților Carpați, a coborît iarăși cu încetul în cîmpie, pentru a se opune, timp de 200 ani, unor noi atacuri, prădăciuni și agresiuni..."

Nu știm ce surse documentare a folosit Cevdet, căci nu le indică. Dar, dincolo de unele erori, se poate observa că el a redat adevărul istoric. Nu este exclus ca el să fi

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 9/1976.

utilizat lucrarea **Eflak ve Bogdan** („Valahia și Moldova"), elaborată în 1850-1852, de către un revoluționar pașoptist valah[1], lucrare ce se păstrează azi în Biblioteca Universității din Istanbul.

Originea latină a poporului român și faptul că el rămăsese ca o insulă în marea slavă și maghiară reiese evident din numeroase izvoare otomane. Îndeosebi documentele provenite din arhivele vechiului Palat Yildez [reședința sultanilor în sec. XIX — **n.r.**], conțin numeroase informații despre români. În acest sens, deosebit de interesante sînt scrisorile lui Mehmet Rașid pașa, mare vizir între anii 1829-1833, precum și cele ale lui Süleyman Hürșid Bey, reprezentantul diplomatic al Turciei la București după 1878.

Rezultate de lungă durată

Începînd cu sec. II e.n., ca urmare a simbiozei dintre coloniștii romani și populația autohtonă daco-getă, în zona carpato-dunăreană a ieșit la iveală poporul român, asigurîndu-și dezvoltarea sa istorică perenă în această regiune geografică. Pe parcursul acestei evoluții, strămoșii românilor au asimilat atît pe slavi, cît și alte populații nomade care s-au așezat pe acele meleaguri.

Extinderea romanilor în Peninsula Balcanică (sec. II-I î.e.n.) a avut loc exact în perioada de înflorire a statului daco-get. În viața politică și militară a dacilor s-au afirmat personalități remarcabile: regele Dromihete și Burebista. Ultimul a dus o politică contrară intereselor romane, de aceea Cezar a proiectat o expediție împotriva lui; planul a eșuat,

[1] După opinia reputatului turcolog, prof. Mihail Guboglu, această istorie în limba turcă a țărilor române a fost elaborată de un revoluționar român de la 1848. În privința identității acestuia, există mai multe ipoteze; el este sau I. Heliade-Rădulescu, sau Nicolae Bălcescu, sau Ion Ionescu de la Brad — **n.r.**

Mărturii ale civilizației daco-romane: aplică de bronz, sec. II-III e.n.

atît Cezar cît și Burebista murind în anul 44 î.e.n. Ciocnirile au fost reluate în timpul împăratului Domițian (81-96 e.n.). După ce două armate romane au fost înfrînte, acesta a trimis, în anul 88, o nouă armată, sub comanda lui Tettius Iulianus, împotriva dacilor. Lupta s-a dat în Banat, la Tapae,

Camee gravată, sec. II-III e.n.

dacii fiind învinși. Regele acestora, Decebal, a reușit totuși să semneze o pace avantajoasă cu romanii. În anii următori, el s-a pregătit pentru o nouă luptă. În primăvara anului 101, împăratul Traian (98-117) a inițiat o puternică campanie împotriva dacilor. După lupte grele, Decebal a fost obligat să recunoască în toamna anului 102, supremația romanilor. Era însă tot o supunere formală, astfel că, în primăvara anului 105, Traian a fost nevoit să înceapă o nouă expediție. Romanii au obținut victoria, ocupînd capitala dacilor, Sarmizegetusa. În fața acestei situații, Decebal a preferat să se sinucidă (august 106), decît să cadă prizonier[2]. După acest an, Dacia a devenit provincie a Imperiului roman.

Înfrînți și supuși, dacii au constituit majoritatea populației din noua provincie, ei fiind elementul etnic de bază în formarea poporului român. Perenitatea dacilor este dovedită de săpăturile arheologice de la Apulum (Alba-Iulia), Potaissa (Turda), Napoca (Cluj), Argedava (Popești) ș.a., Repetatele răscoale, care au început chiar de la moartea lui Traian (117) și au continuat pînă în anii 166-175, atestă și ele continuitatea viețuirii dacilor pe aceste meleaguri, faptul că se opuneau stăpînirii romane.

O dovadă a permanenței daco-getice și a simbiozei lor cu romanii o constituie dezvoltarea activității economice. Principalele ocupații au rămas tot agricultura și creșterea animalelor, romanii acordînd o mare atenție și exploatării miniere, îndeosebi, minelor de aur. De altfel, pentru acestea, împăratul

[2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 6/1974.

avea un reprezentant particular în Dacia, **Procurator aurarium**. Se practica, de asemenea, un comerț intens.

Stăpînirea romană a dus și la o accentuare a stratificării de clasă. În trecut, în Dacia existase o pătură dominantă, **tarabostes,** o categorie mijlocie și clasa sclavilor. Acum, comunitatea daco-romană era constituită dintr-o sumedenie de categorii sociale. Cei mai privilegiați erau cetățenii romani (coloniștii și veteranii). Urma populația orașelor și tîrgurilor, apoi sătenii, în marea lor majoritate daci, care abia în 212, în urma „Constituției antoniniene" a împăratului Caracalla[1] au devenit cetățeni romani.

Stăpînirea romană în Dacia s-a concretizat și în impozante construcții publice: poduri, băi, teatre. în înființarea de școli (de altfel, cuvîntul românesc **școală** vine din latinescul **scola**).

Desigur însă că cel mai important efect îl reprezintă romanizarea Daciei în perioada dintre anii 105-275[2], deci în decursul a cincișase generații. Această perioadă este relativ scurtă, dar rezultatele ei au fost de lungă durată. Procesul istoric al etnogenezei a cuprins, ulterior, și popoare migratoare, dar se poate afirma că strămoșii românilor s-au născut în vremea acestei stăpîniri. Dealtfel, asupra acestui lucru atrage atenția însăși asemănarea dintre cuvîntul roman și român, așa cum a remarcat și Cevdet pașa în istoria sa. Odată cu aducerea și stabilirea în Dacia a unor coloniști din Spania, Italia, Anatolia, Siria etc. (locuitorii care se înțelegeau între ei numai în latinește), dacii romanizați au trebuit să vorbească și ei aceeași limbă.

Nimeni nu-și părăsește pămîntul

De-a lungul istoriei, România de azi a fost scena năvălirii diverselor popoare migratoare; într-un interval de 1 000 ani (de la huni și pînă în epoca Hoardei de aur) peste teritoriul ei au trecut numeroase populații.

O problemă mult discutată este aceea dacă, după retragerea la sud de Dunăre a administrației și legiunilor romane, în 275, poporul român a continuat să locuiască spațiul carpatic și dunărean.

Pe baza unei mențiuni confuze a lui Flavius Vopiscus[3], făcută un secol mai tîrziu după retragerea aureliană, s-a elaborat o teorie potrivit căreia împăratul roman ar fi retras la sud de Dunăre întreaga populație a Daciei. Puținii băștinași rămași ar fi fost — conform acestei teorii — asimilați în întregime sau nimiciți de către migratori.

Trebuie să arătăm, de la bun început, că o asemenea teorie este falsă. Istoria a arătat că nici un cotropitor nu a nimicit în întregime populația țării pe care a luat-o în stăpînire, deoarece avea nevoie de dările și de munca acesteia. Potrivit istoricilor români și străini, care au studiat problema în mod obiectiv, dincolo de Dunăre s-au retras doar legiunile, funcționarii imperiali și pătura înstărită a locuitorilor. Marea majoritate a populației nu a găsit necesar ca, din pricina venirii vechilor neamuri turcice sau a altor popoare migratoare, să părăsească glia-mamă care îi hrănea. Dealtfel, nici italicii nu și-au părăsit pămînturile de baștină din cauza goților și a

Gură de fîntînă de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa (Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România)

longobarzilor, și nici galo-romanii, din cauza francilor. Aceeași situație s-a repetat și mai tîrziu, în sec. XIV-XV, cînd, aflîndu-se în fața invaziei otomane, albanezii, bulgarii, grecii și sîrbii nu și-au părăsit pămînturile.

Și în cazul dacilor romanizați, mormintele, toponomia, numismatica, epigrafia probează limpede că această populație a rămas pe teritoriul său.

Existența românilor este confirmată și de diferite izvoare scrise, între care cronica notarului anonim al regelui maghiar Bela IV și vechea cronică rusească **Povestea vremurilor de demult,** unde se arată că la venirea lor în Transilvania, maghiarii s-au luptat cu volohii, adică cu românii.

Românii sînt amintiți și în unele izvoare orientale. Astfel, o cronică anonimă persană relatează despre rezistența opusă de către voievodul român Gelu (Galu) la intrarea maghiarilor în Transilvania.

Românii sînt menționați și în unele izvoare armene, prima oară în 902 într-un adaos la **Geografia** lui Moise Horenatsi[4], a doua — în sec. XIII, în **Cartea de geografie** a lui

---

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 2/1974.

[2] Procesul de romanizare a început în realitate, înainte de victoria lui Traian, încă din sec. I. î.e.n.

[3] Istoric roman din sec. IV e.n., unul dintre autorii **Historiei augusta — n.r.**

[4] **Istoric și geograf armean din sec. V e.n. — n.r.**

Vartan Vartapedul[1], precum și în unele cronici persane ca **Hudud iil-Ālem** (elaborată între anii 882-982) sau **Zain ül-Ahbar** (scrisă între 1049-1053). Lor li se adaugă referirile scriitoarei bizantine Ana Comnena despre cele trei formațiuni politice românești conduse de Satza, Sestlav și Tatos.

De la Attila la Baiazid

După părăsirea Daciei, popoarele migratoare între care s-au numărat și cele turcice, au jucat și ele un rol important în evoluția populației daco-romane, care dăduse naștere poporului român.

În anul 375, asupra Europei Răsăritene și Centrale s-a abătut puternica năvală a hunilor. Sub conducerea lui Attila (434-453) ei au format una dintre cele mai întinse comunități gentilice cunoscute în istorie, cuprinzînd Asia Apuseană, Europa Răsăriteană și Europa Centrală. După moartea lui Attila, alcătuirea politică a acestuia s-a destrămat, locul ei fiind luat, peste un secol, de Kaganatul avarilor, populație, de asemenea, turcică. Unele descoperiri arheologice, făcute mai ales în Transilvania, au dovedit prezența hunilor și avarilor și pe teritoriul României.

Începînd din sec. VI, aceste regiuni au fost invadate de slavi și, mai tîrziu (679), de bulgari, populație de origine turcă, dar care a constituit primul popor slavizat de la sud de Dunăre.

Către sfîrșitul sec. IX (între 896 și 900), triburile maghiarilor au părăsit Atelkuzul, stabilindu-se în Cîmpia panonică, de unde au început să facă necontenite incursiuni. După ce împăratul german Otto cel Mare i-a înfrînt pe rîul Lech (955), maghiarii au încetat expedițiile în apus, îndreptîndu-se spre răsărit. La intrarea lor pe teritoriul Transilvaniei nu numai că au găsit acolo poporul român, dar au și întîmpinat rezistența îndîrjită a trei voievodate locale, conduse de Gelu, Glad și Menumorut.

Următorul val de popoare migratoare de origine turcică l-au constituit pecenegii, uzii și cumanii. Despre pecenegi, cronicarul bizantin Kedrenos nota că erau numeroși și puternici și stăpîneau bogate turme și cirezi precum și „o mulțime de vase de aur și argint". Prezența lor în România este dovedită de o seamă de toponimice ca și de un document din anul 1224, din care se vede că locuiau împreună cu valahii, stăpînind aceeași pădure: **Silva Blachorum et Bissenorum** („Pădurea românilor și a pecenegilor").

Populații migratoare de păstori, pecenegii, uzii și cumanii căutau locuri de pășunat, ceea ce explică faptul că cele mai multe toponimice sînt tocmai pentru locuri de cîmpie: **Uzul, Oituzul** (de la uzi), **Bugeac, Burnas, Bărăgan** și **Deliorman** (Teleorman — **n.r.**) păstrate de la cumani.

De la aceste trei popoare au rămas în limba română, numeroase nume de locuri și persoane. La cele amintite mai sus, am adăuga toponimicele **Caraiman, Peceneaga** sau antroponimele **Tîncabă, Carabă, Tolabă** și chiar **Basarabă.**

Desigur că influența neamurilor turcice, mai cu seamă a pecenegilor și cumanilor nu poate fi negată. Dar această influență este secundară față de elementul daco-roman.

În ceea ce privește marea invazie mongolo-tătară din 1241, trebuie să arătăm că acest fenomen, fiind trecător, nu a lăsat urme puternice pe teritoriul românesc. Deși influența acestora a fost mică, în schimb dominația pe care ei au exercitat-o vreme de aproape un secol în țările române a avut o deosebită însemnătate, stăvilind expansiunea maghiară și facilitînd, astfel, formarea statelor feudale românești[2].

În sfîrșit, între 1262-1264, a început pătrunderea în Dobrogea a turcilor selgiucizi din Anatolia, sub conducerea sultanului Konya Izzüdia Keykâvus și a lui Sarî Saltuk Baba, al cărui mormînt mai poate fi văzut și azi la Babadag. Evenimentele sînt relatate și în **Saltîk-name'ana** a cronicarului Ebu'l Hayr Rumî. Nu știm în ce măsură selgiucizii i-au influențat pe românii dobrogeni care sînt menționați în **Kanuname'lele** („Codurile de legi") și în registrele de recensăminte otomane.

În cei aproape o mie de ani care s-au scurs de la invazia hună și pînă la expedițiile tătarilor Hoardei de aur, strămoșii românilor și-au continuat — sub protecția munților și pădurilor — vechile ocupații; agricultura și creșterea vitelor. Deși comunitățile românești s-au aflat sub dominația unor popoare migratoare plătindu-le dări, totuși datorită faptului că ei constituiau majoritatea covîrșitoare a populației, cu timpul au asimilat vechile neamuri turcice și astfel acestea au dispărut cu desăvîrșire. În același timp, ei și-au dezvoltat organizarea politică întemeind ducate, cnezate și voievodate. Acest proces a culminat cu constituirea în anul 1330 a Țării Românești[3], iar în 1359 a Moldovei[4]. Într-o perioadă scurtă, aceste state s-au întărit, astfel că la sfîrșitul sec. XIV, turcii osmanlîi au fost întîmpinați la Dunăre, de două puternice principate. Iar în 1394, pe Argeș, la Rovine, otomanii lui Baiazid au simțit rezistența valahilor. Cu aceasta însă s-a deschis, de fapt, o nouă epocă în istoria legăturilor turco-române.

În românește de
Tahsin GEMIL

---

[1] Medic armean din sec. XIII, autor al unei geografii — **n.r.**

[2–4] Vezi **Magazin istoric**, nr. 12/1976; 6/1967, 4/1970, 8/1970, 11/1971; 3/1967, 1/1972, 2/1973.

cărți sosite la redacție

● **Constantin Dobrogeanu-Gherea** — *OPERE COMPLETE. VOL II (lucrare publicată sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., de un colectiv format din* **Ion Popescu-Puțuri, Ștefan Voitec,** *coordonatori și* **Augustin Deac, Ion Iacoș, Ion Mamina, Teodor Popescu**). Ed. Politică, București, 1976, 504 pp., 23 lei. *Acest al doilea volum din prima ediție completă a operelor gînditorului și militantului socialist, cuprinde studiile și articolele social-politice publicate de Gherea în perioada 1886-februarie 1892 în* **Revista socială, Critica socială,** *în ziarele* **Munca** *și* **Democrația socială.**

● *MOMENTE DIN ISTORIA PATRIEI, A PARTIDULUI COMUNIST, A MIȘCĂRII REVOLUȚIONARE ȘI DEMOCRATICE DIN ROMÂNIA (ediția a II-a revăzută și adăugită; coordonatorii volumului:* **Aron Petric, Mircea Mușat, Ioan Vlanga**).

Ed. Academiei, București, 1976, 228 pp,. 7 lei: *consultații în sprijinul celor care urmează învățămîntul politico-ideologic de partid; temele tratate sînt însoțite de un bogat material ilustrativ, hărți, planșe, facsimile din presa vremii, fotografii, grafice.*

● *DOCUMENTE ALE PARTIDULUI COMUNIST DIN SPANIA*

Ed. Politică, București, 1976, 260 pp., 7 lei: *volumul cuprinde textele celei de-a doua Conferințe Naționale a Partidului Comunist din Spania, care a avut loc în septembrie 1975.*

● **Valeriu Șotropa** — *PROIECTELE DE CONSTITUȚIE, PROGRAMELE DE REFORME ȘI PETIȚIILE DE DREPTURI DIN ȚĂRILE ROMÂNE ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA ȘI PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA.*

Ed. Academiei, București, 1976, 308 pp., 25 lei: *acte din perioada destrămării feudalismului și a începuturilor capitalismului.*

● **Paraschiva Câncea** — *MIȘCAREA PENTRU EMANCIPAREA FEMEII ÎN ROMÂNIA.*

Ed. Politică, București, 1976, 164 pp., 7 lei: *femeile din țara noastră în lupta pentru drepturi sociale și politice în perioada 1848-1948.*

● **Gheorghe Bartoș** — *RĂSCOALA LUI HOREA. BIBLIOGRAFIE (cuvînt înainte de acad.* **D. Prodan**).

Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, 152 pp., 12,50 lei: *prezentarea a 666 lucrări, românești și străine, consacrate răscoalei din 1784.*

● *Colonel dr.* **Victor Atanasiu** — *BĂTĂLIA DIN ZONA BRAN-CÎMPULUNG.*

Ed. Militară, București, 1976, 144 pp., 5,50 lei: *luptele purtate de armata română în toamna anului 1916 pentru stăvilirea înaintării trupelor inamice și apărarea trecătorilor din Carpați.*

● **Alexandru Antoniu** — *FLOARE DIN CENUȘĂ.*

Ed. Politică, București, 1977, 168 pp., 7 lei: *amintirile unui supraviețuitor al lagărului de exterminare de la Mathausen.*

● **Nicolae Iorga** — *SFATURI PE ÎNTUNERIC (ediție îngrijită, note și comentarii de* **Valeriu Râpeanu** *și* **Sanda Râpeanu**; *studiu introductiv de* **Valeriu Râpeanu**).

Ed. Militară, București, 1976, 208 pp., 6,50 lei: *antologie selectivă din conferințele radiofonice ținute de marele istoric între anii 1932 și 1938.*

● **I. Zamfirescu, V. Cândea, V. Moga** — *ATENEUL ROMÂN.*

Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, 256 pp., 16 lei: *„biografia" prestigioasei instituții de cultură, în vîrstă de 112 ani.*

● *Colonel (r)* **Ioan Ursachi** — *LUPTĂTORII COTELOR ÎNALTE.*

Ed. Militară, București, 1976, 176 pp., 5,75 lei: *pagini din jurnalul de campanie al Diviziei 2 munte, participantă la luptele pentru înfrîngerea hitleriștilor pe fronturile din Transilvania, Ungaria și Cehoslovacia.*

PLANȘELE NOASTRE

① La Curtea de Argeș, într-unul dintre mormintele unde se odihnesc ctitorii Țării Românești, a fost găsită această podoabă de bronz (imagine mărită de patru ori). Tezaurul Muzeului de Istorie al Republicii Socialiste România **(Conceptul de independență,** p. 4**)**

② ③ Logodnă și înmormîntare la Veneția. Picturi de Vittore Carpaccio, c. 1455-1525 **(Pagini din istoria Renașterii,** p. 43**)**

④ Apărîndu-și orașul, leningrădenii s-au îngrijit și de protejarea monumentelor istorice, între care și cunoscutul monument al lui Petru I. Pictură în ulei de Wolfgang Wegener (Republica Democrată Germană), din expoziția **30 de ani victorioși,** Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România, ianuarie-februarie 1977 **(Ruperea cercului de fier,** p. 38**)**

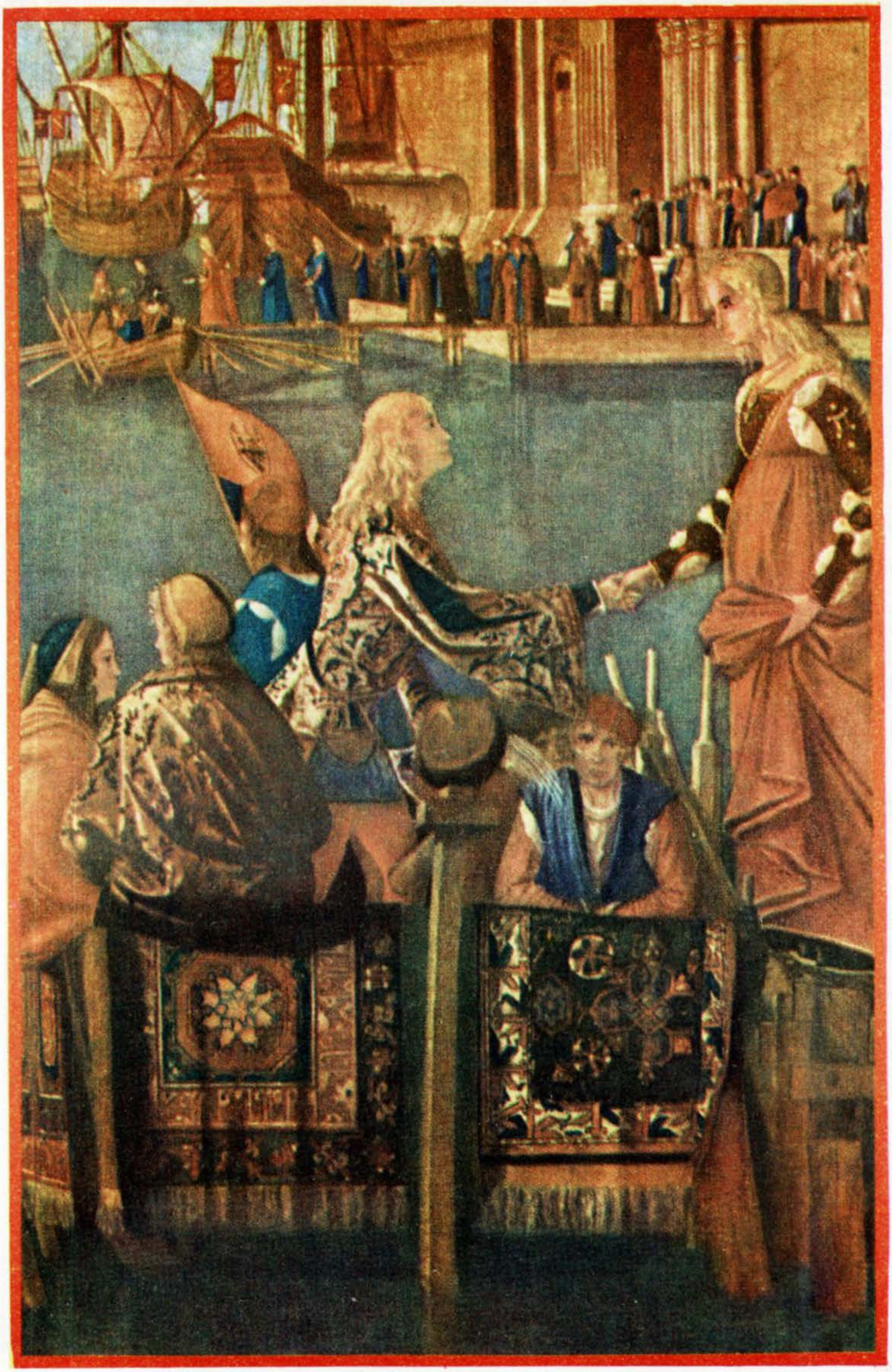

Pe teritoriul de astăzi al României s-au succedat, de-a lungul mileniilor, corespunzător legilor obiective ale dezvoltării istorice, orînduirile sociale cunoscute pe plan universal, acumulîndu-se o bogată civilizație materială și spirituală. O importanță deosebită a avut organizarea statală traco-dacică, ce a atins punctul culminant în perioada regatului lui Burebista și al lui Decebal.

Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

NEAMURI ȘI TRIBURI TRACICE

agriani
albocensi
aletoi
ansamensi
appiarensi
apsinthioi
apuli
arsietai
artaci
asti
ausdecensi (usdecensi)
bebrici
beni
berecynti
bessi
bettegeri
biefi
bisalti
bistoni
bitini
bottiai
brianti (priantti?)
brigi
brisi
buri (buridavensi)
caeni
carpi
carpodaci
caucoensi
celagisi
celegerri
ciconi
coilaletae
coralli
corpili
costoboci
cotensi
crestoni
crobizi
crusaei
daci (v. geto-daci)
dantheleti
darsi (darsai)
derroni
digerri
dimensi
diobessi
dioi
dolonsi (dolongi)
drosi
drugeri
edoni
geti (getae, v. geto-daci)
harpi
hypsalti
lai
maedobithyni
moesi (mysi)
mygdoni
napei
nipsaioi (tranipsioi)
obulensi
odomanti
odrisi
oinensi
oitensi
olizoni
orresci
paiopli
paiti
panaioi
piarensi
piefigi
piengeti
pieri
pirogeri
pliasti
potulatensi
pradavensi
ratacensi (racatensi)
rondaioi
saboci
saci
sapei
sargeti
satri
serdi
siensi
sindi
singi
sithoni
suci
tagri
terizi
thunati
tilati
tini
trausi
treri
tribali
tynteni
tyrageti
uti
zaieli
zbaleoni
zerani

Tyrageții

Populație de origine getică, localizată de izvoarele antice pe cursul mijlociu și inferior al Nistrului. În încercarea sa de dispunere geografică a diferitelor neamuri din Dacia, V. Pârvan (**Getica**) face precizarea că „pe Tyras (Nistru),în mod special, geții erau numiți **geții de pe Tyras — Tyragetai**".

Cele mai vechi știri despre această populație se păstrează în opera geografică a lui Strabo, din care reținem următoarele: „Locuitorii de pe malurile de dincolo ale Istrului sînt geții, tyrageții și bastarnii[1]; Istrul lasă în stînga toate meleagurile geților, ținuturilor tyrageților, bastarnilor și sarmaților, pînă la Fluviul Tanais (Don); prima parte a întregii regiuni ce se întinde la nord, între Istru și Borysthenes (Nipru) este pustiul (stepa) geților. Apoi vin tyrageții, iar după ei sarmații iazygi".

În același sens se pronunță și Ptolemeu: „mai jos de bastarni, lîngă Dacia sînt tagrii și mai jos de ei tyrageții". La rîndul său, Pliniu cel Bătrîn (23-79 e.n.)

(Continuare în p. 49)

[1] Populație de origine germanică, stabilită în regiunea Dunării Inferioare (sec. II î.e.n.) unde a fost în parte asimilată de geto-daci.

1939 – 1940:

ÎN ROMÂNIA, PRINTRE REFUGIAȚII POLONEZI

A. KAREȚKI, L. EȘANU

La 1 septembrie 1939, fără declarație de război, trupele hitleriste au atacat Polonia. În acele zile de grele încercări pentru poporul polonez, poporul român, ca și guvernul, au acordat un sprijin multilateral țării vecine, lovită de urgia hitleristă. Neutralitatea declarată a României a avut de facto **un caracter antihitlerist, care n-a pus nici un moment sub semnul întrebării sprijinirea Poloniei cotropite. Cu toate presiunile exercitate de Germania fascistă de a nu permite tranzitul tezaurului Băncii Poloniei prin țara noastră, guvernul și Banca Națională a României au facilitat punerea lui la adăpost[1]. Acest prețios ajutor s-a adăugat manifestărilor de simpatie și de solidaritate ale poporului român față de refugiații polonezi. Pe baza unui acord intervenit între guvernul român și cel polonez, în noaptea de 17 spre 18 septembrie au intrat în România președintele statului polonez, comandantul suprem al armatei poloneze, membrii guvernului, precum și alți demnitari cu familiile[2].**

Pentru a asigura masei mari de refugiați condiții de viață cît mai corespunzătoare și în același timp, pentru a nu da prilej statelor agresoare să se prevaleze de nerespectarea unor statuări juridice internaționale, autoritățile române au elaborat un amplu program de primire ospitalieră și adăpostire a zecilor de mii de civili refugiați, specificîndu-se, în cadrul regimului juridic stabilit conform Convenției de la Haga din anul 1907, că aceștia „puteau părăsi țara pentru orice destinație". Pe timpul șederii în România, copiilor li s-au creat condiții să învețe în limba maternă, iar studenții au căpătat dreptul de audiere gratuită a cursurilor universitare.

În ceea ce-i privește pe ofițeri și soldați ei s-au bucurat, potrivit prevederilor Convenției internaționale de la Haga, de statutul de refugiați militari; au fost instalați în tabere special amenajate, unde s-au bucurat de asemenea, de întreaga grijă a populației și autorităților române.

Deputatul francez GASTON RIOU: „Ospitalitatea unei țări întregi"

Încă din primele zile de după refugierea polonezilor în țara noastră, numeroși reprezentanți ai Crucii Roșii Internaționale, ai Bisericii, mesageri ai papalității, ca și ziariști și scriitori din multe țări ale lumii, au venit în România pentru a vedea, la fața locului, modul în care erau primiți și tratați refugiații. Exponenți ai celor mai largi cercuri politice și culturale internaționale au vizitat locurile unde erau găzduiți polonezii, au stat de vorbă cu înalți demnitari aflați în România, cu numeroși cetățeni refugiați. Constatările lor sînt mărturii impresionante despre atitudinea plină de omenie a poporului român și a autorităților, atitudine consecvent menținută, în pofida presiunilor și a amenințărilor crescînde ale Germaniei naziste.

Printre acești reprezentanți ai opiniei publice de peste hotare s-a aflat și ziarista franceză Lucette Balloy, care între 15 și 29 noiembrie 1939 a vizitat un număr de 10 orașe unde se aflau refugiați. Impresiile culese în timpul acestei călătorii au fost împărtășite apoi publicului francez în cadrul unei conferințe sub titlul: **Colindînd România printre refugiații polonezi.** În expunerea ei, ziarista franceză a dat numeroase și emoționante exemple privind solicitudinea pe care populația românească o dovedise în găzduirea și întreținerea

Presa vremii reflectă ospitalitatea cu care au fost întîmpinați în România refugiații polonezi. Facsimil din revista Realitatea ilustrată *(septembrie 1939)* →

[1–2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 7-8/1968; 10/1974

CEA mai mare parte din refugiaţii polonezi cari au trecut graniţa la noi, s'au scurs acum spre alte ţări.

România a fost un important punct de tranzit pentru aceste convoiuri, a căror trecere pe teritoriul nostru s'a făcut într'o ordine ce merită a fi subliniată.

Polonezii îşi continuă acum, pe alte meleaguri, exodul lor. Au fost reţinuţi în ţară, potrivit convenţiunilor internaţionale, numai militarii. Aceştia au fost dezarmaţi şi trimişi în lagăre special amenajate, unde au adăpost curat şi hrană suficientă. Viaţa în aceste lagăre însă nu depinde de autoritatea românească, în organizarea traiului de toate zilele, ci decurge după anumite norme fixate prin aceste convenţiuni internaţionale.

Dintre civili, din zi în zi rămân mai puţini în ţară, şi cei cari au părăsit Polonia sunt de obiceiu oameni avuţi, cari n'au nevoie de un ajutor special. Toţi polonezii însă, cu cari am putut vorbi, au rămas cu impresii nepieritoare, faţă de primirea plină de omenie ce li s'a făcut.

În special, ei sunt recunoscători acelei mari organizaţiuni mondiale, care este Crucea Roşie, şi care prin filiala ei din România, condusă de personalităţi româneşti, le-a fost de un mare sprijin. În adevăr, Crucea Roşie Română a dat un preţios concurs operei de tranzitare a refugiaţilor polonezi, organizată de autorităţile noastre. Încă din primele zile s'a dispus înfiinţarea de cantine pe căile ferate şi gările pe unde urmau să treacă refugiaţii. Reprezentanţii Crucii Roşii au avut o conferinţă cu reprezentanţii ministrului Sănătăţii Publice, de care s'au luat importante măsuri.

Refugiaţii polonezi au rămas deasemeni viu impresionaţi de ordinea impusă de autorităţile noastre, încă dela graniţă. În acest timp, sosea dela Geneva la Bucureşti Brunel, delegat al Comitetului internaţional al Crucii Roşii, cu misiunea de a forma un Birou special al refugiaţilor polonezi, în legătură cu Crucea Roşie Română. Autorităţile au înlesnit această colaborare, care asigura, evident, atât sarcina noastră de gazde, cât şi viaţa polonezilor, cari aveau să treacă prin ţara noastră.

Astfel de birou s'a înfiinţat de îndată la Bucureşti în sediul Crucii Roşii.

SCRISORI PENTRU CEI DIN POLONIA

„Toţi cei cari nu ne-am putut procura locuinţe — îmi spune un refugiat polonez — ne-am adresat biroului dela Crucea Roşie. Acest birou a organizat găzduirea noastră în Bucureşti, la diferite azile şi instituţiuni de binefacere.

Cei cari doreau să aibă informaţiuni dela familiile lor din Polonia, se adresau tot acestui birou. Acum, când avem oarecare perspectivă a timpului, se poate privi în ansamblu marea contribuţie a Crucii Roşii româneşti, la ajutorarea refugiaţilor. Ne-am adresat, deasemeni, conducerii Crucii Roşii, care a centralizat acum toate datele privitoare la această operă. Ni s'a spus de aci că s'au perindat pe la biroul lor de refugiaţi, cam 300 persoane zilnic. Acolo, refugiaţii erau puşi să completeze formulare pentru corespondenţa strict personală, care se expedia prin Geneva. De la Geneva scrisorile refugiaţilor din România sau alte ţări sunt trimise în teritoriul polonez, ocupat de germani.

La sediul central au sosit deasemeni rapoartele telegrafice ale filialelor din toată ţara, care au primit din prima zi, dispoziţiuni precise. Aceste dispoziţiuni se dădeau şi după instrucţiunile primite dela Geneva. Crucea Roşie Română, pe baza comunicărilor primite dela filialele ei, a informat comitetul internaţional dela Geneva de numărul prizonierilor intraţi în ţară, de modul cum s'a făcut triajul militarilor şi al civililor, de ajutoarele sanitare.

Refugiaţii polonezi fac „coadă" la cantina Asociaţiei Femeilor Române, unde li se serveşte masa. Toţi citesc „Polski Kurier".

Aşteptând să le vie rândul, la masă, refugiaţii sunt înscrişi într'un registru special.

În bucătăria cantinei se fac porţiile pentru refugiaţi.

HIGIENĂ ŞI INGRIJIRI MEDICALE

Dupăcum am arătat, trecerea convoiurilor prin ţara noastră, s'a făcut într'o ordine desăvârşită; primele telegrame primite din diferite localităţi din ţară, la Crucea Roşie, anunţau tot felul de coloane de refugiaţi, îndreptându-se spre Focşani şi Galaţi. Filiala Crucii Roşii dela Tulcea, ceru Centralei băi portative, maşini de spălat rufele, chinină pentru malarici şi săpun. Vedeţi până unde mergea grija de higiena convoaielor de refugiaţi. Aceste măsuri trebuiau luate, ca nu cumva, prin aceste convoiuri, să se întindă molime în ţară. Crucea Roşie centrală a expediat numeroase sume de bani, aproape în toate centrele pe unde aveau să treacă aceste caravane poloneze. La Hârlău s'a expediat suma de 20.000.— lei, pentru primele cheltuieli, dat fiind că această filială raportase că unii dintre refugiaţi nu mai aveau încălţăminte şi rufărie. S'a trimis deasemeni la Bacău 20.000.— lei, iar în acest timp, cereri de ajutoare fură primite din toate părţile. Acest fapt determină Crucea Roşie Română să ceară, la rândul ei, dela Geneva, fonduri şi medicamente, nevoile întrecând posibilităţile organizaţiei dela noi.

Crucea Roşie a intervenit deasemeni la Ministerul finanţelor, ca în baza convenţiunilor internaţionale să se scutească de taxe vamale coletele de alimente şi îmbrăcăminte ce intră şi ies din ţară, pentru refugiaţi.

Cantinele locale serviră mii de ceaiuri zilnic, cu pâine, brânză şi mezeluri. Sute de persoane primiră câte două mese pe zi. Toate, din fondurile Crucii Roşii. Familiile cu [illegible]

La fata cantinei, după masă.

refugiaților din țara vecină. La sfîrșitul conferinței, Gaston Riou, deputat și secretar al Comisiei Afacerilor Străine a Adunării Naționale Franceze, care o prezentase pe gazetară asistenței, a declarat: „Ne-ați emoționat adînc, doamnă, și în același timp ne-ați îmbărbătat, arătîndu-ne, în aceste timpuri, ce a însemnat ospitalitatea țăranilor români și a țării întregi".

Spre sfîrșitul anului 1939, Ministerul de Externe român a aprobat solicitarea monseniorului Andrea Cossulo, nunțiul papal la București, de a se deplasa în orașele Pitești, Slatina, Craiova, Caracal, Rîmnicu-Vîlcea și în alte localități din țară, pentru efectuarea „unei anchete informative asupra polonezilor". În orașele prin care a trecut, înaltul prelat a discutat cu numeroși refugiați, „rămînînd plăcut impresionat de tratamentul acordat polonezilor". După primirea sa de către fostul președinte al Poloniei, Ignacy Moscicki, Andrea Cossulo a mulțumit călduros autorităților românești „pentru modul cum sînt tratați refugiații".

În același scop, țara noastră a fost vizitată și de monseniorul Filippi Cortezzi, fostul nunțiu papal la Varșovia, care s-a bucurat de asemenea de o amabilă solicitudine din partea autorităților române. În cuvîntările pe care le-a ținut cu prilejul acestei vizite, el a adus în public „mulțumiri autorităților și poporului român pentru spiritul larg de ospitalitate, acordată în împrejurări tragice acestor refugiați".

La începutul anului 1940 a sosit în România Florian Piskoski, în calitate de corespondent al ziarului american de limbă polonă **Polish Daily Zagoda.** Autoritățile românești nu numai că i-au creat toate condițiile pentru a-și îndeplini misiunea, dar au intervenit, prin intermediul legației țării noastre din Berlin, pentru ajutorarea familiei sale, rămasă în Polonia.

Între altele, ziaristul a vizitat tabăra tinerilor polonezi de la Timiș, exprimîndu-și admirația pentru felul în care aceștia fuseseră primiți. În acest sens, el a trimis mai multe corespondențe în America, care au fost publicate sub titlul semnificativ **Pe pămîntul ospitalier al României.**

La rîndul său, Comitetul Internațional al Crucii Roșii, prin președintele acestui for, Max Huber, a adus laude guvernului român atît pentru înțelegerea arătată, cît și pentru buna organizare a taberelor de refugiați militari polonezi. Crucea Roșie Internațională cunoștea bine modul în care fuseseră primiți la noi refugiații, prin intermediul unui membru al comitetului său care fusese trimis în Polonia, dar, neputînd să ajungă acolo din cauza evoluției evenimentelor, se oprise în România.

Datorită sprijinului pe care l-au primit din partea guvernului țării noastre, în România au activat o serie de organizații internaționale de ajutorare a poporului polonez, așa cum a fost, de pildă, secția Asociației americane pentru ajutorarea polonezilor refugiați. Exprimîndu-și sentimentele de recunoștință pentru înlesnirile ce le-au fost acordate, Henric Ghelard și Ștefan Lancevski, președintele și, respectiv, secretarul acestei asociații au transmis autorităților române: „Binevoiți a lua act că noi, pe acest pămînt ospitalier, n-am avut nici o neînțelegere cu nimeni. Față de d-voastră păstrăm și vom păstra cel mai profund respect de felul cum am fost și sîntem tratați".

Taberele în care se aflau militari polonezi, au fost, de asemenea, vizitate de numeroase personalități politice străine, membri ai Reprezentanțelor diplomatice britanică și americană din București, delegați ai Crucii Roșii Internaționale, care au remarcat eforturile organelor românești de resort de a asigura condiții cît mai bune refugiaților.

Istoricul polonez HENRYK BATOWSKI

„Un enorm serviciu adus Poloniei"

Apreciind în mod deosebit eforturile făcute de statul român în condiții atît de grele pentru însăși existența sa, polonezii care și-au găsit adăpost la noi și-au exprimat, în repetate rînduri, recunoștința.

Astfel, la 4 septembrie 1939, ambasadorul Poloniei la București, contele Roger Raczynsky a transmis în numele guvernului polonez, mulțumiri României „pentru atitudinea sa față de Polonia, cu ocazia dezlănțuirii războiului de către Germania. Această atitudine — a relevat diplomatul polonez — nu va rămîne fără influență asupra dezvoltării viitoare a relațiilor dintre cele două țări". Contele Poninski, consilier al Ambasadei polone la București, declara oficial în aceste zile tragice pentru poporul polonez: „Ambasada polonă în România ține să mulțumească guvernului român pentru desăvîrșita și prietenească ospitalitate pe care au avut-o toți refugiații poloni și se declară perfect de acord cu toate măsurile pe care le-a luat guvernul român".

Aceleași gînduri au fost exprimate și de către reprezentanți ai guvernului constituit la Angers, în Franța. Richard Franasovici, ambasadorul român în Franța, nota că noul ministru polonez de Externe, contele Zaleski, „a ținut a-mi mulțumi cu deosebită căldură pentru ospitalitatea atît de largă și de omenoasă pe care guvernul român a acordat-o numeroșilor refugiați polonezi în aceste vremuri de grozavă restriște pentru ei...".

Semnificativă în ceea ce privește atitudinea României față de drama poporului polo-

nez este și declarația făcută de Titus Czerkawski, reprezentantul minorității poloneze în Senatul României, în ședința din 15 martie 1940: „În aceste grele împrejurări prin care trecem s-a admis ca prin mine să se rostească în fața onoratului Senat și prin urmare în fața întregii lumi, cuvîntul unui senator român ca reprezentant al minorității poloneze, deci în prezent unicul parlamentar activ de origine etnică polonă din întreaga Europă. Mulțumesc domnului ministru de Externe, în numele minorității polone din România, pentru caldele cuvinte pe care le-a găsit în expozeul din 30 noiembrie 1939 pentru refugiații polonezi. Mulțumesc, de asemenea, pentru călduroasa primire făcută pretutindeni, grija mișcătoare și ospitalitatea largă care s-a acordat refugiaților în România; exprimăm cea mai profundă recunoștință înaltului guvern, tuturor autorităților și întregii populații românești"

Și militarii și-au exprimat cuvintele de mulțumire pentru modul în care au fost tratați de către autoritățile române. Astfel, locotenent-colonelul Ol. Tuskiewicz se adresa comandantului român al taberelor refugiaților militari: „Permiteți-mi, domnule colonel inspector, să vă exprim mulțumirea mea deosebită și a corpului ofițerilor și subofițerilor poloni pentru marele interes ce l-ați purtat și îl purtați întotdeauna onoarei ostășești a internaților militari poloni". De asemenea, ofițerii și soldații aflați în tabăra de la Tîrgoviște și-au manifestat, în scrisorile trimise, la sfîrșitul lunii martie 1940, Ministerului Apărării Naționale, Ministerului de Externe și Președinției Consiliului de Miniștri „sentimentele de recunoștință față de efortul evident făcut atît de guvern, cît și de armată, pentru a le crea cît mai bune condițiuni de trai din punct de vedere moral și fizic". Cuvinte de mulțumire au fost adresate autorităților noastre de către reprezentanții taberelor din Caracal, Tîrgu Jiu, Făgăraș etc.

Celebrarea sărbătorilor naționale poloneze a constituit un prilej de manifestare a sentimentelor de gratitudine pe care refugiații civili sau militari le purtau țării noastre. Cu aceste prilejuri se arborau drapelele românești și poloneze, se intonau imnurile celor două țări.

* * *

Condițiile create de autoritățile române miilor de refugiați polonezi i-au ajutat pe aceștia să păstreze vie speranța că țara lor va renaște. Ei își amintesc și acum de solicitudinea dovedită de întreg poporul român, de ajutorul neprecupețit acordat la începutul celui de-al doilea război mondial. Evocînd evenimentele acelor ani, cunoscutul istoric polonez Henryk Batowski[1], sublinia că întreaga atitudine a României, măsurile adoptate în anii în care poporul polonez își trăia teribila sa tragedie națională „au adus un enorm serviciu Poloniei"

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 7/1974.

DOVEZI ALE PRIETENIEI

La 10 ianuarie 1940, Comitetul polonez al refugiaților a întocmit o listă a localităților din România, în care se aflau găzduiți polonezi[1]. În cele peste trei luni care se scurseseră de la începutul războiului, numeroși refugiați plecaseră — cu concursul autorităților române — în diverse țări ale Europei și în Orientul Mijlociu, unde se aflau trupele Angliei, țară aliată atunci cu Polonia. Mulți rămăseseră la noi, bucurîndu-se în continuare, de ospitalitatea poporului român. Așa cum reiese din documentul întocmit cu acel prilej la acea dată, în țară, se aflau încă peste 20 000 polonezi (militari și civili) care fuseseră găzduiți în 56 localități din aproape toate județele României. Cele mai mari grupuri de refugiați se aflau la Ploiești (1 300 persoane), Călimănești, jud. Vîlcea (770, între care 300 femei și 350 copii), Turnu Severin (722), Buzău (932), Drăgășani (215, dintre care 98 femei și 38 copii). Pe județe — fără a socoti numărul celor din taberele militare — cetățenii polonezi erau repartizați astfel: Argeș (414), Bacău (156), Brăila (320), Brașov (194), Buzău (1 185), Caraș-Severin (128), Caliacra (89), Cernăuți (350), Cluj (50), Constanța (264), Dîmbovița (965), Dolj (561), Gorj (350), Galați (171), Ialomița (365), Iași (10), Ilfov (192), Mehedinți (830), Olt (773), Prahova (1 300), Suceava (197), Teleorman (187), Tulcea (899), Vîlcea (1 649), Vrancea (350).

N-au fost incluși în această listă numeroși refugiați găzduiți în Capitală, asupra cărora Comitetul polon avea o statistică exactă.

În București, numeroși intelectuali polonezi refugiați aici au găsit teren prielnic pentru desfășurarea unei bogate activități culturale. Au apărut o serie de publicații în limba polonă. La 18 septembrie 1939, poetul Wladyslaw Syruczek a continuat, la București, editarea ziarului **Kurier Polski,** care, în scurt timp, a atins un tiraj de 8 000 exemplare. În noiembrie 1939, a fost editat, într-un tiraj de 1 000 exemplare, **Biuletyn tygodniowy uchodzców polskich w Rumunii** („Buletinul săptămînal al refugiaților polonezi din România"), care și-a continuat apariția pînă la sfîrșitul războiului; a avut și un supliment **Revista polonă din România,** care a apărut în cursul anului 1940. Apărea, de asemenea, și un buletin de **Știri și informații pentru refugiați.** În decembrie 1939, acestora li s-a adăugat **Nowa Polska,** săptămînal cultural, iar la Tîrgoviște a fost editat **Wiarus na obczyznie** („Soldatul în străinătate"). Au văzut lumina tiparului și publicații destinate în special tineretului, credincioșilor catolici și altor categorii.

La Casa Polonă din București, autoritățile române au organizat pentru refugiați conferințe, spectacole și alte manifestări cu caracter cultural. De asemenea, refugiaților li s-au pus la îndemînă ziare și reviste editate pentru polonezi în Franța și Statele Unite ale Americii.

În acea perioadă au fost tipărite piese de teatru (unele puse în scenă în localitățile în care se aflau un număr mai mare de refugiați) și alte lucrări cu caracter literar și istoric. Dintre ele, menționăm scrierile în proză **Rumunia** („România") și **Luna nad Warszawa** („Flăcările deasupra Varșoviei") de E. Zdrojewski și volumul de versuri **Wiatr po Rumunii** („Vînt prin România"), de B. Leskiewicz. În diferite edituri românești au apărut, totodată, romane sau fragmente din operele unor autori clasici, ca H. Sienkiewicz (**Potopul, Quo vadis, Teutonii**) sau St. Zeromski (**Cenușa**), scriitori scumpi memoriei poporului polonez. Era și în acest act editorial o manifestare de compasiune față de drama poporului vecin și prieten, de solidaritate cu cauza sa.

Theodor HOLBAN

[1] Theodor Holban, autorul rîndurilor de față, a lucrat în acea perioadă ca lector de limbă polonă la Institutul Sud-Est European de pe lîngă Universitatea din București. El a fost, deci, la curent cu o serie de date și fapte privind ajutorul dat de poporul nostru zecilor de mii de refugiați — **n.r.**

RUPEREA CERCULUI DE FIER

General de armată I. I. FEDIUNINSKI

La sfîrșitul anului 1941, după ce tentativele germanilor de a cuceri Volhovul au eșuat[1], forțele sovietice din nord, în rîndul cărora lupta și Armata 54, comandată de generalul I.I. Fediuninski, continuîndu-și acțiunea, au lichidat punga pe care dușmanul o realizase la sud de Leningrad. Orașul a rămas însă în continuare, încercuit. În cursul întregului an 1942, hitleriștii au încercat să străpungă apărarea în jurul orașului-erou, dar leningrădenii s-au apărat cu îndîrjire.

Încă din toamna lui 1942, Marele Cartier General sovietic a trecut la elaborarea unui plan de operații pentru ruperea blocadei. Acestui obiectiv i-au fost destinate forțele fronturilor Leningrad (comandant — generalul L. A. Govorov) și Volhov (comandant — generalul K. A. Mereț kov, locțiitor — generalul I. I. Fediuninski)[2] precum și cele ale Flotei Mării Baltice. La 12 ianuarie 1943, după un puternic bombardament de artilerie și aviație executat asupra Armatei 18 germană, Armatele sovietice 8, 67 și 2 de izbire au trecut la ofensivă.

Publicăm, în continuare, un fragment condensat din memoriile generalului I.I. Fediuninski, în care autorul relatează desfășurarea acestor operații. Titlul și subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

[1] Vezi Magazin istoric, nr. 2 și 3/1977.

[2] Generalul I. I. Fediuninski a fost promovat în această funcție în toamna anului 1942.

Din nou pe frontul Leningradului

Soarta oricărui militar este plină de întorsături neașteptate. În aprilie 1942, cînd am plecat de pe frontul Leningrad, nici nu bănuiam că, după o jumătate de an, aveam să revin pe aceleași meleaguri.

În toamna lui 1942 m-am înapoiat din nou pe malurile Lacului Ladoga, iar pe harta mea de lucru au apărut denumiri de mult întipărite în minte: Lipka, Lodva, Tortolovo, Gaitolovo.

Marele Cartier General trecuse atunci la elaborarea unei noi operații pentru ruperea blocadei Leningradului. Între timp, am fost numit locțiitor al comandantului frontului Volhov. Această numire, desigur, m-a bucurat: ardeam de nerăbdare să duc la bun sfîrșit acțiunea pe care nu reușiserăm să o încheiem cu succes în iarna precedentă[1]. La fel ca toți oamenii sovietici așteptam cu nerăbdare momentul cînd va fi rupt cercul care încătușa orașul-erou.

La Moscova m-am întîlnit cu comandantul frontului, generalul de armată K.A. Merețkov, care mi-a spus că, pe lîngă misiunea de locțiitor al lui, Marele Cartier General mi-a încredințat răspunderea pentru ruperea blocadei Leningradului la aripa dreaptă a frontului Volhov.

— Vei avea mult de lucru, iar problemele sînt extrem de importante. Însă locurile îți sînt cunoscute, așa că, în privința aceasta, ești cel mai în temă.

I-am răspuns că intenționez să petrec cea mai mare parte a timpului în mijlocul trupelor, pentru a controla și organiza personal pregătirile în vederea viitoarei operații. Comandantul frontului s-a declarat de acord.

Trupele noastre urmau să rupă o apărare temeinic fortificată, organizată pe puternice puncte de sprijin. Terenul, acoperit cu păduri și mlaștini, oferea condiții favorabile dușmanului, îngreunînd deplasarea tancurilor și artileriei noastre. În localități, hitleriștii amenajaseră pentru apărare toate clădirile construite din piatră.

Pe fiecare kilometru de front, dușmanul avea în medie 20-25 puncte de foc, legate între ele prin șanțuri de comunicație și aprovizionate cu o mare cantitate de muniție. În fața limitei dinainte a apărării erau cîmpuri de mine, baraje de sîrmă ghimpată și colți antitanc. Pe scurt, hitleriștii transformaseră ieșindul de la Șlisselburg-Sineavino într-un puternic raion de apărare. Pentru a-l străpunge, era necesară o pregătire minuțioasă și multilaterală.

Directiva Marelui Cartier General cerea fronturilor Volhov și Leningrad să zdrobească, prin eforturi comune, gruparea inamicului din raionul Lipka, Gaitalovo, Moskovskaia Dubrovka, Șlisselburg. Pentru organizarea cooperării între cele două fronturi, generalul de armată Merețkov și cu mine a trebuit să plecăm la Leningrad. Am călătorit noaptea pe drumul de gheață de peste Lacul Ladoga.

Consfătuirea reprezentanților celor două fronturi a avut loc la Smolnîi, toate problemele cooperării fiind discutate și puse la punct pînă în cele mai mici detalii.

Gruparea de izbire a frontului Volhov urma să rupă apărarea inamicului în sectorul Lipka, Gaitolovo, să cucerească așezările muncitorești nr. 1 și 5, Sineavino și, după ce avea să facă joncțiunea cu trupele frontului Leningrad, să continue ofensiva spre sud. Rolul principal în îndeplinirea acestei misiuni revenea Armatei 2 de izbire, comandată de generalul-locotenent V.Z. Romanovski.

La 10 ianuarie 1943, pregătirea operației se încheiase. Gruparea noastră de izbire dispunea de forțe și mijloace de peste cinci ori mai numeroase decît cele ale inamicului, iar trupele erau bine instruite și asigurate din punct de vedere material.

În noaptea de 10 spre 11 ianuarie, deplasîndu-se prin păduri dese, marile unități din primul eșalon al Armatei 2 de izbire au ocupat în ascuns bazele de plecare, la 300-500 m de prima tranșee a inamicului. În primul eșalon se aflau șase divizii de infanterie întărite cu regimente de artilerie și unități de pionieri, o brigadă de tancuri și un regiment de tancuri grele. Eșalonul 2 era compus din patru divizii de infanterie și trei brigăzi de tancuri. O divizie de infanterie și două brigăzi de schiori se aflau în rezerva armatei, în raionul Putilovo.

În cursul zilei de 11 ianuarie s-au precizat problemele cooperării, iar statele majore ale marilor unități s-au deplasat mai aproape de trupe. De îndată ce s-a întunecat, o formație de bombardiere de noapte a executat atacuri violente asupra pozițiilor de artilerie și statelor majore inamice din fîșia de rupere.

Doar 12-15 kilometri — atîta era lățimea intrîndului inamic de la Șlisselburg, Sineavino — despărțeau trupele fronturilor Leningrad și Volhov. În timp de pace, distanța putea fi parcursă pe jos în cel mult trei ore. Dar în acel ianuarie 1943, străbaterea ei nu era deloc o treabă ușoară: inamicul își consolidase puternic pozițiile.

„Atenție! Mine!“

Sosi și dimineața de 12 ianuarie. Deodată, pămîntul păru să se cutremure. Începuse pregătirea de artilerie. M-am uitat la ceas: era ora 9 și 30 minute.

Canonada a durat 1 oră și 45 minute. Tunurile mai bubuiau încă în momentul cînd pe cer au apărut formațiile noastre aeriene. Ele au atacat punctele de sprijin și pozițiile de artilerie inamice din sectoarele așezărilor muncitorești nr. 4, 5, 7 și Sineavino.

La ora 11 și 15 minute, trupele din primul eșalon al Armatei 2 de izbire au trecut la ofensivă. Marile unități de la flancul drept al Armatei 9 din cadrul frontului nostru au trecut și ele la atac. Încet, dar cu îndîrjire, diviziile de infanterie au pătruns în apărarea inamicului. Pînă spre seară, am reușit să ina-

[1] Este vorba de luptele din iarna anului 1941-1942 cînd trupele sovietice nu reușiseră să rupă blocada orașului-erou.

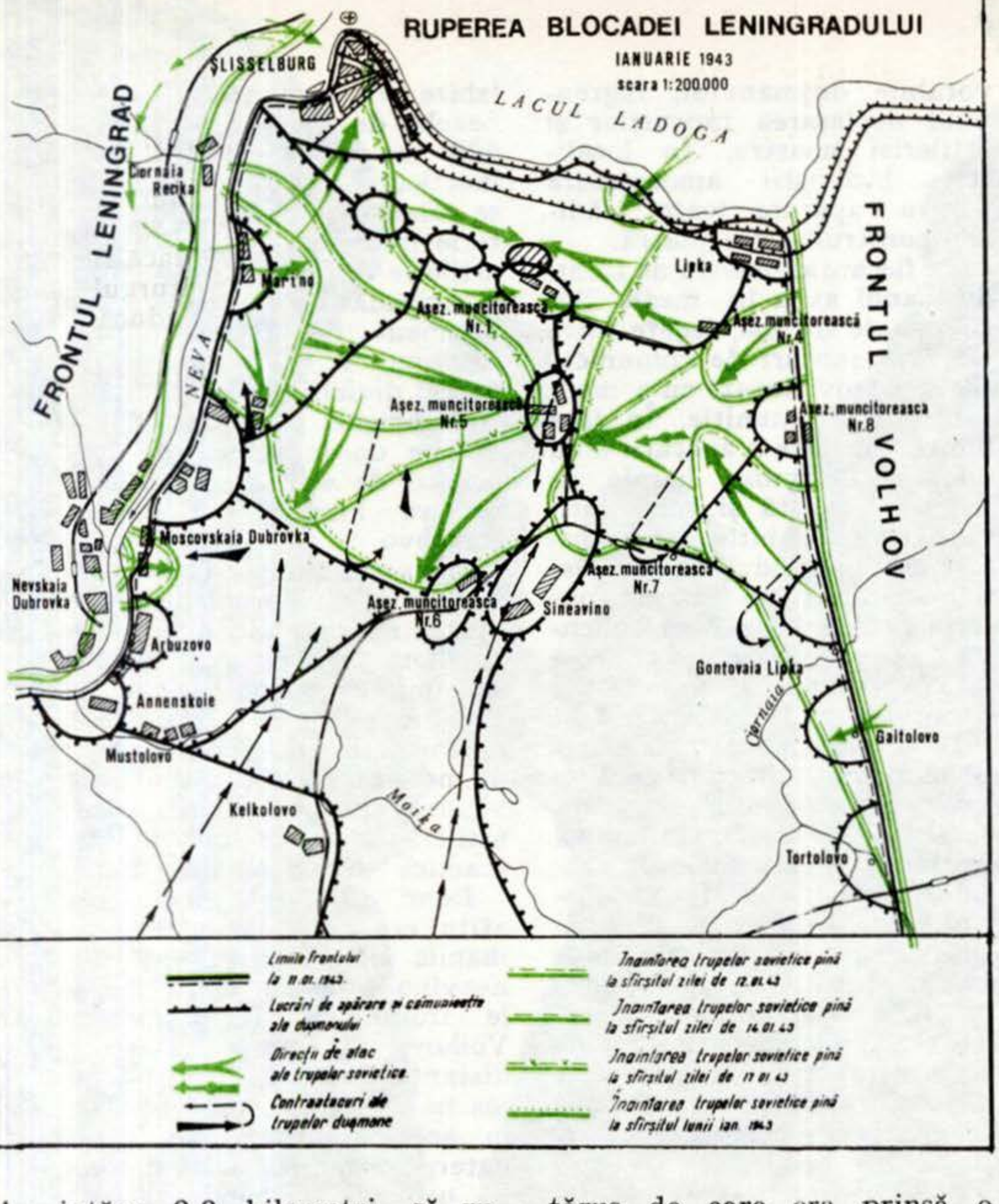

intăm 2-3 kilometri, să rupem prima poziţie a inamicului la nord şi la sud de aşezarea muncitorească nr. 8 şi să cucerim pădurea Kruglaia.

În noaptea de 12/13 ianuarie, trupele s-au consolidat pe aliniamentele atinse, iar dimineaţa au reluat ofensiva. Generalul Romanovski a introdus în luptă două divizii de infanterie şi o brigadă de tancuri din eşalonul doi. La rîndul său, inamicul a adus în sectorul pătrunderii unităţile Diviziei 96 infanterie şi a început să opună o rezistenţă şi mai puternică.

Am plecat însoţit de adjutantul meu, la divizia generalului Cernîşev ca să mă edific asupra situaţiei. Ne însoţea un ofiţer de legătură care ne conducea cu multă siguranţă, orientîndu-se după nişte indicii cunoscute numai lui. În scurt timp, am ajuns la marginea pădurii Kruglaia. De acolo, poteca ducea mai departe peste cîmpul brăzdat de proiectile.

Deodată, am zărit, înălţîndu-se deasupra zăpezii, un ţăruş de care era prinsă o scîndurică. Luminînd-o cu lanterna, în faţa ochilor mi-a apărut inscripţia: **„Achtung! Minen!“** („Atenţie! Mine!“). Am simţit că mă trec fiorii: poteca ne ducea prin mijlocul unui cîmp de mine! Dar ofiţerul de legătură, văzîndu-şi liniştit de drum, îmi spuse cu un aer cît se poate de calm:

— Nu vă faceţi griji, tovarăşe general. Iarna, minele acestea nu explodează: au îngheţat în pămînt.

Şi s-a dovedit că avea dreptate: toţi trei am străbătut nevătămaţi cîmpul de mine.

În bordeiul generalului Cernîşev, încropit din bucăţi de turbă îngheţată, privind harta, mi-am dat seama că punctul de observare al diviziei se afla prea departe de dispozitivele de luptă ale regimentelor.

— Ai o legătură stabilă cu unităţile?, l-am întrebat pe Cernîşev?

— Nu chiar cu toate, mi-a răspuns şovăitor generalul. Cu regimentul care a ajuns dincolo de rambleul căii ferate nu reuşesc nicicum să iau legătura.

— Şi ce intenţionezi să faci?

— Să trimit imediat într-acolo un ofiţer de legătură.

— Dar celelalte regimente?

— Se consolidează, mi-a spus nu prea sigur Cernîşev.

— Daţi-mi doi pistolari şi am să mă duc personal la regimentul cu care n-aveţi legătură.

Generalul a încercat să mă convingă că problema va fi rezolvată de urgenţă, dar eu n-am mai stat să aştept.

Drumul pînă la regiment s-a dovedit destul de lung. Cînd am ajuns însă la rambleu, m-a surprins că în linia întîi nu se auzeau nici un fel de împuşcături. Apropiindu-mă, am văzut pîlpîind în apropiere cîteva focuri de tabără. M-am îndreptat spre cel mai apropiat. În jurul focului şedeau cîţiva soldaţi.

— Cine sînteţi şi ce faceţi aici?

— Ne încălzim, tovarăşe general.

— Din ce unitate faceţi parte?

Erau chiar din regimentul pe care-l căutam.

— Cine-i în dreapta voastră?

— Batalionul 3, tot de la noi.

— Dar în stînga?

— Compania a doua.

— Ale cui sînt focurile din faţă?

— Acolo se încălzesc nemţii. Cred c-au îngheţat mai rău ca noi. Că noi, oricum, sîntem mai obişnuiţi cu gerul.

Soldaţii prinseră să rîdă, dar mie nu-mi ardea de rîs. Îmi dădeam seama că, odată cu căderea nopţii, acţiunile de luptă încetaseră. Ca atare, inamicul căpăta posibilitatea să aducă forţe proaspete şi să intensifice rezistenţa.

Înapoindu-mă la punctul de observare al diviziei am fost nevoit să-i fac aspre observaţii generalului Cernîşev pentru proasta organizare a legăturii cu unităţile sale şi pentru lipsă de operativitate. În aceeaşi noapte, am mai trecut pe la alte două divizii şi am cerut comandanţilor să continue imediat acţiunile ofensive.

La 14 ianuarie, luptele au fost reluate cu și mai multă vigoare, continuînd intens și în următoarele trei zile. Fîșia de teren care despărțea trupele celor două fronturi devenea tot mai îngustă.

Și iată că a sosit ziua de 18 ianuarie: trupele au executat ultimul salt, hotărîtor. La orele 12.00, subunități din Divizia 136 infanterie și din Brigada 61 tancuri, ambele aparținînd frontului Leningrad, după ce au respins cu succes un contraatac, au pătruns vijelios — pe urmele inamicului aflat în retragere — în așezarea muncitorească nr. 5 și au făcut joncțiunea cu unități din Divizia 18 infanterie a Armatei 2 de izbire.

Blocada a fost ruptă! Era o victorie importantă, care trebuia însă consolidată. Hitleriștii nu vroiau să se împace cu înfrîngerea și era de presupus că vor încerca să refacă cercul blocadei. În consecință, comandamentul frontului Volhov a luat măsurile impuse de situație. În noaptea de 19 spre 20 ianuarie a fost executat un puternic ciocan de foc asupra trupelor inamice în curs de concentrare în raionul înălțimilor de la Sineavino. Afară de aceasta, am întărit flancul stîng al frontului nostru cu trei divizii. Pentru a preciza pe teren misiunile acestor divizii am plecat, împreună cu comandanții lor, în sectorul pădurii Kruglaia.

Nu departe de lizieră, inamicul a observat mașinile noastre și a deschis focul cu aruncătoarele. Din cauza zgomotului motoarelor, nici unul dintre noi n-a auzit fîșîitul proiectilelor, așa că, fără să ne dăm seama, ele au explodat la cîțiva pași de noi. Cîteva schije au lovit motorul autovehiculului meu.

Am sărit imediat cu toții din mașină, iar șoferul Aleksandrov s-a apucat să examineze motorul. Între timp, aruncătoarele au continuat să tragă. M-am trîntit la pămînt în stînga mașinii, iar Aleksandrov în dreapta, în timp ce colonelul Moskovski aplecîndu-se a pornit în fugă înapoi.

Rănit pentru a treia oară

Au răbufnit cîteva explozii. Ceva m-a izbit zdravăn în coapsa dreaptă. Așa cum se întîmplă întotdeauna cînd ești rănit, la început n-am simțit durerea dar, cînd am încercat să mă ridic, era cît pe ce să-mi pierd cunoștința.

— Aleksandrov, mai ești în viață?, l-am strigat pe șofer.

— Sînt rănit, tovarășe general. Nu pot să mă ridic.

Așa am zăcut amîndoi pe zăpadă pînă ce a sosit mașina din urma noastră, în care se aflau adjutantul meu și doi ofițeri din direcția operației. După ce ne-au pansat în grabă, ne-au dus la punctul de comandă al diviziei colonelului Verjbițki.

Acolo, un medic mi-a aplicat un pansament nou, după care o mașină sanitară m-a transportat la spitalul din satul Gorko, unde chirurg-șef era celebrul profesor de chirurgie A.A. Vișnevski.

Mă cunoșteam bine cu acesta; aș putea spune că eram chiar prieteni. Vișnevski mi-a examinat rana, mormăind incontinuu:

— Așa, așa... Aici doare? Mă așteptam eu la asta. Și aici doare? Foarte bine... Am să fac operația chiar astăzi.

În căsuța în care zăceam în așteptarea operației au venit generalul de armată K.A. Mereț kov și generalul-locotenent L.Z. Mehlis[1].

— Nu-ți face griji, Ivan Ivanovici, mi-a spus Mereț kov. Totul o să fie în ordine. Ne alarmaserăm pentru că ni s-a spus că te-au rănit la cap.

Nu prea am avut timp să stăm de vorbă: au venit sanitarii și m-au transportat în sala de operații.

— Hai să ne apucăm de treabă, a zis Vișnevski, aruncîndu-mi o privire încurajatoare, în timp ce o soră îi dădea un halat sterilizat.

— Ai să mă tai? am întrebat eu.

— Bineînțeles. Ce, ți-e frică?

— Nu mi-e frică, numai că am înghețat de tot. Aș vrea un coniac. N-o să-mi facă rău?

— Nu, declară chirurgul și ceru imediat să mi se aducă un coniac.

Începu operația. Întrucît refuzasem categoric să mă las narcotizat, chirurgul lucra cu anestezie locală. Cu toate acestea, senzațiile mele erau, delicat vorbind, destul de neplăcute. În cele din urmă, mi-am dat seama că nu mai pot răbda.

— Mai dă-mi un coniac, Aleksandr Aleksandrovici, că mă doare rău...

— Ce, te arde?, mormăi chirurgul, continuînd să-și vadă de treabă. Asta nu-i nimic, o să te doară și mai rău. Va trebui să rabzi. Acușica scot schija și-ți curăț rana... Coniac însă nu mai ai voie să bei.

— Atunci, dă-mi măcar o țigară.

Probabil că în timpul operației nu-i voie nici să fumezi; totuși, Vișnevski mi-a permis să aprind o țigară.

N-am izbutit să trag decît vreo două fumuri și m-a apucat amețeala, dar și durerea parcă s-a mai potolit.

În cele din urmă, operația s-a terminat și chiar a doua zi m-am simțit mai bine. Vișnevski m-a vizitat de cîteva ori, mi-a schimbat pansamentul și a insistat să mă evacueze la un spital din interior, dar am refuzat rămînînd la Gorko.

Au început zile monotone și plicticoase: n-aveam voie nici măcar să citesc. În aceste zile, am avut însă și o mare bucurie. Generalul de armată K.A. Mereț kov și generalul-locotenent L.Z. Mehlis mi-au înmînat, în numele Prezidului Sovietului Suprem al U.R.S.S., o înaltă decorație: Ordinul „Kutuzov", clasa I.

Mă bucurau și veștile de pe front. Trupele fronturilor de Sud-Vest, de Sud, Don, din Caucazul de Nord, Voronej, Kalinin obținuseră importante succese.

Operația făcută de profesorul A.A. Vișnevski s-a dovedit foarte reușită astfel că, deși rana fusese gravă, după

[1] Lev Zaharovici Mehlis (1889-1953), militant comunist, deputat, ministru. În timpul celui de-al doilea război mondial a fost membru în consiliile militare ale unor armate și fronturi. În perioada la care se referă autorul, Mehlis era membru în Consiliul militar al frontului Volhov — **n.t.**

o lună m-am restabilit în asemenea măsură încît în a doua jumătate a lui februarie eram în stare să mă mișc, sprijinindu-mă în cîrje.

Între timp, am primit numeroase telefoane de la Marele stat major: tovarășii se interesau de sănătatea mea. Mai tîrziu am fost întrebat dacă n-aș putea să preiau comanda unei grupări de pe frontul de nord-vest, lîngă Demeansk. Perspectiva de a contribui la zdrobirea celor 15 divizii inamice aflate acolo era foarte ademenitoare, dar am fost nevoit să răspund cu amărăciune:

— Pot să comand, dar deocamdată numai stînd culcat.

Ce necaz îmi era că rana mă obliga să stau cu brațele încrucișate într-o perioadă atît de fierbinte!

Pe deasupra, dispăruse și ofițerul meu pentru însărcinări speciale, maiorul Ciukanov. De cîte ori întrebam de el, adjutantul Rojkov îmi dădea răspunsuri evazive: că s-a îmbolnăvit, că a fost evacuat în spatele frontului, dar nu putea să precizeze de ce anume suferă.

Mă alarmasem de-a binelea: maiorul Ciukanov era un ofițer plin de inițiativă, inteligent și tare n-aș fi vrut să mă despart de el. Curînd însă a ieșit la iveală adevărata cauză a dispariției lui: din însărcinarea Consiliului militar al frontului plecase după soția mea.

Am aflat despre asta în ziua cînd Elena Vladimirovna a venit la spital. Văzînd-o intrînd în camera mea, m-am ridicat încet în întîmpinarea ei, sprijinindu-mă în cîrje.

— Iar la picior, a întrebat ea abia șoptit.

Într-adevăr, în viața mea am fost rănit de trei ori și de fiecare dată la piciorul drept. Prima dată, în 1920, pe frontul de Vest. A doua oară — la 20 august 1939 la Halhîn-Gol, în luptele cu militariștii japonezi. Și acum — din nou.

La începutul lunii martie am trecut la îndeplinirea îndatoririlor mele de serviciu, deși încă mai umblam sprijinindu-mă într-un baston. În acele zile, a venit la noi, în calitate de reprezentant al Marelui Cartier General, mareșalul Uniunii Sovietice S.K. Timoșenko. Mă aflam la Armata 54, cînd mi-a telefonat comandantul frontului și mi-a dat ordin să-i prezint mareșalului fișia de apărare a armatei.

S.K. Timoșenko a studiat extrem de detaliat terenul din fața limitei dinainte a apărării noastre. O săptămînă întreagă am umblat cu el pe la regimentele din primul eșalon. Mareșalul voia să vadă totul cu ochii lui.

Într-un rînd, hitleriștii au observat mașinile noastre oprite la liziera unei păduri și au început să tragă cu artileria. Atunci i-am propus mareșalului să coborîm într-un adăpost, pentru că proiectilele explodau destul de aproape.

— Ce să căutăm în adăpost?!, făcu el nemulțumit. De-acolo nu vezi nici pe dracu. Rămînem aici, la lizieră.

Și mareșalul a continuat să observe imperturbabil prin binoclu limita dinainte a apărării inamicului.

A trecut o lună. Pe noua cale ferată, construită la sud de Lacul Ladoga, în fișia de pămînt recucerită din mîinile dușmanului, treceau spre Leningrad mereu, unul după altul, trenuri cu tehnică de luptă și muniție pentru trupe, materii prime pentru industrie și alimente pentru populație.

Forțele apărătorilor Leningradului creșteau în ritm rapid. În oraș se organiza producție de armament. Se creau condiții pentru zdrobirea definitivă a dușmanului din fața bastionului de pe Neva.

În românește de
Paul VERBIȚKI

1877: CALENDAR BUCUREȘTEAN

(Urmare din p. 22)

15/27 APRILIE:

Românul își anunță cititorii: „Acum că începe resbelul regulăm publicarea ziarului în modul următor: de la 12 la 2 ore vom publica un supliment cu știrile sosite pînă la 11 ore. Seara la 5 ore vom publica întregul număr care va conține toate știrile"; ziarele publică oferte de cai pentru armată; printre donatori figurează: G. Vernescu (fost ministru), Enache Văcărescu, locotenent Simionescu. Grigore Stancu (birjar), Paulina Crețulescu, Nachman Focșaner (negustor), Ioniță Stănescu (birjar), Jahan Flah.

16/28 APRILIE:

la ora 9 seara se deschide ședința Camerei deputaților, care ține pînă la 3 dimineața; sînt prezenți 108 deputați, iar tribunele și galeriile sînt pline; deputatul Gh. Mîrzescu citește raportul și proiectul de lege pentru ratificarea Convenției cu Rusia din 4/16 aprilie; documentul este susținut de M. Kogălniceanu care declară că „în fața ruperii Tratatului de la Paris [din 1856] este mai bine a avea această convenție [...] Europa, în ziua păcii, va vedea că această țară a făcut tot ce a putut pentru a-și conserva existența ei"; premierul român I.C. Brătianu își asumă răspunderea semnării convenției care este votată cu 69 bile albe contra 25 bile negre; domnitorul Carol primește la ora 15, în audiență particulară, pe prințul N. Dolgoruki, care îi remite o scrisoare din partea țarului; conform unui raport al consulului Franței, aghiotantul imperial a avut și misiunea de a explica neînțelegerea survenită din cauza intrării neanunțate oficial a trupelor țariste în România; baronul Stuart fusese însărcinat să facă această comunicare, dar curierul rus ce aducea instrucțiunile respective a întîrziat.

Pagini din istoria renașterii

VENEȚIA
de la botez
la înmormîntare

P. G. MOLMENTI

Impresionat de starea înfloritoare a Veneției, unde se stabilise în anul 1362, Francesco Petrarca a dimensionat astfel aria de expansiune a negustătorilor venețieni: „În vreme ce corăbiile lor răzbeau pînă la Don, pe drumurile de uscat, ei ajungeau pînă la Gange, în India, în Caucaz, în China și pe țărmurile mărilor de răsărit". Imensele bogății jefuite din Constantinopol de către cruciați (1204)[1] au sporit la proporții uriașe tezaurul republicii și vistieriile

[1] Cruciada a patra (1202-1204) a fost deviată de către venețieni de la țelul ei (cucerirea Egiptului) și reorientată spre Constantinopol, unde cruciații au întemeiat Imp latin (1204-1261). Vezi și **Magazin istoric**, nr. 3/1971.

marilor familii patriciene. Veneția a devenit o metropolă de importanță internațională, posesoare a unui adevărat „imperiu" colonial, în Europa și Orientul Mijlociu. Prin trecătorile Alpilor, orașul-republică făcea legătura între Orient pe de o parte, și Germania, Boemia, Polonia și Ungaria, pe de alta.

Dar prin descoperirea noii rute maritime spre India, și mai ales prin descoperirea Americii, căile comerciale uzuale ale Mediteranei s-au deplasat spre țărmurile Oceanului Atlantic, fenomen pe care Marx avea să-l numească revoluția pieții mondiale. Italia — beneficiara unui comerț de tranzit care făcuse din ea, în zorii Renașterii, o țară bogată — a pășit pe calea unei lungi ere de involuție economică.

În configurația statelor italiene s-au distins însă — înfloritoare încă, perpetuînd vechea lor splendoare materială și intelectuală — cele două republici maritime: Veneția și Florența, orașul artei Renașterii. În ciuda deplasării marilor artere comerciale și a cuceririi Orientului de către otomani, republica venetă, întotdeauna interesată de raporturile ei comerciale cu Orientul, a izbutit să-și mențină multă vreme importanța în concertul comerțului internațional. Situația ei de metropolă a permis nu numai claselor posedante, dar și celor producătoare — măcar în mică măsură — să participe la beneficiile pe care le aducea exploatarea „coloniilor". De aici — prezența unei relative bunăstări oarecum generale. Cu toate semnele evidente de criză, ce au apărut odată cu fărîmițarea „imperiului" colonial, oligarhia s-a străduit să mențină această bunăstare, dînd orașului o alură triumfală, cultivînd pompa ceremoniilor și a serbărilor. De altfel, mentalitatea și gusturile venețienilor au fost marcate de politica republicii dirijată spre dominarea Orientului. Înclinarea către fast și culoare, către bogăția imaginilor plastice, preluată de la bizantini și alimentată apoi de Orient, a constituit o trăsătură perpetuă a artei și arhitecturii venețiene. Tradițiile romanilor și ale vechii populații a veneților și-au exercitat și ele autoritatea.

În lumea patricienilor venețieni, ceremoniile, care reprezintă — cum frumos a spus-o André Maurois — armătura civilizațiilor, au devenit și ele convenționale. Strălucirea lor servea drept camuflaj pentru lipsa sentimentelor curate dintre cei doi tineri căsătoriți. Însuși ceremonialul funerariilor era o manifestare a orgoliului de castă, nu un semn de doliu. El slujea mai curînd la glorificarea celor vii decît la cinstirea celor morți. Unicul păstrător al tradițiilor firești, descărcate de convenție, rămînea poporul.

În prefața lucrării sale Viața de zi cu zi la Veneția de la origini pînă la căderea republicii, apărută la Veneția între anii 1895 și 1897, reputatul istoric italian Pompeo Gherardo Molmenti (1852-1928), autor a numeroase opere istorice despre Veneția sa natală, ne mărturisește: „Am încercat să degajez istoria de legendă, coborînd la surse și sprijinind povestirea pe autoritatea irecuzabilă a documentelor. Pentru a schița tabloul vremii, am vrut să evoc sărbătorile obștii și cele ale familiei, operațiile comerciale, progresele morale și materiale, evoluția modei și a obiceiurilor, cinstirea dată artelor și literelor. Intenția mea a fost de a readuce la viață puternicul și îndrăznețul oraș medieval, petrecăreț și magnific în secolul XVI, corupt și lipsit de scrupule în vremurile ce au urmat".

Prezentăm în paginile ce urmează un capitol din lucrarea istoricului italian. Titlul și subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

F. DOLGHIN

În prima parte a sec. XVI se constată că și la nunți dispare simplitatea obiceiurilor primitive. Zestrea modestă din evul mediu, repartizată de obicei între logodnici, se ridica la sfîrșitul sec. XV, la 15 000 țechini [monedă veche de aur arabă și italiană — **n.r.**]. Această cheltuială, uriașă pentru epoca aceea, dăuna nu numai patrimoniilor particulare, ci și industriei, comerțului și navigației; tinerii găseau că e mai comod să se îmbogățească însurîndu-se, decît dedicîndu-se unei profesii. Un decret al Senatului din 9 iunie 1535 constata că „tineretul nu se mai îndeletnicește nici cu comerțul, la oraș, nici cu navigația, nici cu vreo altă meserie lăudabilă, ci își pune toată nădejdea într-o zestre exagerată". Au fost elaborate cîteva legi restrictive; printre altele, în 1505, s-a decretat ca „nici un gentilom sau burghez să nu ofere ca zestre mai mult de 3 000 ducați, sumă care includea, între altele, rochiile, darurile și trusoul; această sumă nu putea fi depășită... sub nici un pretext". Printr-un alt decret al Senatului din 1551 contractele de căsătorie trebuiau supuse aprobării dogelui, consilierilor săi și cenzorilor. Legile, respectate la început și-au pierdut însă încet-încet, din eficacitate. Crescînd din nou, dotele s-au ridicat la 40 000 și 60 000 ducați.

Fast și convenție

Orice aristocrat era obligat să-și notifice căsătoria în timp de o lună de la data cînd avusese loc, aducînd ca martori două rude ale lui și două ale logodnicei. Fiii unui aristocrat și ai unei burgheze erau considerați incapabili să facă parte din Marele Consiliu[1], dacă părinții lor nu prezentaseră spre examinare contractul de căsătorie la „Avogaria"[2]. Dovezile erau apoi supuse unui consiliu, numit **Collegetto,** alcătuit din Seniorie și din cei trei avogadori. Nobilul care se căsătorea cu o sclavă, o servitoare, o femeie de la țară, sau orice altă persoană „de jos", era, el și fiii lui, decăzut din privilegiul nobleței devenind simplu burghez.

Începînd din sec. XV, cheltuielile făcute pentru trusouri au devenit enorme. Fiecare doamnă, în afară de zestrea în bani numerar și în imobile, aducea cel puțin o duzină de rochii de catifea, brocart sau saten, țesături din fir de aur și argint, blănuri de preț, rufărie, cufere, covoare, oglinzi, bijuterii, obiecte de aur etc.

Celebrarea căsătoriilor aristocraților se făcea cu mare fast. Cu două zile înainte de nuntă, logodnicii primeau vizita rudelor. Fata ieșea dintr-o cameră, condusă de un bătrîn care-i dădea brațul și care se numea **ballerino** sau dansator. Ajunsă în fața rudelor, ea făcea un pas și jumătate, apoi o mică săritură și, înclinîndu-se grațios, se întorcea în camera sa. După împlinirea acestei ceremonii, logodnica se suia într-o gondolă și, urmată de un număr mare de bărci, se ducea să viziteze mănăstirile de călugărițe, unde, de obicei, avea rude. În alcătuirea cortegiului se ținea seama de cele mai mici detalii. Dacă, de pildă, gondolierii logodnicei nu purtau ciorapi de mătase stacojie, spectatorii îi apostrofau cu strigăte și fluierături de protest. La ferestre și la poarta Palatului dogilor fluturau steaguri mari și covoare; se lansau artificii. Pălăriile și livrelele servitorilor erau garnisite cu galoane de aur, medalii, eghileți de aur și argint. Peste 300 persoane însoțeau pe miri la biserică, unde trompeții și flautiștii cîntau chiar în timpul ceremoniei. La banchet, la care luau parte 60 sau 70 doamne, se serveau, în farfurii de aur și de argint, mîncăruri fine și dulciuri. La anumite căsătorii, fiecare martor — numărul lor ajungînd pînă la 40, făcea daruri de peste 200 ducați. A doua zi după logodnă, cavalerii de onoare ofereau tinerei perechi turte și ouă, iar logodnicei, în mod special, un coș, o testea de ace din argint și un degetar cizelat.

Catifele, zibeline și pietre prețioase

Fastul ceremoniilor, al balurilor și banchetelor îi umplea de admirație pe străini. Foarte impresionat trebuie să fi fost Tan Gavardino, ambasadorul sultanului Egiptului, atunci cînd, împreună cu zece însoțitori, pătrunse în Palatul Nani, unde 50 aristocrate, îmbrăcate în brocarturi de aur, fuseseră invitate la nunta unei fete din familia Nani cu un tînăr din familia Badoer. În 1507, în Piața San Polo, pe o estradă improvizată, compania **Eternilor** dădu, cu ocazia căsătoriei lui Luca da Lezze cu fiica lui Giambattista Contarini, o mare serbare care se prelungi pînă la patru dimineața. A fost prezentată o scenetă, al cărei subiect era cucerirea lînei de aur de către Iason. În timpul banchetului, s-au adus 4 000 ducați, o parte din zestrea miresei.

În anul 1519, la masa servită cu ocazia nunții din casa Grimani, s-au numărat 350 invitați, printre care nepotul ducelui de Saxa. În 1524, a fost celebrată căsătoria Viennei, nepoata dogelui Gritti, cu Paolo Contarini **dagli scrigni** („casă de bani"). Îmbrăcat în catifea de culoarea vișinei putrede și înconjurat de membrii Senioriei, dogele l-a primit în palat pe soț împreună cu toată familia lui. A doua zi, sala Pregadi-se deschise pentru un bal, încheiat cu o masă ca în povești. În ziua nunții, o suită de doamne împodobite cu coliere de aur, cu perle și bijuterii, au însoțit la biserica San Marco pe mireasă, îmbrăcată în catifea trandafirie și pe mire, în haină neagră. În fruntea cortegiului doamnelor mergeau servitorii cu torțe, trompeții, căpitanii și

---

[1] Organul de conducere al Republicii Veneția, care emitea legi.

[2] Instituția avogadorilor = cei trei magistrați care îndeplineau funcțiile unui minister public și aveau drept de **veto** suspensiv asupra actelor guvernului. În sec. XIV, autoritatea lor a fost diminuată de Consiliul celor Zece.

ofițerii. Biserica, ca și piața, era înțesată de lume. Slujba solemnă odată sfîrșită, doamnele au defilat de-a lungul Procuraturii, apoi au intrat în Palatul dogelui. Acolo a fost oferit un dineu, la care fuseseră invitate și șase femei din popor. După banchet, cînd sosi timpul să se retragă, mireasa s-a aruncat la picioarele dogelui, plîngînd. Apoi, în acordurile muzicii și în bubuitul salvelor de tun, o gondolă aurită, împodobită de sus pînă jos cu covoare și tapiserii, a parcurs Canal Grande pînă la domiciliul soțului, Palatul Contarini. Acolo, în încăperile luminate de o mie de sfeșnice, a început dansul. Printre darurile pe care martorii le-au oferit miresei, a fost și un coș de argint în care se afla o zibelină îmbălsămată, care avea un lanț de aur în jurul gîtului.

Nu numai marii aristocrați, dar și în familiile secretarilor — nobilime de rangul al doilea — căsătoriile se celebrau cu mare fast. În acest sens Morelli[1] ne furnizează cîteva detalii după un manuscris inedit care cuprinde memoriile familiei Freschi, aparținînd Ordinului secretarilor. Autorul manuscrisului povestește că, în 1497, cu ocazia căsătoriei fiului lor, David, soții Freschi și-au pus îmbrăcămintea roșie a marilor aristocrați cu etola de catifea neagră. Mireasa purta o rochie din mătase albă, cu trenă lungă, pe cap o panglică împodobită cu perle, iar pe frunte — un colier strălucitor de pietre prețioase. Manuscrisul mai vorbește despre muzicanții care precedau cortegiul, despre darurile dogelui, despre petreceri, cîntece, serbări, festinuri. În 1504, Samaritana Freschi s-a căsătorit cu un burghez din Veneția; aceleași ceremonii, aceleași banchete, aceleași dansuri și concerte.

Acest fast orbitor, aceste ceremonii atît de numeroase și atît de repetate, sufocau sentimentele intime, comunicările calme și dulci ale inimii. Căsătoria era un soi de serbare publică; adesea negociată de o a treia persoană, era publicată ca un edict în curtea Palatului dogilor.

Această lipsă de afecțiune în căsătorie, tratată ca o chestiune de conveniență sau de amor-propriu, a fost primul germene de destrămare a familiei și de decădere care au urmat. În memoriile vremii, se vorbește doar de serbările, de turnirurile, de balurile, de podoabele prilejuite de nunți; dragostea, virtutea și frumusețea fetei intrau abia în al doilea rînd.

Poporul păstrează obiceiuri străvechi

Și poporul celebra căsătoriile cu mari petreceri. El lăsa însă inimii libertatea alegerii. La serbările populare, denumite în dialect **Sagre,** fetele se lăsau curtate de băieți; mai tîrziu, aceștia începeau să dea tîrcoale pe la ferestrele lor și să le trimită bilețele de dragoste. Cînd un tînăr muncitor de la Arsenal, aspru și viguros, făcea curte unei fete, el găsea totuși timp să se parfumeze și își punea haine de catifea. Dacă își dădea seama că nu displace fetei, solicita părinților acesteia îngăduința de a-i face curte. După un anumit timp, cele două familii se adunau la o masă, unde se făcea cererea oficială în căsătorie. Urma logodna unde viitorul soț oferea partenerei un inel de aur, în semn de afecțiune. Apoi se schimbau daruri: de Paști logodnicul dădea fetei o turtă, de Crăciun — prăjitură cu migdale, de ziua morților — dulciuri denumite **fave,** de Sfîntul Martin — un boboc de trandafir. Fata, la rîndul ei, oferea eșarfe de mătase, agrafe, batiste brodate etc. Din prejudecată, anumite daruri nu erau îngăduite: piepteni, considerați obiecte de vrăjitorie, cărți și imagini ale sfinților, care provocau neplăceri, foarfeci — simbolul gurilor rele etc. Logodnicul alegea printre ai săi „martorul verighetei", care trebuia să trimită logodnicei o cutie de bomboane, un buchet de flori artificiale, un obiect din aur, șase sticle de vin de Malaga și de Cipru și șase de lichior de trandafiri pentru masa de nuntă. În afară de aceasta, era obligat să dea bacșiș paracliserului și patru lumînări bisericii unde se celebra căsătoria, care avea loc, întotdeauna, duminica. Fata, în rochie de mireasă, se ducea în camera tatălui ei, se așeza în genunchi și-i cerea, plîngînd, binecuvîntarea; apoi, însoțită de părinți, se îndrepta spre biserică și, ceremonia odată terminată, se întorcea acasă unde se serveau răcoritoare. Spre seară avea loc masa, după care mireasa cu martorul deschideau balul.

În familiile aristocrate, nașterile și botezurile erau și ele prilej de ceremonii deopotrivă cu căsătoriile. În 1537, pentru a preîntîmpina cheltuieli excesive, Senatul a interzis femeilor, atît din nobilime cît și din burghezie, sub sancțiunea unei amenzi de 30 ducați, să primească vizite în timpul lehuziei. Erau exceptați părinții și rudele apropiate. Cu zece ducati erau amendate moașele dacă nu notificau, în interval de

---

[1] Jacopo Morelli, director al Bibliotecii de la San Marco, a introdus la Veneția obiceiul de a se publica cu ocazia căsătoriilor, documente vechi.

trei zile, numele și domiciliul soțului. Pentru a fi sigur că legea va fi respectată, notarul dădea ordin anumitor funcționari să viziteze casele; ei aveau dreptul să intre în camere și, mai ales, în cea în care se afla lehuza. Nobilii și burghezii care s-ar fi opus ar fi fost pasibili de o amendă de 100 ducați; oamenii din popor riscau chiar pedeapsa cu închisoarea, surghiunul și galerele. Dar înainte de stabilirea acestor prevederi, primite dealtfel cu răceală, luxul putuse să dea frîu liber tuturor fanteziilor. Camera lehuzei, unde erau primite doamnele, rude și prietene, era împodobită cu mare fast, cu tablouri și sculpturi, obiecte din aur și din argint. Cămășile tinerei mame erau confecționate numai din mătase, marginile cearceafurilor țesute cu argint și mătase.

În secolele anterioare, copiii nu primeau botezul — care pe atunci se mai făcea prin scufundare în apă — decît multă vreme după naștere, uneori chiar după cîțiva ani. Mai tîrziu, nou-născuții, acoperiți de bijuterii, erau duși la botez pe baldachine bogat împodobite. Numărul nașilor ajungea uneori la 150. Apoi, tatăl, însoțit de martori, se prezenta în fața avogadorilor și declara, sub prestare de jurămînt, ziua de naștere și numele copilului. Un decret emis în august 1506 obliga și pe toți preoții din Veneția, sub pedeapsa proscrierii pe viață, să declare într-un răstimp de trei zile copiii nobili pe care i-au botezat. Nașterile și numele erau apoi înscrise într-o carte de aur.

Impresionante cortegii funebre

În ce privește funeraliile din perioada la care ne referim, nu se putea închipui ceva mai măreț. La început, decesul fusese însoțit de ceremonii severe; înainte de a muri, omul era miruit, după care era întins la pămînt pe un strat de cenușă. Trupul era înfășurat într-un giulgiu și acoperit cu o stofă de lînă; mătasea și alte țesături prețioase erau rezervate doar acelora care, în timpul vieții, îndepliniseră funcții publice. Dar, treptat, ceremonia funeraliilor s-a schimbat. Nobilul decedat era transportat la biserica unde se afla mormîntul familiei. În fruntea cortegiului mortuar mergeau purtătorii de drapel ai confreriilor, apoi preoții cu etole de diferite culori, în funcție de congregația căreia îi aparțineau. Urmau — cu stindardele în frunte, în mijlocul unui număr nesfîrșit de torțe — membrii confreriei din care făcuse parte defunctul, apoi căpitanii de navă și marinarii, doi cîte doi, cu o lumînare în mînă, după care veneau călugării numiți **gesuati**. În mijloc, la lumina numeroaselor lumînări, purtat de opt persoane, înainta sicriul cu corpul defunctului îmbrăcat în haine țesute cu aur. În spatele cortegiului mergeau alți **gesuati**, apoi servitorii în livrea de doliu; urmau călugării **pinzocchere** (un soi de pustnici), în spatele cărora se înșirau alți membri ai confreriilor, îmbrăcați în diferite culori, cu bastoane și torțe. În sfîrșit, o ceată de copii și mulțimea. Cortegiul străbătea de obicei Piața San Marco și Rialto.

Pînă în sec. XIII, morții erau îngropați sub porticul bisericilor; mai apoi, stăpînirea a autorizat pe cei mari să-și înhumeze rudele chiar în biserici. Rudele defunctului, al cărui trup era coborît în mormînt, scoteau strigăte îndurerate, smulgîndu-și părul, așa cum se mai vede și acum în Orient. În veacurile care au urmat, rudele își îmbrăcau palatele în draperii negre. A doua zi după înmormîntare, ieșeau în haine lungi de doliu și se prezentau la Palatul ducal și la Rialto pentru a primi condoleanțele dogelui și ale prietenilor.

La moartea dogelui, a soției lui, a procuratorilor și a Marelui cancelar, ceremonia era și mai fastuoasă. Trupul dogelui decedat înveșmîntat în haine cît mai bogate, era expus pe un catafalc în sala Piovego, unde rămînea trei zile păzit de doi nobili îmbrăcați în roșu și de către canonicii de la San Marco. Splendide funeralii i-au fost făcute, de pildă, dogelui Loredano. S-au tras clopotele bisericilor din întregul oraș, prăvăliile au fost închise, iar moartea prințului a fost anunțată pe tot teritoriul republicii. 22 nobili, îmbrăcați în haine de stofă stacojie, au făcut de gardă la catafalc. Confreriile au precedat sicriul cu 119 steaguri de luptă, cortegiul fiind urmat de magistrați, aristocrați, marinari, personalul din casa dogelui etc.

Republica aducea mari onoruri funebre miniștrilor și potentaților străini. În 1497, murind ambasadorul lui Ludovic Maurul[1], Senioria a ordonat ca a doua zi dimineața „să se bată clopotele la San Marco" și a decretat în colegiu „să fie cinstit la înmormîntare". Iar pompa desfășurată la înmormîntare a depășit cu mult tot ce se văzuse pînă atunci.

Traducere de
Ilca MELINESCU

---

[1] Ludovic, duce de Milano, supranumit Ludovic Maurul (1452-1508).

MEMORIA INDEPENDENȚEI

Seria a IV-a de întrebări

1. Revoluția viitoare — scria Nicolae Bălcescu în **Mersul revoluției în istoria românilor** — „nu se va mărgini a cere libertatea din lăuntru, care e peste putință a dobîndi fără libertatea din afară, libertatea de supt dominarea străină, ci va cere unitatea și libertatea națională". Marele revoluționar punea, astfel, în evidență legătura indestructibilă dintre independență și unitatea națională.

Ce deviză urma să aibă viitoarea revoluție?

(1973)

2. Despre Radu cel Mare, un contemporan al său — suveranul unui mare imperiu al vremii — spunea: „A cîrmuit țara Românilor spre deosebita mulțumire a supușilor [...] A fost bun, direpț, înțelept", subliniind, în acest fel, calitățile diplomatice și modul demn în care a știut să cîrmuiască destinele țării.

Cui aparține aprecierea?

(1968)

3. „Primul document important" — cum l-a caracterizat poetul albanez Asdren — în cadrul căruia s-au luat principalele hotărîri privind proclamarea independenței albaneze și formarea întîiului guvern național a fost semnat în capitala României. Este o dovadă elocventă a sprijinului pe care poporul nostru l-a acordat luptei de eliberare a altor popoare.

Cînd s-a semnat acest document?

(1972)

4. Deși a activat în grele condiții de ilegalitate și, din 1940, sub teroarea instaurată de dictatura militaro-fascistă, Partidul Comunist Român s-a situat permanent în fruntea luptei poporului nostru pentru pace, libertate, independență. Într-un important document elaborat la 6 septembrie 1941, partidul chema poporul la „luptă pentru încetarea războiului, pentru alungarea de pe pămîntul României a ocupanților fasciști germani, pentru răsturnarea guvernului de dictatură militaro-fascistă".

Ce titlu poartă documentul?

(1974)

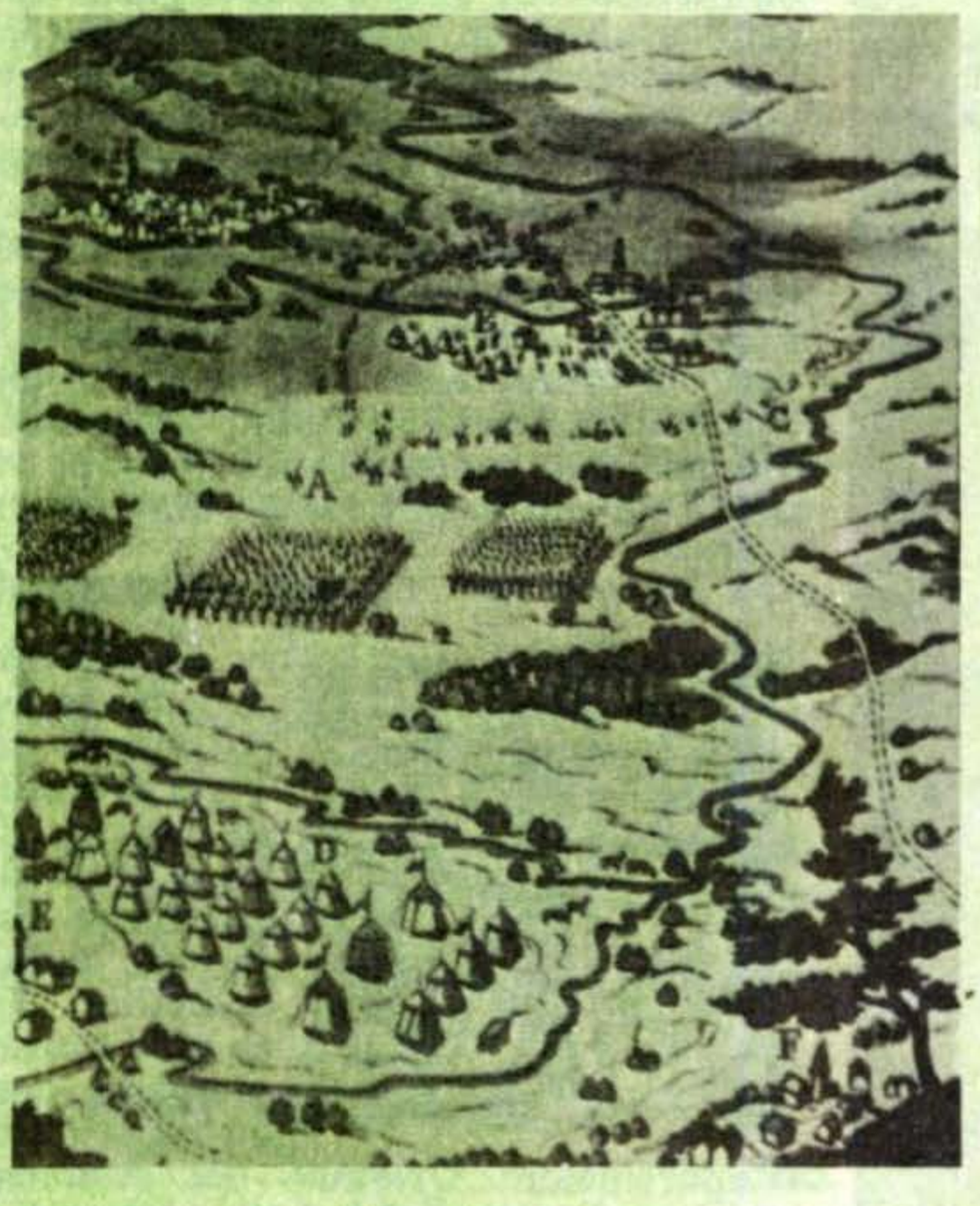

5. Imaginea de mai sus reprezintă reconstituirea unei strălucite bătălii purtată de oștile unui viteaz voievod român pentru apărarea libertății și independenței țării sale.

Unde s-a dat bătălia?

(1974)

6. Operă a pictorului Mișu Popp, acest tablou alegoric, simbolizează lupta pentru libertate și unitate națională.

Ce nume a dat artistul operei sale?

(1968)

7. În 1860, un mare cărturar transilvănean a adresat domnitorului Al. I. Cuza un memorandum în care sublinia necesitatea unirii Transilvaniei cu România.

Numele lui.

(1974)

8. „Autonomia română și libertatea română — scria, la 11 august 1864 unul dintre titanii literaturii franceze — fac parte esențială din civilizația Europei".

Indicați numele poetului.

(1971)

9. Permanentele legături dintre provinciile românești s-au caracterizat și prin încercări repetate de realizare a unui front comun antiotoman. Unul dintre promotorii acestei alianțe, principele Transilvaniei Gheorghe Rakoczy I, a trimis sol la curtea lui Vasile Lupu pe un înflăcărat luptător pentru cauza independenței, care avea să devină și el principe al Transilvaniei.

Cine era solul?

(1977)

10. Deschiderea primului Parlament al României a marcat legiferarea a două acte politice fundamentale în istoria noastră. În fața adunărilor reunite ale Moldovei și Țării Românești, Alexandru Ioan Cuza a proclamat „unirea definitivă a principatelor".

Ce se hotăra în cel de-al doilea act adoptat atunci?

(1977)

11. Conștiința unității de neam a românilor este relevată și de un important document prin care autorul ei, Tudor Vladimirescu, arăta: „ca unii ce sîntem de un neam, de o lege [...] fiind la un gînd și într-un glas cu Moldova, să putem cîștiga deopotrivă dreptățile acestor prințipaturi, ajutorîndu-ne unii pe alții".

Ce dată poartă documentul?

(1971)

12. Dezvăluind țelul scrierii sale, unul din marii noștri cronicari scria că a dorit „să scoț lumii la vedere felul neamului, din ce izvor și semințe sînt lăcuitorii țării noastre, Moldovei și Țării Muntenești și românii din părțile ungurești [...] că toți un neam și odată descălecați sînt".

Numele cronicarului.

(1972)

13. Referindu-se la „programul partidei naționale" un diplomat străin, comisar în Țara Românească, spunea că acest program „este expresia unei necesități" și continua: „azi pot conchide spunînd că Unirea a devenit simbolul regenerării naționale".

Cui aparțin aceste afirmații?

(1977)

14. Urmașii (direcți) cărora Ienăchiță Văcărescu le-a lăsat drept moștenire „Creșterea limbii românești / Și-a patriei cinstire" s-au distins nu numai ca talentați poeți și oameni de cultură, ci și ca viteji apărători ai independenței țării. Doi dintre ei au participat la războiul pentru independența absolută a României, distingîndu-se prin fapte de eroism.

Numele lor.

(1975)

15. „Nu văd nevoia de a impune o limbă oficială a țării. Căci noi avem deja o limbă a țării. Nu este nici limba germană, nici cea maghiară, ci este limba română [...] Cînd se discută despre un grai comun al țării, noi credem că prin acesta nu poate fi vorba de altul, decît cel român". Aceste cuvinte au fost scrise în 1842 de un mare umanist transilvănean, reprezentant de seamă al sașilor în timpul revoluției de la 1848.

La cine ne referim?

(1972)

16. Într-o scrisoare din 1856, adresată împăratului Napoleon III, un cunoscut om politic, membru al Guvernului provizoriu și al Locotenenței domnești din 1848, scria: „acest popor românesc din Principatele Dunărene [...] care a avut forța și înțelepciunea de a trata, cu armele în mîini, cu Baiazid I și Mahomed II și de a le inspira respectarea independenței și suveranității sale [...] va căpăta locul la care aspiră printre națiunile civilizate ale Europei", țința sa fiind „crearea unui stat cu totul independent și suveran".

Numiți autorul scrisorii.

(1975)

17. Luptînd pentru dobîndirea și apărarea independenței sale, poporul român a sprijinit permanent lupta de eliberare a celorlalte popoare din Balcani. Iată de ce, în 1875, fruntașii revoluționari bulgari refugiați aici au putut constitui pe meleagurile românești o organizație care să pregătească lupta pentru neatîrnarea Bulgariei.

Sub ce nume era cunoscută organizația?

(1976)

18. Pionier al aviației mondiale, personalitate a vieții științifice românești, Traian Vuia s-a numărat printre membrii activi ai unei organizații române din Franța care în cel de-al doilea război mondial a luat parte efectivă la lupta împotriva naziștilor.

Cum se numea organizația?

(1972)

19. „Pentru mine bătălia de la Războieni are mai mare interes decît lupta de la Termopile, și izbînzile de la Rahova și Călugăreni îmi par mai strălucite decît acele de la Marathon și Salamina pentru că sînt cîștigate de către români". Aceste cuvinte de profundă semnificație patriotică au fost rostite de Mihail Kogălniceanu.

Cu ce prilej?

(1974)

20. Subliniind însemnătatea deosebită a războiului de independență, diplomatul român Dimitrie Brătianu scria că acesta „ne-a dat nouă ocaziunea de-a deveni noi înșine". În continuare, autorul sublinia caracterul **absolut** al independenței dobîndite în 1877-1878.

Ce formulă a utilizat pentru a exprima această idee?

(1977)

NEAMURI ȘI TRIBURI TRACICE

(Urmare din p. 33)

ne informează că „de la Istru înainte se află vestitul Fluviu Tyras și o insulă întinsă locuită de tyrageți"

Tyrageții locuiau, deci, în sec. I. î.e.n.-II e.n. pe cursul inferior al Nistrului (Tyras), prezentîndu-se ca o populație distinctă și de sarmați și bastarni. Săpăturile arheologice efectuate în părțile de sud-est ale Cîmpiei Bugeacului, în necropolele tumulare de la Sabalat și Katargi, care au scos la iveală ceramică locală carpică, sprijină și ele originea getică a acestei populații. Bizuindu-se pe descoperirile arheologice dintre Prut și Nistru, ca și pe analiza izvoarelor scrise și pe unele toponime, arheologii sovietici V.P. Petrov și G. B. Fedorov ajung la concluzia că tyrageții au reprezentat populația autohtonă din regiunea Nistrului, de la mijlocul mileniului I î.e.n. și pînă în primele secole ale e.n

Cotensii

Trib menționat de Ptolemeu în rîndul principalelor neamuri geto-dacice. Geograful grec îl dispune, ca și pe cel al buridavensilor[1], la sud de ratacensi[2], caucoensi[3], și biefi[4]. Dealtfel, Vasile Pârvan îi și numește „enigmaticii cotensi" și îi localizează în estul Daciei, respectiv în sudul Moldovei. Cercetările arheologice din această parte a Daciei pledează pentru includerea cotensilor printre neamurile de origine geto-dacică.

Constantin PREDA

[1–4] Vezi **Magazin istoric**, nr. 3 și, respectiv, 9, 12 și 4/1976.

MISIUNEA „DOCTORULUI" KERSTEN

JOSEPH KESSEL
membru al Academiei Franceze

În ultimele luni ale anului 1944, sub loviturile din ce în ce mai puternice ale armatelor coaliției antihitleriste, situația Germaniei fasciste se înrăutățea de la o zi la alta. În aceste împrejurări, „doctorul" Kersten[1], care se afla în contact cu reprezentanții guvernului suedez — decis să contribuie la ajutorarea deținuților din lagărele naziste — a început să acționeze tot mai insistent, pe această linie, pe lîngă Himmler. După cum se va vedea din paginile care urmează, Reichsführerul — care urmărea să-și cruțe victimele doar în măsura în care spera să-și asigure clemența Aliaților — a tergiversat luni de-a rîndul tratativele, netrecînd la măsuri concrete decît atunci cînd s-a convins definitiv de inevitabila prăbușire a Germaniei hitleriste.

Publicăm în continuare un ultim fragment condensat din lucrarea Mîini miraculoase **a academicianului Joseph Kessel, în care autorul relatează aceste episoade.**

Emisarul pleacă la Berlin

Avionul pentru Stockholm pe care-l luă Kersten era atît de aglomerat încît soția, cei trei băieți și bătrîna lor bonă trebuiră să călătorească cu un alt avion, peste 24 ore. Clipa cînd își întîmpină familia pe aeroportul din Stockholm fu una din cele mai fericite din viața sa. De acum înainte, orice s-ar fi întîmplat cu Germania și cu el însuși, Irmgard și copiii erau în siguranță.

În perioada care urmă, în timp ce soția aranja micul lor apartament cu puținele mobile și obiecte pe care le putuse expedia cu vaporul, din Germania, Kersten îl văzu aproape zilnic pe Gunther, ministrul Afacerilor Externe al Suediei.

Discutînd despre situația militară a Germaniei, care, în toamna anului 1944, se înrăutățea zi de zi, cei doi apreciară că, în aceste condiții, pericolele care îi amenințau pe deținuții din lagărele hitleriste deveneau tot mai mari. Timpul zorea.

Ministrul suedez se arăta mult mai decis să acționeze decît în cursul ultimelor vizite ale lui Kersten la Stockholm. Opinia publică suedeză, spunea el, n-ar mai putea suporta multă vreme ororile naziștilor față de deținuți, în special față de cei proveniți din Danemarca și Norvegia. De aceea, trebuia întreprins ceva, cît mai repede cu putință. În această ordine de idei, Gunther îi împărtăși lui Kersten planul său, cu rugămintea de a-l transmite lui Himmler. Soluția ideală ar fi fost ca hitleriștii să-i elibereze pe toți deținuții scandinavi. În acest caz, Suedia se obliga să finanțeze transportul și cazarea lor, sub controlul Crucii Roșii Internaționale. Guvernul suedez se angaja să procedeze la fel cu toți ceilalți deținuți, a căror eliberare urma s-o obțină Kersten. În cazul în care Reichsführerul ar fi respins această propunere, Gunther sugera ca autoritățile germane să-i reunească pe toți acești deținuți într-un singur lagăr special, plasat sub protecția Crucii Roșii. Într-adevăr, bombardamentele aliate, devenind tot mai frec-

[1] Vezi Magazin istoric, nr. 12/1976 și 1, 2, 3/1977.

vente, deseori ameninţau lagărele situate în jurul oraşelor şi mii de deţinuţi riscau să moară.

Kersten îi transmitea lui Himmler, telefonic, propunerile ministrului suedez. Legătura cu fruntaşul nazist era foarte lesne de obţinut, datorită unui privilegiu acordat „doctorului" de către Himmler[1] şi interzis tuturor miniştrilor celui de-al III-lea Reich, în afară de Ribbentrop. La rîndul său, Gunther dăduse ordin ca toate comunicările telefonice ale lui Kersten cu Germania să aibă prioritate pe reţeaua suedeză.

„Doctorul" îşi instalase în apartament un telefon cu derivaţie. Şi pentru ca nimic să nu se piardă, aceste convorbiri erau ascultate, de fiecare dată, pe celălalt receptor de către o persoană oficială: uneori un suedez, alteori un reprezentant al Finlandei, dar cel mai des de baronul Van Nagel, reprezentantul la Stockholm al guvernului olandez, care se afla în exil la Londra.

Atunci cînd Kersten, în urma convorbirilor cu Himmler, socoti că poate garanta pentru una din soluţiile prevăzute, guvernul suedez acordă puteri depline ministrului de Externe, pentru a-şi pune planul în aplicare.

Consiliul de Miniştri se întrunise în cea de-a treia săptămînă a lunii noiembrie 1944. Comunicîndu-i hotărîrea guvernului său, Gunther îl întrebă pe Kersten:

— Cînd pleci?

— Pot lua avionul imediat, răspunse „doctorul". Dar pentru ca influenţa mea să fie decisivă, prefer să aştept ca Himmler să aibă nevoie de tratamentul meu. După timpul care s-a scurs, cred că acest moment nu va întîrzia.

Într-adevăr, la 25 noiembrie, telefonul din apartamentul lui Kersten sună. Reichsführerul, foarte suferind, îi solicita ajutorul.

„Doctorul" îl preveni numaidecît pe Gunther şi, chiar în aceeaşi zi, se întîlni cu el.

[1] După cum se ştie, Himmler încerca pe această cale să cîştige simpatia aliaţilor, pentru a scăpa de pedeapsa meritată, ba chiar — aşa cum îşi închipuia el — să conducă guvernul care avea să preia cîrma Germaniei, după semnarea armistiţiului — **n.r. Magazin istoric.**

Executarea unui diversionist german din comando-ul SS, ai cărui membri erau deghizaţi în uniforme americane

Ministrul rezumă încă o dată misiunea pe care i-o încredinţa: să obţină eliberarea deţinuţilor scandinavi sau măcar strîngerea lor într-un lagăr special, la adăpost de bombardamente.

În ultima clipă, Gunther îl mai rugă ceva. Guvernul olandez solicitase Suediei să-i mijlocească trimiterea de alimente pentru populaţia de pe teritoriul Olandei, care nu fusese încă eliberat de aliaţi. Aceşti locuitori, reprezentînd jumătate din populaţia ţării, mureau pur şi simplu de foame. În porturile suedeze, cîteva cargouri încărcate cu alimente, stăteau gata să ridice ancora. Cum hitleriştii interziseseră debarcarea acestei încărcături salvatoare, Gunther îl rugă pe Kersten să obţină aprobarea lui Himmler.

A doua zi, lăsîndu-şi soţia şi băieţii la Stockholm, „doctorul" luă avionul spre Berlin.

O discuţie furtunoasă

Ajuns în Germania, Kersten se opri pentru cîteva ceasuri la Hartzwalde. Afară de Elisabeth Lube, găsi acolo pe o doamnă Imfeld, cu care mai discutase, la 13 august 1944, despre posibilitatea ca Himmler să încuviinţeze plecarea în Elveţia a 20 000 evrei deţinuţi în lagărele naziste. Ea îi spuse lui Kersten:

— Himmler n-a făcut nimic. În schimb, o serie de ofiţeri SS cutreieră Elveţia şi făgăduiesc eliberarea evreilor în schimbul unor mari sume de bani.

În ziua următoare, Kersten sosea la noul cartier general pe care Himmler şi-l înfiinţase în regiunea Pădurea Neagră. Reichsführerul era deprimat din cauza bolii, dar surescitat de pregătirile contraofensivei pe care mareşalul von Rundstedt urma s-o lanseze în Ardeni[2] împotriva trupelor aliate. După ce „doctorul" îi alină durerile, Himmler izbucni triumfător:

— Toate planurile lui Hitler, cel mai mare geniu al tuturor timpurilor, se vor confirma. Führerul a precizat chiar şi ziua cînd vom obţine victoria. La 26 ianuarie viitor, vom reveni pe coasta Atlanticului, iar soldaţii americani şi englezi vor fi zvîrliţi în mare. Atunci vom avea destule divizii disponibile să-i zdrobim pe ruşi. Ai să vezi în curînd, cînd vor intra în funcţie noile noastre arme secrete.

— În acest caz, spuse Kersten, vă este şi mai uşor să fiţi generos. Un mare conducător devine şi mai mărinimos atunci cînd armata lui triumfă.

El începu să-i expună cu lux de amănunte planul lui Gunther, pe care, în principiu, i-l comunicase telefonic, iar Himmler în linii mari îl aprobase. Aşa stînd lucrurile, Kersten se aştepta la un acord

[2] La 16 decembrie 1944, Wehrmachtul a lansat o violentă contraofensivă împotriva trupelor aliate în sectorul de front Ardeni, acţiune soldată cu înfrîngerea germanilor — **n.t.** Vezi **Magazin istoric,** nr. 5/1972.

rapid și complet[1]. Dar, spre marea sa uimire, întîmpină din partea lui Himmler o rezistență neînduplecată. Reichsführerul refuza să îndeplinească tot ceea ce, în principiu, convenise să întreprindă în favoarea deținuților norvegieni și danezi. Perspectiva succeselor militare ale lui von Rundstedt îi dădea lui Himmler un sentiment amețitor de trufie. Deznădejdea pe care o resimțise pînă de curînd fusese acum uitată și Himmler socotea din nou că viitorul aparținea naziștilor. Cu cît se îndoise mai mult de idolul său, Hitler, cu atît se prosterna acum mai mult în fața lui. Pentru Reichsführer nu exista decît un singur mijloc de a-și răscumpăra greșeala[2]: cruzimea cea mai neomenoasă.

— Ceasul slăbiciunilor a trecut, răspundea Himmler tuturor argumentelor, tuturor rugăminților lui Kersten, care nu reuși să-l convingă, nici să-l facă să șovăie.

Între timp, „doctorul" primi o veste care îl zdruncină: află din sursă sigură că Venzel fusese spînzurat. Karl Venzel, vechiul și dragul său prieten: Himmler își dăduse cuvîntul, chiar în ajunul plecării „doctorului" la Stockholm, că-l va lăsa să scape teafăr și nevătămat. Fără să mai stea pe gînduri, fără să se anunțe, fără să-l prevină pe Brandt, „doctorul" dădu fuga la Himmler, pe cît de repede îi permitea corpolența sa. Deschise brusc ușa și răsări în fața Reichsführerului — masiv, congestionat la față, cu pumnii strînși și-i strigă:

— Ați ordonat să-l spînzure pe Venzel! Așa vă țineți cuvîntul?

Kersten se opri, înecîndu-se de enervare. Pentru prima dată, în atitudinea sa față de Himmler nu mai era nici un ascunziș, nici un calcul. Se lăsase în voia sentimentelor și aceasta îl impresionă pe Himmler mai mult decît cea mai iscusită stratagemă.

Răspunse cu o voce plîngăreață:

— Crede-mă, te rog, nu puteam face nimic. Hitler personal a ordonat arestarea și spînzurarea lui Venzel. Ce puteam face... Dacă ar fi fost omenește posibil, i-aș fi cruțat viața. Dar, îți jur, era peste puterile mele.

Kersten îi întoarse brusc spatele. Văicărelile Reichsführerului îl înfuriau și, mai mult, era în stare să facă un gest ireparabil.

— Nu, nu pleca!, strigă Himmler.

„Doctorul" își recapătă speranța

Kersten trînti ușa în urma lui. Pe cînd părăsea vagonul-salon îl întîlni pe Brandt, care îi confirmă adevărul spuselor lui Himmler.

— Nu uita, spuse Brandt, că Venzel făcea parte din complotul împotriva lui Hitler sau cel puțin așa a crezut Führerul. În această situație, Himmler nu mai avea nici o putere.

Kersten tăcea.

— Haide, doctore, continuă Brandt, știi doar cum merg lucrurile la noi ca să-ți dai seama de situație.

— Da, înțeleg... confirmă Kersten.

Furia i se potolise. Nu mai resimțea decît o mare tristețe. Încet-încet, își recăpătă speranța. Kersten își reaminti de obrazul descompus al lui Himmler, cînd îl auzise reproșîndu-i că-și călcase cuvîntul. Trebuia să profite imediat de această situație.

Se înapoie deci la Himmler și-i spuse pe un ton foarte calm:

— Dovediți-mi imediat că v-ați călcat cuvîntul fără voia dumneavoastră. În problemele în care decideți singur, țineți-vă promisiunile făcute atunci cînd am vorbit la telefon de la Stockholm.

— Tot ce vrei, tot ce dorești, jur! exclamă Himmler[3].

Astfel, în acea zi de 8 decembrie 1944, Kersten obținu de la Reichsführer angajamentul formal de a strînge laolaltă pe toți deținuții scandinavi în același lagăr; pentru transportul lor, în Germania urmau să fie trimise 150 autobuze suedeze.

De asemenea, Himmler consimți să pună în libertate cîteva mii de femei (olandeze, franceze, belgiene și poloneze), închise în lagărul de la Ravensbruck imediat ce Suedia va fi gata să le primească. În sfîrșit, promise să elibereze imediat 50 studenți norvegieni și 50 polițiști danezi deținuți în lagărele de concentrare.

Dar Kersten nu se mulțumi numai cu atît. Continuînd să profite de starea de spirit a Reichsführerului, spuse:

— Ar mai fi ceva. V-am mai rugat să permiteți intrarea alimentelor aduse de navele suedeze pe teritoriul ocupat din Olanda.

— Mai bine îi văd crăpînd de foame pe olandezii rămași în puterea noastră, bombăni Himmler. Întîlnind însă privirea lui Kersten, adăugă grăbit: dar pentru că dumneata ești pe jumătate olandez, sînt de acord și cu această doleanță.

Văzînd că Himmler cedează presiunilor sale, doctorul încercă să obțină noi concesii. Îi povesti Reichsführerului despre tîrguielile infame pe care le practicau ofițerii SS.

— Dați-mi-i pe cei 20 000 evrei pe care vrea să-i adăpostească Elveția, spuse în concluzie Kersten.

— Nici să nu te gîndești! îi reteză vorba Himmler speriat. Dacă ar afla de acest lucru, Hitler m-ar spînzura imediat.

— Hitler nu va ști nimic, replică „doctorul". Cu prerogativele dv. măsura va rămîne secretă. De astă dată (și Kersten își ațintì privirea asupra lui Himmler) nu mai e vorba de Venzel.

---

[1] Evident, Kersten făcea dovadă de o mare naivitate, atunci cînd conta pe făgăduiala lui Himmler. Acesta nu era dispus să-și cruțe victimele decît în măsura în care îi puteau servi drept monedă de schimb. Or, falsa perspectivă a unui nou triumf nazist îi creia convingerea că „actul de pocăință" devenise inutil — **n.r.M.I.**

[2] E vorba de greșeala comisă atunci cînd acceptase măsurile propuse de Kersten — **n.r.M.I.**

[3] Încercînd să explice această nouă schimbare de atitudine, comentatorii memoriilor lui Kersten au emis diverse ipoteze. Se crede îndeobște că Reichsführerul mințea în continuare pentru a-l păstra lîngă el pe cel care îi alunga durerile. Abia după ce contraofensiva lui von Rundstedt a capotat lamentabil — deci atunci cînd iar i se punea problema să-și salveze pielea — Himmler a trecut la măsuri concrete, așa cum se va vedea în paginile ce urmează — **n.r. M.I.**

— Bine, bine, îngăimă Himmler. Dar tot ce-ţi pot acorda sînt 2 000 evrei. Nu-mi cere mai mult!

Apoi, ducînd mîinile la pîntece, zise cu un aer nefericit:

— Mi-e foarte rău!

Kersten îi dădu îngrijirile necesare.

„Doctorul" nu rămase decît scurt timp în Pădurea Neagră. După vreo săptămînă, îl preveni pe Himmler că intenţiona să se întoarcă în Suedia la 22 decembrie, pretextînd că-i făgăduise soţiei să petreacă sărbătorile Crăciunului în familie. De fapt, voia să-l vadă cît mai repede pe Gunther, pentru a transforma promisiunile lui Himmler în măsuri concrete. Kersten ştia că mai erau necesare negocieri lungi şi delicate şi că fiecare zi care trecea putea să-l facă pe Reichsführer să-şi schimbe brusc atitudinea.

„Doctorul" se duse să-şi facă bagajele la Hartzwalde. Aici primi o scrisoare pe care o citi de două ori, atît de neverosimilă i se părea. Drept „zălog al unei prietenii mai calde ca oricînd", Reichsführerul acorda libertatea celor trei suedezi condamnaţi la moarte pentru spionaj, dar cu pedeapsa comutată în detenţiune pe viaţă.

„Dragă domnule Kersten, iată darul meu de Crăciun, scria Himmler. Ia-i pe aceşti oameni în avionul dumitale"[1].

La 22 decembrie 1944, Kersten zbura spre Stockholm cu un „cadou" cum puţini au primit vreodată.

Salvaţi din „trenurile morţii"

Ajuns la Stockholm, fără să mai treacă pe la apartamentul său, Kersten se duse la Gunther şi-i relată tot ce se întîmplase între timp. Himmler, declară el, informa guvernul suedez că putea să intre în legătură cu Gestapoul spre a-i aduna pe deţinuţii scandinavi într-un singur lagăr, avînd permisiunea de a le asigura transportul. Reichsführerul dăduse deja ordin serviciilor sale să acorde tot concursul reprezentanţiilor Suediei în îndeplinirea acestei misiuni. Ştirea îl satisfăcu pe Gunther.

După Anul nou, Gunther îi spuse doctorului:

— Guvernul suedez a hotărît să adune autobuzele necesare pentru transportul deţinuţilor şi să le trimită în Germania.

Kersten telefonă această ştire Reichsführerului şi obţinu fără greutate acordul său. Himmler îi comunică şi locul de regrupare a deţinuţilor scandinavi: lagărul de la Neuengamme. Dar trebui să mai treacă o lună de negocieri, pînă la concretizarea unei acţiuni oficiale[2]. De-abia la 5 februarie 1945, Gunther fu în măsură să-l anunţe pe Kersten:

— Sarcina organizării coloanei autobuzelor a fost încredinţată contelui Bernadotte[3]. Dar înainte de a întreprinde ceva, contele trebuie să se ducă la Berlin, pentru a discuta amănuntele tehnice ale operaţiei. Cel mai potrivit ar fi să le stabilească chiar cu Reichsführerul. Vrei să-l anunţi pe Himmler de sosirea lui Bernadotte?

Kersten sună la cartierul general din Pădurea Neagră, dar Himmler nu era acolo şi „doctorul" vorbi cu Brandt. Acesta îi făgădui să transmită vestea şefului său şi să sprijine cererea. În aceeaşi seară, Brandt îi telefonă lui Kersten:

— Himmler e gata să-l primească pe Bernadotte şi te roagă să-l asiguri că va respecta toate acordurile pe care le-a discutat cu dumneata.

La 19 februarie, Bernadotte luă avionul spre Berlin. Vicepreşedintele Crucii Roşii discută vreme de două ore cu Reichsführerul.

În cursul lunii februarie, petrecută de Kersten la Stockholm în negocieri, 2 700 evrei, deţinuţi pînă atunci în lagărul de tranzit din Terezin, fuseseră triaţi pentru a fi trimişi într-un lagăr al morţii, unde îi aşteptau camerele de gazare. Două trenuri încărcate cu aceşti deţinuţi erau trase pe o linie de garaj, pe punctul de a porni.

Şeful convoiului îl înştiinţă pe Himmler şi ceru ordinul de plecare.

— Spui că-i vorba de 2 700?, îl întrebă Himmler pe Brandt.

Încreţi uşor din sprîncene. Cifra îi amintea ceva. Deodată exclamă:

— I-am făgăduit lui Kersten să eliberez două-trei mii de evrei, pe care elveţienii sînt gata să-i primească. Dă ordin ca trenurile să pornească nu spre est, ci spre frontiera elveţiană. Înştiinţează imediat autorităţile elveţiene, Gestapoul, căile ferate, grănicerii.

Clătină din cap şi adăugă încîntat:

— 2 700, nu-i aşa? S-a nimerit tocmai bine. Nici prea mulţi, nici prea puţini.

Peste un ceas, cele două trenuri se puneau în mişcare. Locomotivele trăgeau după ele şirul lung de vagoane, în care zăceau claie peste grămadă deţinuţii palizi, murdari, îngheţaţi, bolnavi, cu spaima în suflet. Străbătură toată Germania. Mamele nu mai aveau nici puterea de a-şi plînge copiii. Dar, deodată, trenurile îşi încetiniră mersul şi apoi se opriră. Vagoanele se deschiseseră. Şi iată-i pe SS-işti, acolo, în faţa lor. O întreagă companie. Dar de ce nu tăbărau asupra victimelor, care abia se mai ţineau pe picioare? De ce nu le mînau cu lovituri de pat de puşcă spre camerele de gazare? Ce însemna asta?

Cei 2 700 oameni — bărbaţi, femei, copii — adevărate spectre în zdrenţe, fură poftiţi să coboare din vagoane. Apoi defilară prin faţa SS-iştilor, trecură frontiera şi, în locul călăilor la care se aşteptau, găsiră infirmierele Crucii Roşii, care îi întîmpinară cu zîmbete şi urări de bun venit.

În româneşte de
Paul B. MARIAN

---

[1] La 22 decembrie 1944 devenise limpede că „bătălia Ardenilor" evolua în favoarea Aliaţilor — **n.r. M.I.**

[2] O nouă dovadă despre ezitările lui Himmler, care nu a perfectat acordul decît atunci cînd s-a convins definitiv că Hitler nu mai avea nici o şansă — **n.r. M.I.**

[3] Bernadotte Af Wisborg (1895-1948), nepot al lui Gustav V al Suediei, vicepreşedinte al Crucii Roşii suedeze. Începînd din februarie 1945, el a angajat negocieri cu Himmler pentru a obţine o ameliorare a soartei deportaţilor originari din Norvegia şi Danemarca.

ARMAND CĂLINESCU

ÎNSEMNĂRI POLITICE (I)

În ierarhia izvoarelor istorice, memoriile ocupă un loc secundar. Chiar spre amurgul vieții fiind, cînd multe pasiuni și patimi s-au stins, memorialiștii dau totuși, conștient sau inconștient, o viziune subiectivă asupra evenimentelor și oamenilor. Preocupați de sentința pe care areopagul posterității o va pronunța asupra vieții și operei lor, ei simt nevoia să folosească acest ultim prilej pentru a-și pleda cauza, pentru a se explica și justifica, retrăindu-și mintal trecutul cu ochii ațintiți spre generațiile viitorului. Vechile interese de clasă, mentalități, sentimente și resentimente răbufnesc în filele manuscriselor; prietenii și adversități reînvie de sub colbul timpului, odată cu o întreagă lume, deși aceasta nu mai este adeseori decît o lume a umbrelor.

S-ar putea spune că memorialiștii dimensionează, de regulă, faptele și personajele cu alte unități de măsură și după alte criterii decît istoricii. Primii sînt martori și părtași, ultimii sînt — sau ar trebui să fie — numai judecători. De aici și dozele invers proporționale de obiectiv și subiectiv care marchează diferența dintre scrierile memorialistice și operele istorice, obiectivul și subiectivul rămînînd însă prezente și în unele, și în altele.

Cu toate acestea, memoriile sînt indispensabile cercetării istorice. Completate și confruntate cu alte izvoare, ele întregesc în mod fericit imaginea epocilor trecute, dau viață personalităților, dezvăluie mobiluri și sensuri tăinuite, neconsemnate în documentele arhivistice. Nu întîmplător, memoriile pătrund și cuceresc mai ușor marele public decît unele tratate științifice, savante dar aride, care fac din istorie un superb monument funerar de care, simțindu-i de departe răceala, puțini se încumetă să se apropie.

Inițiind o muncă sistematică de valorificare a scrierilor unor memorialiști remarcabili, revista Magazin istoric a continuat de fapt tradiții mai vechi, care creaseră cîndva un bun renume memorialisticii istorice românești. Fragmentele publicate pînă în prezent din manuscrisele lui Alecu Constantinescu — militant de frunte al mișcării noastre muncitorești și revoluționare, N.D.Cocea, Constantin Kirițescu, Duiliu Zamfirescu, Take Ionescu, Simona Lahovary, I.G.Duca, C. Xeni ș.a. — figuri reprezentative ale vieții politice și culturale românești, Constantin Argetoianu, politician veros, dar memorialist talentat, s-au bucurat de interes din partea publicului larg și a cercurilor de specialiști.

Începînd cu acest număr, cititorii vor avea prilejul să cunoască o serie de fragmente din Însemnările inedite ale lui Armand Călinescu.

Figura autorului este cunoscută marelui public grație unor articole biografice scrise îndeosebi în ultimii ani. S-a născut în orașul Pitești, la 22 mai 1893, într-o familie de moșieri. Licențiat în Filozofie, doctor în Drept și în Științe economice — titluri decernate de Universitățile din București și Paris — Armand Călinescu a avut o pregătire multilaterală, care a reprezentat nu numai o rampă solidă de lansare în viața politică, ci și un suport permanent pentru ascensiunea lui treptată spre cele mai înalte demnități în stat: subsecretar de Stat la Interne (1931-1933), ministru de Interne (1938), vicepreședinte și apoi președinte al Consiliului de Miniștri (1939), cu prezențe vremelnice la conducerea departamentelor Educației și Apărării Naționale.

Pînă la sfîrșitul anului 1937, Armand Călinescu și-a desfășurat activitatea politică în rîndurile Partidului Național-Țărănesc, ocupînd în această grupare eterogenă poziții de centru. El a fost un adept al sistemului democrației parlamentare în cadrele statornicite după primul război mondial. Apărarea ordinii burgheze a constituit obiectivul central al carierei sale politice.

Situîndu-se pe pozițiile burgheziei și moșierimii, Armand Călinescu a urmărit cu adîncă neliniște amplificarea frămîntărilor so-

ciale, a mișcărilor revoluționare, a luptelor politice și economice ale maselor conduse de Partidul Comunist Român, în care a văzut principala forță care săpa la temeliile societății burgheze. Nu o dată, în Parlament și în guvern, el a revenit insistent asupra „primejdiei comuniste", uitînd de convingerile sale parlamentar-democratice și propunînd, susținînd sau justificînd măsuri represive. De pildă, răspunzînd unei interpelări privind reprimarea unei demonstrații muncitorești, Armand Călinescu spunea, în ședința Camerei din 4 februarie 1931: „...Manifestațiunile de stradă atunci cînd pot degenera în dezordini și mai ales cînd sînt pornite sub instigația notorie a unor agenți comuniști, asemenea manifestațiuni noi nu le putem tolera"[1].

Portretul unei personalități atît de complexe ca Armand Călinescu nu poate fi realizat folosindu-se o singură culoare. Nici încercînd să se stabilească, în procente, două culori, fie ele alb și negru. Pentru cine urmărește cu obiectivitate evoluția lui Armand Călinescu este evidentă tendința lui continuă spre depășirea politicii de partid, spre identificarea cu interesele generale ale statului român și, în ultimii ani ai vieții, cu interesele de acceptie națională. A fost, după cum sublinia T. Teodorescu-Branișteîntr-o excelentă evocare (Argeș, anul III, nr. 6, iunie 1968), un om politic și nu un politician. „În istoria politicii românești dintre cele două războaie mondiale — scria George Călinescu în 1939, imediat după atentatul legionar căruia i-a căzut victimă președintele Consiliului de Miniștri — Armand Călinescu nu e un simplu ucis, ci o figură neștearsă"[2].

Lectura Însemnărilor lui Armand Călinescu oferă cititorilor posibilitatea de a pătrunde mai adînc în universul gîndirii acestuia, de a-i descifra tendințele activității politice, de a-i înțelege meritele și limitele, de a-i aprecia mai realist contribuția efectivă la desfășurarea evenimentelor din deceniile trei și patru. Nefiind destinate tiparului — cel puțin nu în forma în care s-au păstrat — Însemnările sînt scutite, fie și parțial, de tributul pe care mulți memorialiști îl plătesc, volens-nolens, egocentrismului.

Valoarea Însemnărilor rezidă și în abundența de date și fapte inedite privind politica internă și externă a României în anii 1919-1939. Funcțiile deținute în Partidul Național-Țărănesc și în diferite guverne l-au adus pe autor în contact direct cu personalitățile vremii, prieteni și adversari politici, cunoscînd o mare parte a evenimentelor consemnate din surse de primă mînă sau prin participarea sa nemijlocită.

S-a descoperit pînă în prezent numai o parte din manuscrisul original dar din fericire, dispunem în arhive de o versiune dactilografiată aproape completă a Însemnărilor, însumînd circa 600 pagini. Primele se referă la anii 1916-1918, perioada eroicei rezistențe a poporului român în fața trupelor cotropitoare ale Puterilor Centrale, a luptelor maselor populare pentru desăvîrșirea unității naționale și de stat. Iată cum este prezentată în aceste pagini victoria repurtată de armata română în vara anului 1917:

„Acțiunea se începe în dimineața zilei de 10 iulie. După cîteva ore de bombardament intens, care face «breșe» largi în rețelele inamicului, infanteria Armatei 2 pornește la atac. Avîntul trupelor e de nedescris! Aruncînd tunicile de pe ei, soldații se reped și în două-trei ore ating obiectivele prescrise. E de semnalat îndeosebi vitejia Diviziei 3, care ocupă satul Mărăști unde germanii organizaseră peste o sută de «uvraje» [lucrări] de apărare după sistemul de fortificații practicat pe frontul apusean. Inamicul a fost surprins de acțiunea noastră. Se pare chiar că informațiunile pe care le avea îl făceau să creadă imposibilă orice acțiune a trupelor române atît de dezorganizate cum le știa. Apariția căștilor de metal pe care le purtau acum soldații noștri a făcut pe nemți să creadă că aveau în față trupe franceze. Frontul de atac atinge o lungime de aproape 30 km. Diviziile germane sînt date peste cap. Se povestește cazul unui general inamic care a fugit aproape dezbrăcat. Inamicul se retrage grăbit, iar trupele noastre înaintează victorioase, reocupînd numeroase sate pînă la Soveja. Se capturează aproape 2 000 oameni, 50 tunuri de cîmp și 80 vagoane material de război. Înaintarea noastră atinge o adîncime de 25 km. Victoria repurtată pe acest front produce un entuziasm neînchipuit. Trofee, între care tunuri de calibru mare, sînt expuse împrejurul statuiei lui Cuza vodă în Iași. Ziarele publică amănunte ale luptelor, descriind în culori vii diferitele fapte de vitejie ale soldaților. Firește că noul contact cu germanii era din cele mai îmbucurătoare. Luptele au durat aici 5-6 zile. Dar cea mai însemnată acțiune se aștepta de la Armata 1, care trebuia să dea lovitura decisivă. Unitățile grupate cu o densitate neobișnuită, depozitele mari de muniționi și moralul trupelor făceau să se prevadă o desfășurare glorioasă a luptei [...]

Între timp, germanii concentraseră circa 14 divizii noi cu care intenționau să dea o lovitură la sud, simultan cu cea[laltă] din Bucovina, pentru a ocupa Moldova. În adevăr în ziua de 24 iulie ei atacă în direcția Panciu și rup frontul ținut de trupele Armatei 4 rusă. Acțiunea întreprinsă putea avea urmări fatale pentru noi, căci întreaga Armată 2 cădea acum prizonieră [...]. Cele două armate române se joncționează pentru a opune de aci înainte singure rezistență.

După cîteva zile de acalmie, la 1 august, germanii pronunță un nou formidabil atac de-a lungul Siretului, în direcția Mărășești. Diviziile germane, în formațiuni strînse, înaintau valuri, valuri! Dar de data aceasta soldații români erau acolo... Timp de 10 zile neîntrerupt, ziua și noaptea, se dau pe cîmpia Mărășeștilor cele mai grozave lupte pe care le-a cunoscut armata noastră, și ea s-a acoperit de glorie! Cea mai bună infanterie germană cădea rînduri, rînduri, secerată; batalioanele noastre de grăniceri și vînători se nă-

[1] Armand Călinescu: **Discursuri parlamentare, 1926-1938**, vol. I, Imprimeria națională, București, 1938, p. 104.

[2] **Jurnalul literar**, an I, nr. 40, din 1 octombrie 1939.

pusteau din cînd în cînd în luptă la baionetă şi nemţii trufaşi nu au făcut un pas! La 10 august, ei erau obosiţi şi luptele încetiniră. Între timp, germanii atacaseră cu furie şi la dreapta Armatei 2 în spre Tg.Ocna, voind a ocupa valea Trotuşului. Şi aici înaintarea lor fu oprită după lupte sîngeroase.

Într-o lună şi jumătate se desfăşuraseră pe frontul Siretului şi Putnei cele mai mari bătălii din războiul României. Împrejurările extraordinare condamnaseră acţiunea noastră, dar armatele îşi făcură datoria. Faimosul Mackensen n-a trecut peste noi şi aceasta va rămîne...[1].

Vitejia tradiţională a neamului reînvie sub forma nenumăratelor acte de eroism săvîrşite aci. Orice s-ar întîmpla de acum înainte, soldaţii noştri au conştiinţa că nu au fost înfrînţi. Ei ştiu că în lupta dreaptă au îngenuncheat voinţa îndîrjită a germanilor. Căci aceasta s-a întîmplat la Mărăşeşti."

Începute, deci, ca o evocare a evenimentelor dramatice care au marcat participarea României la primul război mondial, Însemnările capătă treptat aspectul unor bilanţuri lunare şi apoi al unui jurnal, pentru ca spre sfîrşit să devină simple notiţe. Este posibil ca, în comparaţie cu alte scrieri memorialistice, Însemnările lui Armand Călinescu să pară cititorilor mai aride. Conţinutul lor variat, tematica informaţiei şi însemnătatea problemelor abordate vor compensa, credem, absenţa dantelăriilor stilistice. Viziunea autorului lor asupra tabloului vieţii politice româneşti a fost puternic influenţată de apartenenţa sa la Partidul Naţional-Ţărănesc, ale cărui poziţii şi interese le-a apărat constant, pînă în anul 1937, cînd, acceptînd un portofoliu în formaţia guvernamentală gogo-cuzistă, a trecut, odată cu grupul de centru, în rîndul susţinătorilor planurilor dictatoriale ale regelui Carol II.

Evoluţia situaţiei interne şi externe a României, îndeosebi după instaurarea hitlerismului la putere în Germania, nu i-a schimbat însă fondul concepţiilor şi activităţii politice. În deceniul patru al secolului nostru, Armand Călinescu s-a numărat printre oamenii politici burghezi care erau convinşi de necesitatea lichidării organizaţiilor politice de extremă dreaptă. În Însemnările sale, încă în 1936, formulează clar această idee: „opinez pentru represiune". El şi-a dat seama că interesele României erau grav periclitate de ascensiunea agenturilor naziste şi de expansiunea imperialismului fascist german. Încurajate de hitlerişti, grupările de extremă dreaptă din ţara noastră şi-au intensificat acţiunile nocive, antipopulare şi antinaţionale. Ele au recurs pe scară tot mai largă la acte teroriste împotriva forţelor revoluţionare şi democratice, inclusiv a unor personalităţi politice burgheze care li se arătau potrivnice.

În aceste împrejurări, Partidul Comunist Român a organizat şi condus ample bătălii antifasciste, conlucrînd strîns cu diverse formaţiuni politice şi asociaţii profesionale patriotice. Aşa cum apreciază tovarăşul Nicolae Ceauşescu, „eroica luptă dusă în acei ani de partidul comunist, în fruntea clasei muncitoare şi a unor largi forţe progresiste, sub steagul democraţiei şi independenţei ţării, atitudinea lucidă a unor grupări politice ale claselor conducătoare au stăvilit pentru un timp ascensiunea spre putere a organizaţiilor fasciste şi înrobirea ţării Germaniei naziste".

Atitudinea antifascistă a lui Armand Călinescu şi-a găsit expresie în întruniri publice, în presa democrată şi în discursurile rostite la tribuna Parlamentului. Această poziţie rezultă limpede şi din Însemnările sale. Gravitînd în zona triunghiului descris de Partidul Naţional-Ţărănesc, Palat şi guvern, Călinescu ne prezintă secvenţe semnificative din viaţa politică a acelor ani. În 1936, de pildă, el sesizează procesul de trezire la realitate a unor cercuri politice burgheze care, în faţa perspectivelor sumbre pe care le pregătea ţării Garda de fier, încercau să ia măsuri energice de împiedicare a activităţii acesteia. Pe fila purtînd data de 21 aprilie 1936, autorul Însemnărilor nota: „Liberalii reacţionează împotriva Gărzii de fier. Un pelerinaj la Sinaia şi o întrunire a parlamentarilor moldoveni la P.Neamţ, regizată de Iamandi. Guvernul încearcă represiunea Gărzii, conducătorii Congresului de la Tg.Mureş sînt arestaţi. Tribunalul însă infirmă mandatele.

Ţin la Piteşti o cuvîntare vehementă împotriva dreptei şi atitudinii guvernului. Este mult şi favorabil comentată de presă. Se telefonează şi la Paris cuprinsul. În schimb, primesc pe diferite căi numeroase informaţii că Garda e hotărîtă să mă suprime. Sînt consiliat de toţi să mă păzesc. Practic, aceasta e imposibil. Acum înţeleg de ce Duca nu a putut să evite asasinatul [...]".

Cît priveşte reacţia Palatului, el nota în 25 mai: „Merg în audienţă de o oră la rege. Îmi propun să sondez sentimentele suveranului, discutînd problema gospodăriei administrative a guvernului şi curentele extremiste de dreapta. Arăt tabele statistice după care noi am lucrat mai mult decît liberalii, spun că administraţia locală este ilegală; expun apoi pericolul Gărzii de fier, care e formată din elemente nepregătite şi care sînt instrumente de manevră ale politicienilor. Critic metodele teroriste, care duc la război civil şi scăderea autorităţii puterilor din stat. Opiniez pentru represiune, arăt că aceasta n-o poate face decît un guvern nou, cu autoritate şi rezemat pe o mare forţă populară [...]

Regele m-a ascultat cu interes crescînd. Mi-a spus că ştie că sînt un om cumpănit şi se bucură de aceasta. Nu mi-a răspuns nimic la chestia Gărzii de fier".

La începutul anului 1937 devenise limpede că guvernul prezidat de Gheorghe Tătărescu nu avea să părăsească scena înainte de consumarea întregii legislaturi liberale. Căci, contrariu prezicerilor tuturor Casandrelor politice, acest guvern se arătase suficient de maleabil pentru a depăşi momentele dificile survenite în situaţia internă sau externă şi, totodată, pentru a intra în graţiile Palatului prin servicii aduse regelui şi camarilei. De-a

[1] Text lipsă; probabil că la dactilografiere nu s-a reuşit să se descifreze manuscrisul autorului — n.r.

lungul anilor, opinia publică observase, de altfel, că guvernul Tătărescu îşi pierduse treptat culoarea liberală şi dobîndise vizibile trăsături de cabinet personal al monarhului. În consecinţă, Carol II nu avea motive să precipite înlocuirea lui cu altă echipă.

Firește, enervarea partidelor din opoziţie — dornice să parvină cu un ceas mai devreme la „dulcele fruct al puterii" — sporea continuu, iar concurenţa dintre ele se înăsprea. Partidele naţional-ţărănesc, agrar, naţional-creştin, poporului şi altele îşi cîntăreau odată mai mult şansele, sondau starea de spirit de la Palat, se supravegheau reciproc şi, ori de cîte ori le stătea în putinţă, se atacau unele pe altele prin mijloace şi metode nu întotdeauna leale.

Urmărindu-şi planurile dictatoriale, Carol II a exploatat această situaţie pentru a slăbi şi mai mult forţele politice care rămăseseră credincioase sistemului democraţiei parlamentare.

La rîndul ei, Garda de fier a apreciat că dispunea de suficiente resurse pentru a acţiona pe cont propriu. Corneliu Zelea Codreanu i-a adresat regelui o scrisoare insolentă prin care i-a cerut ultimativ să adopte un curs spre fascism în politica internă şi externă a ţării. Elena Lupescu, Gabriel Marinescu şi alţi membri ai camarilei s-au trezit trecuţi pe „listele negre" gardiste alături de democraţi şi antifascişti.

Alarmat, guvernul Tătărescu a adoptat spre sfîrşitul anului 1936, cu aprobarea regelui, unele măsuri de reprimare a gardismului, dar fără fermitatea şi consecvenţa impuse de împrejurări. Şi, aşa cum era de aşteptat, legionarii şi-au intensificat acţiunile turbulente, între care agitaţiile prilejuite de aducerea în ţară a corpurilor celor doi gardişti — Ion Moţa şi Vasile Marin — morţi în Spania, unde luptaseră în armata generalului Franco. Încălcînd uzanţele diplomatice, reprezentanţii Germaniei şi Italiei la Bucureşti, însoţiţi de trimisul neoficial al generalului Franco, au luat parte la procesiunile legionare. Gestul lor, menit să încurajeze Garda de fier şi, totodată, să timoreze autorităţile, a echivalat cu un amestec brutal în afacerile interne ale României. Emoţia şi indignarea opiniei publice democrate au luat o amploare fără precedent. Comuniştii au lansat un nou apel stăruitor la unirea forţelor antifasciste. În Parlament, grupările de stînga, centru şi dreapta nefasciste au găsit, pentru prima oară, un limbaj comun de condamnare a agenturilor hitleriste şi a susţinătorilor lor de peste hotare. Guvernul român a adresat un protest vehement la Berlin şi Roma, concomitent cu adoptarea unor măsuri drastice de reprimare a Gărzii de fier. Deşi conflictul diplomatic cu statele fasciste a fost, pînă la urmă, aplanat, încordarea survenită atunci între Bucureşti, Berlin şi Roma a afectat evoluţia ulterioară a raporturilor dintre statele respective.

Revolta şi indignarea lui Armand Călinescu sînt evidente: „16 II. [1937]. Chestia participării miniştrilor străini la demonstraţia gardistă provoacă agitaţii. Hotărîm să facem guvernului o comunicare. Acesta, nefiind pregătit să răspundă, ridică şedinţa Parlamentului de luni. Vorbesc cu Inculeţ[1], care îmi spune că guvernul nu va tolera acest act. El a vorbit cu regele şi în chestia succesiunii [la guvern]. I-a spus că o formulă de dreapta nu va obţine majoritatea parlamentară. O formulă naţional-ţărănistă pură ar pune chestia Maniu şi...[2] Consiliază o formulă cu Mihalache-Vaida. Regele îi răspunde că a aflat că se lucrează şi «încă cu succes în acest sens» [...].

22 II. Întîlnesc în tren pe Victor Antonescu[3], care se întoarce de la Belgrad. E nemulţumit de faptul că Tătărescu a împins prea departe lucrurile cu diplomaţii. Berlinul şi Roma s-ar fi putut simţi vexate de tonul discursului şi ar fi putut expedia pe Lugojanu[4] şi Comnen[5]. Faptul că nu au făcut-o e o satisfacţie pentru noi! [...]

Mihalache e primit în audienţă. Trei sferturi de oră. Expune pericolul Gărzii de fier. Crede că numai Partidul Naţional-Ţărănesc poate lua răspunderea sau dacă regele vrea să aducă Garda de fier! R[6]. a recunoscut că Codreanu e o mediocritate şi a avut cîteva tresăriri de nemulţumire faţă de aceştia. I-a spus că e preocupat şi s-a gîndit la toate. Nu a spus însă nici un cuvînt despre succesiune. La sfîrşit i-a amintit de Maniu şi de ieşirea lui Ilie Lazăr[7], în treacăt. În ce priveşte conflictul cu miniştrii străini, R. spune că am împins guvernul prea departe.

Văd pe Gusti[8], care a fost şi el în audienţă. A căpătat impresia că R. s-a convins contra Gărzii de fier şi pentru măsuri de ordine. Filipescu[9], care fusese înainte, i-a vorbit R. în acelaşi fel şi a recomandat un guvern din care să nu lipsească naţional-ţărăniştii...".

La mijlocul lunii noiembrie 1937, Carol II a încredinţat guvernului liberal prezidat de Gh. Tătărescu un nou mandat. Dar perspectiva unei noi guvernări tătăresciene a dezlănţuit ample frămîntări şi nemulţumiri în opinia publică. Partidul Naţional-Ţărănesc, la preşedinţia căruia revenise Iuliu Maniu, a declanşat o zgomotoasă campanie împotriva cabinetului Tătărescu şi a camarilei. O atitudine similară au adoptat Partidul Radical-Ţărănesc, aripa „bătrînilor liberali" dirijată de Dinu Brătianu etc.

Din păcate, datorită orientărilor lor divergente şi contradicţiilor din propriile rînduri, forţele burghezo-democrate, ostile dictaturii, nu au reuşit să închege un front comun. Urmări ne-

---

[1] Ion Inculeţ — lider al Partidului Naţional-Liberal; ca ministru de Interne în guvernul prezidat de Gh. Tătărescu a avut o atitudine tolerantă faţă de Garda de fier — **n.n.**

[2] Lipsă în text — **n.n.**

[3] Victor Antonescu — ministru de Externe — **n.n.**

[4] Ion Lugojanu — diplomat, membru al P.N.Ţ., reprezentantul României în Italia — **n.n.**

[5] N. Petrescu-Comnen — diplomat, reprezentantul României în Germania — **n.n.**

[6] Sub formula R, sau Rex, memorialistul are în vedere pe regele Carol II — **n.n.**

[7] Ilie Lazăr — fruntaş naţional-ţărănist din anturajul lui I. Maniu; influenţat de acesta, a luat atitudine împotriva camarilei — **n.n.**

[8] Dimitrie Gusti — sociolog şi om politic, binecunoscut pentru concepţiile sale democratice — **n.n.**

[9] Grigore Filipescu — preşedintele Partidului Conservator, adversar al Gărzii de fier — **n.n.**

faste a avut, și din acest punct de vedere, așazisul pact de neagresiune încheiat de Iuliu Maniu cu Corneliu Zelea Codreanu, Constantin Argetoianu și George Brătianu, în noiembrie 1937[1]. Ca și alți oameni politici burghezi, președintele P.N.Ț. săvîrșea grava greșeală de a considera că legionarismul ar fi putut fi subordonat și folosit ca masă de manevră împotriva adversarilor mai puternici — în împrejurările date, împotriva regelui și a cabinetului liberal. Or, după cum se știe, speculînd climatul propice obținut prin încheierea pactului, legionarii au reușit, în parte, să atenueze atît atacurile forțelor democrate, cît și efectele măsurilor represive ale guvernului, ceea ce explică și procentul relativ ridicat de voturi pe care l-au obținut apoi în alegerile parlamentare.

Pactul încheiat de Maniu cu Garda de fier și primejdia venirii fascismului la putere l-au determinat pe Armand Călinescu să părăsească P.N.Ț, și să se ralieze politicii Palatului. A fost un moment complex în activitatea politică a lui Armand Călinescu. Pentru înțelegerea lui trebuie ținut seama de faptul că în acele împrejurări Palatul adopta o poziție tot mai fermă antilegionară, ceea ce l-a determinat pe Călinescu să facă acest pas. La aceasta au contribuit însă cu certitudine, și ambițiile politice ale lui și ale grupului său, dornici cu toții să ajungă mai repede la funcții în conducerea statului, funcții pentru care erau — sau se credeau a fi — pregătiți.

Dar, dacă Armand Călinescu abandonase pozițiile democratismului parlamentar burghez, el rămăsese la fel de dîrz în ceea ce privește apărarea independenței și suveranității naționale. Introdus în cabinetul Goga-Cuza (șefii Partidului Național-Creștin) ca om de încredere al regelui, Călinescu s-a afirmat în timpul guvernării „celor 44 de zile" ca un adversar neîmpăcat al legionarilor și al nazismului. Adoptînd măsuri energice de supraveghere și reprimare a Gărzii de fier (uneori peste capul miniștrilor cuziști) și opunîndu-se consecvent presiunilor Reichului, Călinescu va sfîrși tragic, în 1939, asasinat de o bandă legionară[2].

Însemnările politice cuprind detalii interesante referitoare la campania electorală și scrutinul din 20 decembrie 1937, în urma căruia a fost instituit cabinetul Goga-Cuza. Profitînd de situația politică confuză și de agravarea relațiilor dintre partide, care își măcinau și reduceau reciproc forțele, regele Carol II a inițiat, la 10 februarie 1938, o lovitură de stat, instaurînd un regim de dictatură personală[3].

Fragmentele pe care le reproducem în continuare se referă la evenimentele politice desfășurate, începînd din a doua jumătate a lunii noiembrie 1937 și pînă în momentul instaurării dictaturii regale.

Fiind nerevăzut de autor, textul dactilografiat cuprinde erori de transcriere și, uneori, fraze incomplete. Pentru a nu îngreuna inutil lectura, corijările necesare au fost efectuate, de regulă, fără a se face adnotații. Întreruperile de text au fost marcate prin trei puncte între paranteze drepte; același gen de paranteze marchează și cuvintele sau literele interpolate.

Al. Gh. SAVU

1937

17.XI.

Tătărescu reconstituie guvernul liberal. Inculeț trecut la Comunicații, Valer Pop fără portofoliu, Bejan scos de tot. Acestea au fost cererile lui Dinu Brătianu. În rest, acord de guvern cu Iorga. Sisești la Domenii și dr. Topa subsecretar la Muncă. Cartel electoral cu Vaida: 35 deputați, 15 senatori.

18.XI.

Mihalache îmi spune că el a urmărit realizarea unui program social, de aceea va ceda locul [la președinția P.N.Ț.] lui Maniu. Mă întreabă ce opinie am. Răspund în fața dr. Lupu: nu am nimic personal contra lui Maniu. Îl stimez. Dacă Maniu va ridica problema constituțională, voi fi alături. Dacă însă mi-ar cere să lupt contra d-nei L.[4], nu socotesc de demnitatea unui bărbat s-o fac; dacă va lupta contra Rex personal nu-l pot urma. Mihalache îmi dă asigurări că aceasta nu se va întîmpla.

Mă vizitează general Sichitiu, fost șef al Marelui Stat Major al armatei. Deblocat. Nu a știut nimic [...]

Propun lui Sichitiu să candideze în Argeș pe lista mea. Acceptă.

22.XI.

Ședința Comitetului național-țărănesc. Mihalache demisionează. E ales Maniu. Acesta încheie un pact de neagresiune pe durata campaniei electorale cu Garda de fier, Gh. Brătianu și Argetoianu. [Maniu] *începe o serie de discursuri cu vechile lui teme. Partidul își păstrează unitatea. Adeziuni noi, general Sichitiu și general Moruzi.*

8.XII.

Vine Titulescu[5]. Garda anunță că-i va combate candidatura pe listele noastre. Va fi prezentat în Olt [...]

13.XII.

O întrunire național-țărănistă de la Marna[6], unde trebuia să vorbească Maniu, este zădărnicită cu gaze lacrimogene de către agenți ai poliției. Maniu s-a angajat din ce în ce mai mult în politica [împotriva] *Rex. Iorga, Tătărescu, Vaida îl atacă pe Maniu.*

Ziaristul Manu îmi spune că, după cererea lui Maniu, a

[1-3] Vezi **Magazin istoric**, nr. 4/1974; 7/1967; 8/1973.

[4] Elena Lupescu — *n.n.*

[5] După îndepărtarea sa din fruntea Ministerului de Externe, Nicolae Titulescu se stabilise, într-un fel de autoexil, în Franța. Aceasta a fost ultima lui vizită în România — *n.n.*

[6] Pînă la intervenția poliției, întrunirea din sala „Marna" luase un caracter de masă larg. La chemarea partidului comunist și a altor grupări democratice, participanții — mii de muncitori, intelectuali, funcționari, întreprinzători etc. — au manifestat viguros împotriva fascismului și a planurilor dictatoriale ale regelui — *n.n.*

chemat pe ziaristul Marc Hana, reprezentantul unui grup de ziare străine. Acesta s-a întreţinut îndelung cu Maniu, care i-a explicat politica sa. I-a spus că urmăreşte readucerea principesei Elena[1]*, spre a sta „la dreapta sau la stînga voievodului"*[2]*. I-a spus că a văzut pe principesa în străinătate şi că i-a mai trimis recent şi un emisar. Ziaristul străin ar urma să publice în ziarele americane o serie de articole ţe această chestiune.*

23.XII.

Văd pe generalul Condeescu[3] *şi îi spun să transmită Rex că sînt acelaşi devotat Coroanei, nu din platitudine, ci din convingere. La ora 3, Condeescu mă cheamă la el. Găsesc pe Urdăreanu*[4]*, care luase masa împreună şi cu Goga, plecat. Urdăreanu îmi cere cuvîntul de onoare asupra discreţiunei celor ce-mi va comunica. Partidul Naţional-Ţărănesc nu va mai fi chemat la guvern cît va fi regele, să ştiu că Rex se va lupta pînă la ultima limită. S-a hotărît să constituie imediat un guvern Goga cu concursul meu, [al lui] Ghelmegeanu şi Potîrcă. Mă întreabă dacă primesc Ministerul de Justiţie. Răspund că sînt nemulţumit de politica lui Maniu, pe care o consider dăunătoare ţării şi Coroanei. Intenţionam să mă retrag din Cameră pe acest motiv. Primesc propunerea dacă: 1) Rex e hotărît ferm să susţină pînă la capăt; 2) dacă e compus guvernul din oameni serioşi; 3) dacă se adoptă în program satisfacerea nevoilor ţărănimii. Urdăreanu îmi enumeră cîteva puncte din programul de acţiune şi-mi spune că Rex asigură o guvernare de patru ani.*

Arăt că s-a nemulţumit armata prin decretul-lege relativ la înaintări. Recunoaşte şi mă anunţă că va apare un înalt ordin de suspendare a aplicării lui.

Seara, între orele 11-2 noaptea. Lungă întrevedere cu Goga la Condeescu acasă, în prezenţa acestuia. Goga îşi dezvoltă programul pe care l-a discutat cu regele într-o audienţă particulară în după-amiaza zilei [...]. În ce priveşte guvernul[5]*: Micescu la Externe, Călinescu la Interne, Ghelmegeanu — Justiţie, Potîrcă — Domenii, Petrovici — Instrucţie, Silviu Dragomir — Culte, Marinescu [Ionel] — Industrie, Savu (Banca Naţională) — Finanţe, Gh. Cuza — Muncă, dr. Banu — Sănătate. A.C.Cuza — ministru de Stat. A cerut regelui pe general Antonescu*[6] *la Război. Rex s-a opus. L-a acceptat deocamdată la Comunicaţii, Goga luînd el Armata. Rex a admis să se constituie o armată de partid... de „lăncieri"*[7]*.*

24.XII.

Mă cheamă Urdăreanu la el. Mă întreabă dacă m-am înţeles cu Goga. Ar urma ca constituirea noului guvern să se facă la 29 decembrie. Mai dă unele detalii de procedare.

25.XII.

Lungă întrevedere cu Goga. Îmi spune că Tătărescu a fost chemat de rege ieri şi [regele] i-a spus [lui Tătărescu] că încercarea de a asigura prima majoritară [este] inutilă[8]*. Va trebui să se retragă. Îi mulţumeşte pentru serviciile aduse. Tătărescu cere trei zile şi întreabă cine va veni. Asupra acestui punct, Rex răspunde: Nu ştiu încă!*

Goga îmi spune că Gabriel Marinescu[9] *va rămîne la Prefectura Poliţiei. Urdăreanu i-a spus din partea lui Rex, că-l autoriză ca în prima şedinţă a Consiliului să spună că oricine va veni pentru orice chestiune din partea d-nei L., la orice ministru sau autoritate, să fie imediat sancţionat.*

La [ora?] 24 m-a chemat Dinu Brătianu care m-a întrebat ce avem să facem faţă de Garda de fier. E o greşeală politică ce am dus noi [poziţia P.N.Ţ. faţă de Gardă]. Răspund că Maniu e obligat să meargă alături. Spun lui Brătianu de ce nu ia guvernul el personal. Răspunde: „Acum, la faliment? Eu am fost de părere să plecăm!" [...].

26.XII.

Ghelmegeanu merge cu mine la Urdăreanu [...]. Urdăreanu pleacă la Sinaia. La 11 noaptea îi spun că combinaţia nu merge. Se înapoiază la 4 noaptea. Ne întîlnim la el, Goga şi eu. Hotărîm forma de guvern de colaborare. Cer să intre şi general Antonescu. Goga a fost de aceeaşi părere şi i-a cerut regelui. Regele l-a acceptat la Comunicaţii, luînd primul ministru [Goga] Armata.

Discut cu Ionel Antonescu. Nu primeşte decît dacă i se dă Armata. Garanţii că nu mergem cu Germania[10]*. Antonescu ar vrea să-l lăudăm şi pe G. Brătianu. Icăi Antonescu*[11] *a venit în numele lui [G. Brătianu]. S-au şi întîlnit [cei trei], dar combinaţia a căzut.*

28.XII.

Se constituie guvernul. Rex subliniază caracterul de colaborare. Vorbind cu mine, apoi, îmi spune că are toată încre-

---

[1] Principesa Elena, fosta soţie a regelui Carol II, mama principelui moştenitor Mihai — *n.n.*

[2] Principele moştenitor Mihai purta titlul de „mare voievod de Alba Iulia" — *n.n.*

[3] Generalul N. Condeescu, sfetnic apropiat al regelui — *n.n.*

[4] Ernest Urdăreanu, figură centrală a camarilei de la Palat — *n.n.*

[5] Mihail Ghelmegeanu, Armand Călinescu şi Virgil Potîrcă — fruntaşi ai P.N.Ţ., aparţinînd „grupului de centru", desprins ulterior din partid; celelalte persoane menţionate erau membri sau simpatizanţi ai Partidului Naţional-Creştin — *n.n.*

[6] Este vorba de generalul de brigadă Ion Antonescu, viitorul dictator. Prin criticile aduse programului apărării naţionale şi camarilei, Antonescu îşi atrăsese ostilitatea Palatului, ceea ce explică rezervele cu care regele a primit propunerile ca el să facă parte din noul guvern — *n.n.*

[7] Se referă la constituirea unor grupuri paramilitare din rîndul adepţilor lui A.C. Cuza; numele venea de la cel al Ligii Apărării Naţional-Creştine (L.A.N.C.) — *n.n.*

[8] Potrivit Legii electorale din 1926, în cazul în care nici un partid nu obţinea în alegeri peste 50% din totalul voturilor, partidul cel mai bine situat primea un număr suplimentar de mandate (aşa-zisa primă majoritară) necesar întrunirii majorităţii în Parlament, cu condiţia însă ca el să fi realizat minimum 40% din voturi — *n.n.*

[9] Generalul Gabriel (Gavrilă) Marinescu a jucat un rol important în aducerea lui Carol II pe tron, devenind apoi un personaj influent în cercurile camarilei. În perioada de care ne ocupăm, era prefectul Poliţiei Capitalei — *n.n.*

[10] În perioada la care se referă însemnările, generalul Ion Antonescu era încă adept al politicii externe tradiţionale alături de Anglia şi Franţa — *n.n.*

[11] Mihai Antonescu, aderent în această perioadă la gruparea liberală condusă de Gheorghe Brătianu — *n.n.*

derea. Adaugă: „Îţi mulţumesc [pentru] ce ai făcut pentru mine".

1938

2.I.

Se suspendă Adevărul, Dimineaţa, Lupta. *Iorga se supără şi îmi spune că se expatriază. Aranjez lucrurile printr-un comunicat interpretativ*

4.I.

Se produce o panică în cercurile evreieşti[1]*, care retrag depozite de circa 400 milioane din bănci.*

Presa franceză ostilă, cea engleză rece: Italia exultă.

Văd pe Vaida, căruia îi spun să adopte expectativa binevoitoare. Poate că în viitor vom reface Partidul Naţional-Ţărănesc. E de acord. A primit propuneri de împăcare cu Maniu. Le-a refuzat. Spun lui Urdăreanu să-l vadă [pe Vaida] şi să-i dea oxigen. Se şi face.

8.I.

Vizitez pe generalul Antonescu la Predeal. A avut o convorbire cu Codreanu, care i-a spus că e hotărît să se menţină în legalitate. Antonescu cere desfiinţarea cenzurei (spre a satisface pe Stelian Popescu![2]*), atitudine neprovocatoare faţă de Gardă şi desfiinţarea lăncierilor. Am impresia că e prea puţin ataşat de guvern.*

9.I.

Văd pe primul ministru. Îi comunic cerinţele lui Antonescu. Se cam...[3]*. Îi spun că trebuie făcut cartel electoral cu Vaida spre a acoperi Ardealul... Acceptă mai mult de formă* [...].

10.I.

Lungă convorbire cu Urdăreanu. Îmi spune că am căpătat încrederea regelui. În seara asasinării lui Duca, panică, telefoanele cu Palatul, Ploieşti... deranjate, un grup de gardişti surprinşi în pădurea Palatului. El singur toată noaptea a organizat cu sînge rece paza etc.

[1] Era efectul unor măsuri ale guvernului Goga-Cuza cu caracter antisemit — *n.n.*

[2] Stelian Popescu — om politic de dreapta, proprietar al ziarului *Universul*, în mai multe rînduri ministru — *n.n.*

[3] Lipsă în text — *n.n.*

Îi spun că situaţia guvernului nu e tocmai bună: 1) Goga nu are partid, 2) nu au concepţii, improvizează, 3) divergenţe între Goga şi Cuza, 4) cercurile financiare şi economice sabotează, 5) general Antonescu şi Gigurtu[4] *simpatizează cu Garda, 6) prin concentrarea liberală şi eventuală acţiune comună cu naţional-ţărăniştii se slăbeşte poziţia noastră.*

Spun că trebuie atenţie la Vaida şi pregătită întregirea Partidului Naţional-Ţărănesc cu noi.

E de acord, va vorbi [cu] Rex.

12.I.

Goga mă ia de la gară cu maşina lui şi-mi spune că a vorbit cu popa Moţa[5]*, care i-a promis să lucreze pentru desfacerea pactului dintre gardă şi naţional-ţărănişti* [...]

13.I.

Consiliul economic sub preşedinţia Rex, la Palat. Am fost invitat şi eu, deşi nu am departament economic. S-au hotărît măsuri pentru ieftinirea traiului. Sare, petrol, bumbac. La bumbac am propus eu, şi Rex a aprobat, ca să se instituie monopolul comerţului. S-a hotărît naţionalizarea Discomului[6]*. Rex a propus înlocuirea impozitului agricol prin o taxă de vînzarea produselor.*

După consiliu, R. m-a reţinut 30 minute. Am discutat asupra situaţiei. Mi-a spus că are scrupule în privinţa dizolvării Parlamentului înainte de întrunire[7]*. Răspund că nu putem merge pe terenul lui Maniu. Vorbesc de necesitatea unei întregiri naţional-ţărăniste cu Vaida. E favorabil şi va chema pe Vaida în audienţă.*

Seara Urdăreanu îmi spune că Rex i-a comunicat că eu nu mai sînt aşa pesimist cum îi spusese el. Urdăreanu adaugă că a lucrat pentru calmarea Gărzii de fier. Crede că e bine să facem şi noi întregirea cu Vaida, înainte de alegeri[8]*. Spune că Rex mă va chema în audienţă împreună cu Goga.*

Goga, niţel îngrijorat, adusese la Palat decretul de dizolvare. Rex nu l-a semnat.

[4] Ion Gigurtu — industriaş şi om politic; a sprijinit material Partidul Naţional-Creştin, fiind unul dintre prietenii lui Octavian Goga — *n.n.*

[5] Membru al Gărzii de fier — *n.n.*

[6] Societate particulară pentru distribuţia comercială a tutunului — *n.n.*

[7] Înainte de şedinţa inaugurală a noii sesiuni — *n.n.*

14.I.

Rădulescu-Mehedinţi[9] *a adus la audienţă decretul de dizolvare. Rex nu l-a semnat, rezervînd răspunsul. În cursul convorbirii, Rex l-a întrebat dacă nu s-ar putea obţine încrederea majorităţii liberale în Cameră!*

Vaida a fost primit în audienţă.

Codreanu a făcut declaraţii neostile guvernului.

Liberalii s-au întregit[10]*. Tătărescu pare încercuit. Maniu ar încerca o manevră cu Dinu Brătianu.*

15.I.

Goga îmi spune că l-a vizitat Urdăreanu şi l-a întrebat dacă ar avea o obiecţiune în cazul primirii în audienţă a lui Maniu şi Codreanu.

18.I.

Audienţă la rege. Aprobă decretul cu schimbarea semnelor[11]*. Rex îmi spune că a vorbit cu Vaida şi l-a îndemnat la o înţelegere cu centriştii. Vaida rezistă.*

Rex îmi spune că probabil Codreanu va cere audienţă.

Vorbesc mult cu Urdăreanu. Îi spun că primirea lui Maniu ar fi catastrofală pentru noi. Unicul argument contra lui ar cădea. E de acord, renunţă. Mă întreabă ce cred de eventuala primire a lui Codreanu. Răspund că dacă ar cere el şi ar promite linişte şi [să se] depărteze de Maniu, ar fi interesant, deşi aceasta ar creşte acţiunile [Gărzii]. Urdăreanu îmi spune că va chema pe Tillea[12]

[8] Guvernul Goga urma să organizeze noi alegeri parlamentare; fixate pentru luna martie 1938, acestea nu au mai avut loc — *n.n.*

[9] V. Rădulescu-Mehedinţi, ministru de Justiţie — *n.n.*

[10] Este vorba de refuzionarea celor două grupări liberale conduse de Dinu şi G. Brătianu — *n.n.*

[11] Potrivit tradiţiei, fiecare partid înscria pe listele electorale un semn distinctiv, uşor de reţinut de către alegători, mai ales că numărul analfabeţilor era pe atunci destul de ridicat. Guvernul Goga-Cuza preconiza înlocuirea semnelor prin puncte, al căror număr corespundea cu numărul rezervat partidului respectiv în tabelul electoral — *n.n.*

[12] Viorel V. Tilea, exponent al aripii „tinerilor liberali" — *n.n.*

şi-l va împinge la înţelegere cu noi.

Publicăm decretul modificator al legii electorale şi dizolvării; luăm locul 1, liberalii 2 etc. Mare efect. În genere opoziţia a suportat. Singur Maniu cu contestaţii.

23.I.

Maniu face contestaţie la comisia electorală pe tema neconstituţionalităţii decretului. Aflăm că Lupu, Stîrcea[1]*, vor să trimită la Casaţie. Comunic lui Urdăreanu, care trimite pe Gavrilă Marinescu la Stîrcea să-i spună că-i destituim* [...]

1.II.

Întocmesc două circulări, una a mea către prefecţi, a doua semnată de Goga către partid, prin care se cere ordine.

2.II.

Sînt chemat la rege în audienţă. Îmi vorbeşte de un incident avut la Bacău de un om al lui Cancicov[2]*. Îmi spune că Prat Soutzo*[3] *primeşte gardişti şi ar trebui prevenit. Crede că cu Garda nu vom mîntui cît timp vor fi* [va avea] *conducători.*

Întreb dacă putem face uz de arme. Răspunde da. Adaugă să uzăm şi de gaze şi spune: „Asta nu înseamnă ca să nu faceţi uz de arme".

Văd apoi pe Urdăreanu, care îmi spune că a primit vizita a doi industriaşi care au propus un guvern naţional al liberalilor cu naţional-ţărăniştii.

3.II.

Întrevedere cu Goga şi general Antonescu spre a vedea ce facem cu Garda. Antonescu spune să aplicăm legea. Guvernul a decis să interzicem o anume formă de propagandă, să aplicăm măsuri. Să nu facem uz de arme, ci să-i arestăm. Întreb unde închidem atîţia oameni. Îmi spune să-i punem în cazărmi.

6.II.

Incidente cu gardişti în Ilfov. Jandarmii trag şi omoară un gardist, rănesc alţi trei.

Merg la Urdăreanu şi îi spun că sînt de părere să nu cenzurăm nimic şi să publicăm rapoartele asupra acestor incidente. După ce a întrebat pe Rex, mi-a răspuns afirmativ. Îmi adaugă în treacăt că Maniu a depus un memoriu contra Gărzii şi Dinu Brătianu a cerut audienţă asupra situaţiei. Îmi adaugă că mă va ţine la curent, orice s-ar întîmpla.

Înţeleg că deja se pregăteşte altă formulă de guvern. Extraordinară mobilitate! Unde vor ajunge pe această cale? [...]

7.II.

Audienţă la rege. Raportez incidentele din ajun: doi morţi legionari împuşcaţi de jandarmi. Rex răspunde: „La asta te aşteptai".

Discutînd apoi, în afară de serviciu, mă întreabă dacă cred că e bine să facem alegeri?

Asemenea, ce e de făcut dacă Curtea de Casaţie anulează decretul? Răspund că dacă guvernul Maiestăţii Sale ar cădea de la putere trîntit de Casaţie, după ce un alt guvern al M.S. a căzut trîntit de popor, lovitura ar merge mai sus. În ce privesc alegerile, cred că nu e bine să se avizeze înainte de 25 februarie. Îmi vorbeşte de nevoia de a schimba Constituţia şi mă întreabă cum văd ca metodă. Îmi spune că s-a gîndit odată la un guvern girat de oameni de suprafaţă, cu miniştri de Stat şi avînd oameni tineri care să lucreze efectiv. Răspund că pe planul actual şi al partidelor compromise nu se va putea împiedica Garda de fier. Dimpotrivă, recomand o formulă în afară de partide, Constituţie...[4]*, administraţia preluată de militari şi apoi referendum.*

Întreb pe rege dacă are formula. Îmi spune nu şi nu ar fi posibil înainte de 10 zile.

Dejun la Goga şi Antonescu. Întreb de situaţie. [Goga] *vrea să pună regelui chestia de încredere. Urdăreanu l-a întrebat* [pe rege] *dacă are obiecţiune să primească pe Dinu Brătianu.*

Cer şi [Goga] *acceptă să dea o decizie către prefecţi pentru reprimarea exceselor antisemite.*

Văd pe Urdăreanu care îmi spune că a discutat cu Goga, care i-a cerut să nu i se împlînte cuţitul prin spate şi întreabă dacă să meargă la rege. I-a răspuns afirmativ. Discutînd apoi cu mine, îmi spune planul: un guvern sub prezidenţia patriarhului, cu toţi foştii prim-miniştri fără portofolii, apoi: Micescu — Externe, general Antonescu — Armata, eu — Interne — un moment a fost vorba să trec la Externe, dar regele a spus: mai aproape îmi e cămaşa de piele decît Geneva!; apoi Ghelmegeanu şi Potîrcă, Inculeţ, Cancicov etc. S-ar face un Consiliu de Coroană, s-ar da o proclamaţie către ţară şi s-ar pune în vacanţă partidele.

9.II.

Sînt chemat la ora 3.15 de Urdăreanu.

Mă introduce la rege, în locuinţa din dosul Palatului. Deşi eram în vestiar, găsesc pe Rex cu Tătărescu. Acesta spune imediat: „Regret că nu am avut un om ca Armand Călinescu ca colaborator. Aş fi fost fericit". Rex spune: „Pe d-ta, domnule Tătărescu, mă bizui în «Comitetul de patronaj», iar pe Călinescu mă bizui în guvern".

Trecem în altă cameră şi ne aşezăm în jurul unei mese: Rex în cap, Tătărescu la dreapta, eu la stînga şi lîngă mine Urdăreanu.

Examinăm problema loviturii de stat. Guvern compus din comitet de patronaj (foşti prim-miniştri), cu patriarhul preşedinte, apoi titular eu la Interne, Micescu, general Antonescu şi Victor Iamandi, Cancicov, Savu, Cămărăşescu, V. Niţescu, [Petre] *Andrei, V. Rădulescu, general Florescu.*

Administraţia luată de colonei în judeţ. Proclamaţia Rex, apoi stare de asediu, dizolvarea partidelor.

Dezbateri pînă la ora 6.30, stabilind programul pentru ziua de 10.

10.II.

Goga e chemat în audienţă. Rex îi spune că trebuiesc amînate alegerile. Goga îşi dă demisia. Sînt convocaţi foştii prim-miniştri. Seara se constituie guvernul nou sub preşedinţia patriarhului. La 1 noaptea se ţine la Palat consiliu sub preşedinţia regelui. Proclamaţie, ofiţeri ca prefecţi etc.

---

[1] Membri ai Comisiei centrale electorale — *n.n.*

[2] Mircea Cancicov, fruntaş al P.N.L. — *n.n.*

[3] Reprezentantul neoficial al generalului Franco la Bucureşti — *n.n.*

[4] Lipsă în text — *n.n.*

Atunci, în aprilie 1967...

...apărea primul număr al publicației noastre. Împlinim acum zece ani de cînd, lună de lună, ne străduim să fim la înălțimea exigențelor multiple care ne obligă și ne onorează.

La înălțimea exigenței de a răspunde — în rînd cu întreaga colectivitate a istoricilor — îndatoririi de căpetenie de a răspîndi adevărul istoric despre viața și lupta poporului român din cele mai vechi timpuri, despre istoria tuturor popoarelor Europei și ale celorlalte continente, întemeindu-ne, așa cum afirmam în Cuvîntul către cititori *din numărul 1/1967, pe concepția călăuzitoare a istoriografiei românești — materialismul dialectic și istoric.*

Apărut în climatul spiritual, în atîtea sensuri novator al Congresului al IX-lea al P.C.R., Magazin istoric *a ținut să-și înscrie întreaga publicistică în parametrii orientărilor fundamentale și practice destinate științelor istorice de expunerile secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de documentele Congreselor X și XI ale partidului, de* Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, *de măsurile pentru perfecționarea activității ideologice și politico-educative. Ne-am concentrat în toți acești ani contribuția — pe măsura mijloacelor unei reviste de cultură istorică — spre evidențierea strălucitei epopei naționale a poporului nostru. Nu am ostenit să militäm pentru adevărul axiomatic înfățișat nouă tuturora de președintele republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, potrivit căruia* „Rezultatele cercetării istorice sînt de natură să ajute omenirea contemporană să înțeleagă mai bine legile obiective care guvernează societatea, necesitatea de a acționa în spiritul cerințelor progresului. De asemenea, istoria este chemată să sprijine, prin concluziile sale, perfecționarea organizării societății de azi, relațiile între state și națiuni, conlucrarea pașnică dintre toate popoarele lumii".

La înălțimea exigenței de a fi credincioși ilustrului exemplu al publicisticii istorice a înaintașilor și în primul rînd al celui de la care ne-am revendicat chiar titlul: Magazinul istoric pentru Dacia *al eroilor pașoptiști în frunte cu Nicolae Bălcescu.*

La înălțimea exigenței de a corespunde, număr de număr, filă de filă, rînd de rînd, încrederii, entuziasmului, fidelității cu care marele nostru public cititor a sprijinit, din prima clipă a existenței sale publicația noastră. Pentru colegiul și colectivul redacțional, dialogul veșnic proaspăt, reconfortant și critic, competent și atent, cu care cititorii ne onorează de un deceniu, într-o măsură exemplară, este o sursă vie de inspirație pentru întreaga noastră muncă. În masivul nostru curier zilnic, prezența cititorilor din rîndul tuturor categoriilor de oameni ai muncii, dintre români ca și aparținînd tuturor naționalităților conlocuitoare înfrățite, din toate zonele și regiunile țării, și nu odată din zeci și zeci de alte părți ale globului, ne îndreptățesc să vedem în publicul nostru cititor colaboratorul nostru numărul unu. După cum printre colaboratorii noștrii principali îi includem pe muncitorii, tehnicienii și inginerii fabricilor unde se produc hîrtia și cartonul pe care este imprimată revista, pe cei care în cadrul Combinatului Poligrafic „Casa Scînteii", traduc în limbaj tipografic articolele revistei noastre și întreaga ei ilustrație.

Cei aproximativ 100 000 iubitori ai istoriei, cîți au participat la primele cinci ediții ale concursurilor Magazin istoric, *ca și cei aproximativ 15 000 cititori corespondenți sînt o semnificativă expresie a colocviului permanent ce se desfășoară între noi și cei ce ne citesc, ne trimit aprecierile, criticile și propunerile lor. Am vrea să facem o confidență, prin această poștă a deceniului: dacă cele peste 2 200 articole, evocări, reportaje istorice, interviuri, cronologii au fost scrise și și-au atins ținta și dacă peste 800 autori români și străini au apărut în acești ani în coloanele revistei noastre, un mare merit revine sugestiilor primite din partea lectorilor noștri. Motiv în plus spre a vedea că o revistă de cultură istorică poate răspunde menirii sale adevărate numai dacă soarbe fără încetare, din izvorul dătător de viață al opiniilor celor mulți ce o citesc.*

Sutelor de mii de cititori-colaboratori (într-un deceniu, revista noastră s-a difuzat într-un tiraj ce atinge aproape totalul populației țării) le adresăm mulțumirile și recunoștința noastră fierbinte.

Să nu uităm nici o clipă că redescoperirea istoriei, la care și revista noastră își aduce contribuția, învederează profundul interes al țării pentru trecutul, prezentul și viitorul ei. Ne amintim în această privință că unul din marii clasici ai istoriografiei române, Dimitrie Onciul, spunea: „Interesul unui popor pentru istoria sa este, totodată, măsura cea mai sigură pentru gradul său de cultură, pentru civilizația lui".

Iar noi vedem în acest interes un semn al civilizației socialiste; de unde îndatoririle, și mai pline de responsabilitate, ce ne așteaptă trecînd hotarul acestui prim deceniu de activitate, în slujba unei autentice culturi istorice de masă.

Cristian POPIȘTEANU,
Nicolae MINEI

poșta mi

FELICITĂRI

Cu prilejul împlinirii a zece ani de la apariția primului număr al Magazinului istoric, *numeroși cititori au ținut să-și exprime sentimentele lor statornice de mulțumire, prețuire și atașament față de revistă. Modestia — și spațiul de care dispunem — ne împiedică să reproducem toate scrisorile primite. Mulțumim însă tuturor pentru caldele felicitări și urări adresate, ca și pentru propunerile și sugestiile formulate și cu acest prilej. Iată și cîteva extrase din multele scrisori primite la împlinirea a zece ani de apariție:*

„Lunar, aștept cu nerăbdare *Magazinul istoric* — *ne mărturisește contabilul pensionar* ILIE BARCEA, *din* Ploiești — și aproape nu las revista din mînă pînă nu o termin de citit. Această colecție o consider cea mai valoroasă carte de istorie din biblioteca mea, întrucît cuprinde un volum mare de informații și interpretări necesare, cred eu, nu numai specialiștilor, dar și nouă, cititorilor de rînd, pentru completarea culturii noastre în acest domeniu".

„Dedic cea mai mare parte, din puținul meu timp liber, frumoasei și instructivei dv. reviste", *ne scrie și* CONSTANTIN PÎRLECI, *din* Pașcani.

După ce ne împărtășește, la rîndul său, că abia așteaptă, „lună de lună, apariția unui nou număr al revistei" ENRICH HERȚUG, *din* București, *continuă*: „Am aflat, prin intermediul *Magazinului istoric*, fapte și evenimente scrise așa cum s-au petrecut la timpul respectiv, fără denaturări, redate imparțial, așa cum de altfel trebuie scrisă istoria. Oricît aș fi dorit eu sau miile de cititori, cu adevărat interesați să cunoască aceste aspecte din istoria poporului nostru și a celorlalte popoare, nu am fi avut posibilitatea să le cunoaștem dacă nu ar fi existat *Magazinul istoric*".

ALEXANDRU LĂZĂRESCU, *tot din* București, *ne trimite o poezie, intitulată* Dedicație — Magazinului istoric; *reproducem două versuri împărtășind unul dintre motivele pentru care corespondentul nostru urmărește revista:* „O citesc pentru că vreau / Să știu strămoșii cum trăiau".

ROMAN MIHĂESCU, *din* Timișoara, *după cum se recomandă* „un vechi cititor al revistei încă de la primul număr, din aprilie 1967, precum și un pasionat participant la concursurile *Magazin istoric*, începînd din anul 1971" *își exprimă bucuria de a lua parte și la concursul din acest an,* Memoria independenței, *care, remarcă cititorul nostru,* „pe lîngă faptul că este educativ și atrăgător, ne prilejuiește și o rememorare a faptelor de vitejie ale poporului român pentru apărarea libertății și independenței naționale".

Calde cuvinte de apreciere la adresa revistei noastre am primit și din comuna Remetea. „În numele Consiliului comunal pentru educație politică și cultură socialistă Remetea, jud. Bihor — *se spune în scrisoarea semnată de* IOAN P. POPA, *președintele și prof.* MIRCEA P. MIHEȘ, *vicepreședintele acestui Consiliu* — vă transmitem felicitări cu ocazia împlinirii a 10 ani de la apariția acestei minunate și deosebit de utilă reviste care este *Magazin istoric*.

Vă asigurăm că revista dv. a constituit și va constitui un bun izvor de inspirație pentru noi în activitatea de educare a cetățenilor comunei. Dorim ca și în viitor să găsim în paginile revistei materiale care să se refere la trecutul glorios de luptă al poporului nostru, al tuturor popoarelor iubitoare de pace din întreaga lume. Fie ca revista dv. să ajungă pe masa tuturor comuniștilor patriei, a tuturor oamenilor muncii dornici de cultură, a tuturor celor ce iubesc istoria".

ALȚII SÎNT OAMENII, ALTELE TIMPURILE

Unul dintre cei mai vechi, mai statornici și mai avizați cititori, ing. MIHAI MĂRCULESCU, *din* Piatra Neamț, *ne adresează o scrisoare pe care, dacă spațiul ne-ar permite, am reproduce-o în întregime, într-atît de frumoasă ni s-a părut:*

„Ca unul dintre miile de cititori anonimi, care v-au însoțit pas cu pas, citind filă cu filă tot ce ați publicat în toate numerele revistei, vă adresez din inimă cele mai calde felicitări și mulțumiri pentru munca depusă, pentru adevărul istoric și pentru momentele deosebite pe care ni le-ați dăruit, însoțindu-ne la rîndul dv. în trecut, pînă în fața înaintașilor. Cu aceeași stimă și dragoste, vă doresc în continuare să aveți puterea de a străbate greutățile profesiei, ale rolului pe care îl aveți și ale vieții, pentru ca și în deceniile viitoare revista dv. — și, de fapt, a noastră — să înregistreze aceleași succese!

Ținînd seama de larga difuzare a revistei — practic aproape în toată lumea — doresc și vă urez ca, în continuare, paginile ei să fie caracterizate de adevăr și obiectivitate, astfel ca în viitor Istoria să consemneze această calitate, atribuindu-i un meritat și demn loc, alături de înaintașa sa *Magazin istoric pentru Dacia*.

Un amănunt: după socotelile mele — statistica fiind și ea printre ciudățeniile mele — dv. ați tipărit în 10 ani un număr de 10 712 pagini, pagina 10 000 fiind pagina 56, a nr. 109, din aprilie 1976, la articolul *Austria 1925-1934*.

Vreau să adaug și un cuvînt de încurajare, în legătură cu necazurile pricinuite de cutremur bucureștenilor și locuitorilor din alte orașe afectate. În acest scop, voi evoca o amintire personală. După ce cu vreo 20 de zile înainte de Armand Călinescu, în împrejurări destul de neclare, se pare cauzate de aceeași sursă, îl pierdusem pe tata, după bombardamentul de la 4 aprilie 1944 în București, noi am rămas cu viața și cu ceea ce era pe noi. Pe str. Iacob Negruzzi, la nr. 13, din cîte știu, și acum mai este un gard în dreptul corpului de clădiri tip vagon în care locuiam și care atunci s-a prăbușit peste noi. A mai rămas doar adresa.

În toamnă, după 23 august cînd am revenit în București de la țară unde fugisem, mama adresa pe la diverse instituții, cîte o cerere: «Subsemnata prof. Maria Mărculescu, văduvă cu doi copii și sinistrată...» și primea un răspuns de la un domn elegant din administrația încă neschimbată a Uzinelor Grivița: «Doamnă, pe mine personal, treaba asta nu mă impresionează».

Pentru moment, ne cazaseră într-una din clasele Școlii primare nr. 40 C.F.R., unde mama avea catedră. Și școala trebuia să înceapă, iar noi să eliberăm locul. Tata zăcea cu țărîna în gură din august 1939, iar noi, încotro? Nu mai continui.

Astăzi, alții sînt oamenii, altele timpurile".

DE PE MELEAGURI STRĂINE

În săptămînile care au urmat catastrofalului cutremur de la 4 martie, pe adresa noastră au sosit numeroase mesaje, trimise de redacții ale unor reviste de istorie, profesori universitari, cercetători în domeniul istoriei, ziariști, publiciști și cititori din U.R.S.S., Spania, Marea Britanie, R.S. Cehoslovacă, Republica Democrată Germană, Republica Federală Germania, Italia, R.P. Ungară, Elveția, Statele Unite etc.

În aceste mesaje semnatarii lor își exprimă simpatia și compasiunea față de cei afectați de cutremur, solidaritatea cu lupta eroică desfășurată de poporul român pentru înlăturarea urmărilor dezastruosului seism.

Le mulțumim tuturor pe această cale.

CONTENTS (Romanian History) **C. POPIȘTEANU** A Heroic and Hard History...2 • **V. CÂNDEA** The Concept of Independence and the Romanians...4 • **G. MACOVESCU** 1877: Diplomatic Courier...10 • **F. TUCĂ** Stone Chronicles of Independence...16 • **V. NETEA** 1876: I.C. Brătianu's Mission at Livadia...17 • **B. MARINESCU** and **S. RĂDULESCU-ZONER** Bucharest One Hundred Years Ago...20 • **G. CANTILLI** War Memoirs...23 • **M. GÜLER** A Famous Country Named Dacia...28 • Historical Dictionary. Thracian Peoples and Tribes...33 • **A. KAREȚKI, L. EȘANU** and **T. HOLBAN** 1939: Polish Refugees in Romania...34 • Recalling Independence — Another **Magazin Istoric** Contest...48

SOMMAIRE (Histoire roumaine) **C. POPIȘTEANU** Histoire héroïque et éprouvée...2 • **V. CÂNDEA** La notion d'indépendance chez les Roumains...4 • **G. MACOVESCU** 1877: Courrier diplomatique...10 • **F. TUCĂ** Chroniques en pierre de l'Indépendance...16 • **V. NETEA** 1876: La mission de I.C. Brătianu à Livadia...17 • **B. MARINESCU** et **S. RĂDULESCU-ZONER** Bucarest il y a 100 ans... 20 • **G. CANTILLI** Mémoires de guerre... 23 • **M. GÜLER** Un pays renommé appelé Dacia...28 • **C. PREDA** Dictionnaire historique. Peuples et tribus thraces...33 • **A. KAREȚKI, L. EȘANU** et **T. HOLBAN** 1939: Réfugiés polonais en Roumanie... 34 • Mémoire de l'Indépendance — Un nouveau concours de **Magazin istoric**...48

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **К. ПОПИШТЯНУ** Героическая и испытанная история...2 • **В. КЫНДЯ** Понятие независимость у румынов... 4 • **Г. МАКОВЕСКУ** 1877-ый г.: Дипломатический курьер...10 • **Ф. ТУКЭ** Каменные летописи Независимости...16 • **В. НЕТЯ** 1876-ый г. Миссия И. Брэтияну в Ливадии...17 • **Б. МАРИНЕСКУ, Ш. РЭДУЛЕСКУ-ЗОНЕР** Бухарест, 100 лет тому назад...20 • **Г. КАНТИЛЛИ** Военные мемуары...23 • **М. ГЮЛЕР** Знаменитая страна с именем Дакия ...28 • **К. ПРЕДА** Исторический словарь: Фракийские племена...33 • **А. КАРЕЦКИ, Л. ЕШАНУ, Т. ХОЛБАН** 1939-ый г. Польские беженцы в Румынии...34 • Память Независимости — новый конкурс **Магазин историк** ...48

INHALT (Rumänische Geschichte) **C. POPIȘTEANU** Ruhmvolle und erprobte Geschichte...2 • **V. CÂNDEA** Der Unabhängigkeitsbegriff bei den Rumänen...4 • **G. MACOVESCU** 1877: Diplomatischer Kurier...10 • **F. TUCĂ** In Stein gehauene Chroniken der Unabhängigkeit...16 • **V. NETEA** 1876: I.C. Brătianu's Mission in Livadia...17 • **B. MARINESCU, S. RĂDULESCU-ZONER** Bukarest vor 100 Jahren...20 • **G. CANTILLI** Kriegserinnerungen... 23 **M. GÜLER** Ein berühmtes Land namens Dazien...28 • **C. PREDA** Historisches Wörterbuch. Thrakische Geschlechter und Stämme...33 • **A. KAREȚKI, L. EȘANU, T. HOLBAN** 1939 — Polnische Flüchtlinge in Rumänien... 34 • Das Angedenken der Unabhängigkeit — ein neuer Wettbewerb der Zeitschrift **Magazin istoric**...48

SUMARIO (Historia rumana) **C. POPIȘTEANU** Eroica y probadá historia...2 • **V. CÂNDEA** El concepto de independencia a los rumanos...4 • **G. MACOVESCU** 1877: el correo diplomatico...10 • **F. TUCĂ** Cronacas en piedra de la Independencia...16 • **V. NETEA** 1876: la misión de I.C. Brătianu a Livadia...17 • **B. MARINESCU, S. RĂDULESCU-ZONER** Bucharest hace 100 años...20 • **G. CANTILLI** Memorias de querra... 23 • **M. GÜLLER** Un famoso pais con nombre Dacia...28 • **C. PREDA** Diccionario histórico. Estirpes y tribus tracios... 33. • **A. KAREȚKI, L. EȘANU, T. HOLBAN** 1939: refugiados polacos en Rumania... 34 • Memoria de la Independencia... un nuevo concurso **Magazin istoric** (Almacén histórico) ...48

ABONNEMENTS: ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, strada 13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex: 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 702, telefon 16 68 72.

REDACTORI: Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ștefan Sorin Gorovei, Ioan Lăcustă, Vasile Șimandan, Marian Ștefan, Ioana Ursu, Domnica Zavoicinschi
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE: Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR: Anton Tănase
CORECTURA: Constanța Avram, Ana-Maria Șerbănescu

Apare lunar, se găsește de vînzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — București

42 427

Artilerie - ținută de campanie

Medic - mare ținută

Sanitar

Locotenent colonel din corpul de Stat-Major mare ținută

Vizmistru din infanteria de linie - ținută de cazarmă

Tambur major - mare ținută

Major din Stat-Major Domnesc - mare ținută

Locotenent-colonel de flotilă ținută de campanie